

**70 ГОДИНА
УРБАНИСТИЧКОГ
ЗАВОДА БЕОГРАДА**

КЊИГА III: ЛИЧНОСТИ

**70 ГОДИНА УРБАНИСТИЧКОГ
ЗАВОДА БЕОГРАДА**

**КЊИГА III
ЛИЧНОСТИ**

ЗАВОД ВИЂЕН ОЧИМА САВРЕМЕНИКА

О историји, развоју и улози Урбанистичког завода Београда сазнајемо кроз планове, пројекте и стручне текстове, али је за стварање потпуне слике драгоцено, а можда и пресудно, сведочење његових савременика, који су у Заводу радили или са њим учествовали у планирању и изградњи Београда. Зато смо се у јубиларној години обратили бившим запосленима Завода, сарадницима, колегама у другим предузећима или градској и државној управи који су учествовали у процесима планирања или доношењу значајних одлука везаних за београдски урбанизам током протеклих 70 година. Позвали смо их да кроз анкету и разговоре поделе са нама знање, сећања, анегдоте и утиске и да нам помогну да проверимо чињенице и допунимо наш мозаик конкретним људима и информацијама о значају Завода у њиховом времену.

Пошли смо од идеје да бисмо кроз добијене одговоре могли да разумемо контекст у којем је Завод пословао и развијао се, упознамо организацију, улоге и атмосферу у планерским тимовима, лични однос према послу и међуљудске односе унутар институције, статус Завода у Граду и друге детаље који употпуњују и оживљавају укупну створену слику. Ма колико појединачни утисци били субјективни, управо њихово мноштво чини ову слику непристрасном и омогућава да људи који нису данас део

Завода представе његов значај нама, професионалној и општој јавности на веома објективан начин. Такође, верујемо да ће различити ставови и мишљења изнети у разговорима и анкети помоћи да у јубиларној години сагледамо и утврдимо функционалну визију његове будућности.

Дуже разговоре, које смо представили у форми интервјуа, имали смо са три даме, Вером Пауновић, Весном Матичевић и Надом Чанак и четири господина, Милошем Перовићем, Миодрагом Ференчаком, Душаном Милановићем и Љубомиром Лукићем. Док је разговор са колегиницама био усмерен на стварање извесне „мапе сећања“ о догађајима, људима и задацима на којима су учествовале још од првих дана Завода, са осталим великанима Завода смо разговарали о њиховом специфичном ангажовању које у контексту делатности наше институције са правом сматрамо за „више од планирања“.

За анкету и сет од пет личних питања о Урбанистичком заводу контактирали смо 110 личности – од челника градске управе до техничара и сарадника на изради планова. Са већином учесника анкете остварили смо и непосредан контакт, неке смо тек тада упознали и са њима се спријатељили. Добили смо 46 одговора и све их у аутентичном облику објављујемо у овој књизи. Иако је простор за одговор био ограничен једном страном, поједине колеге су имале потребу да кажу и више од тога и њихове одговоре дајемо у целисти.

Пред крај рада на синтези овог материјала напустио нас је наш драги пријатељ, колега и велики архитекта Бранислав Брана, Јовин.

Захвални смо му за све перспективе, пројекте и објекте који су учинили Београд лепшим местом, а нас учили пројектовању и промишљању о граду; за мајсторски пројекат наше зграде коју волимо и поносно показујемо архитектама из читавог света; за макете и текстове о Београду седамдесетих и за личне приче и анегдоте о изградњи Новог Београда. Недостајаће нам његова енергија и узор како се воли и брани професија, као и величина личности да, и кад се не слаже са нама буде упорно наш велики и драг учитељ и пријатељ. На крају ове публикације објављујемо његову биографију и цртице из разговора које смо водили током претходних месеци.

У процесу настајања ове књиге отвориле су се многе фиоке сећања, било је суза и смеха, дивних и дирљивих тренутака и занимљиво је било посматрати стварање блискости и поверења између различитих генерација које везује иста институција. Да бисмо употпунили „породично стабло“ Урбанистичког завода Београда, покушали смо да забележимо имена свих запослених, а према доступним заводским архивама и документацији.

РАЗГОВОРИ

УРБАНИСТИЧКА СЕЋАЊА АРХИТЕКТЕ ВЕРЕ ПАУНОВИЋ

НОВИ ГРАД У БЕСКРАЈНОМ МОРУ ПЕСКА

Забележила и приредила:
Марија Лалошевић

Ови записи настали су током низа разговора, од јануара до маја 2018. године. Захваљујем се госпођи архитекти Вери Пауновић¹ на поверењу, на урбанистичким причама које ми је пренела отвореног срца и на дозволи да за наредне генерације урбаниста забележим неке од њих.

Драга сећања архитекту Веру Пауновић воде до далеке 1959. године, на почетак њеног рада у Заводу, у бараку на локацији данашњег тржног центра „Ушће“. У тој бараци, у скромним условима али са великим знањем и ентузијазмом започета је израда Плана за изградњу

новог града у бескрајном мору песка, коме је њена генерација београдских урбаниста, како каже, „удахнула живот.“

У покушају да се у писаној речи сачува магија разговора, надаље је овај текст писан као белешка одломака тема и одговора, дигресија и подсећања зачињених професионализмом, љубављу и урбанистичким чињеницама.

О личној професионалној историји

Дипломирала сам 1951. године на Архитектонском факултету Универзитета у Београду. После рада у пројектном атељеу „Архитектура и урбанизам“², где сам била први сарадник архитекте Милорада Мацуре, прелазим у Урбанистички завод града, доцније Завод за планирање развоја града, марта 1959. године. У Заводу сам била самостални урбаниста пројектант за Нови Београд, руководилац Одељења за детаљно планирање, одговорни урбаниста у Одељењу за посебне задатке и руководилац Сектора за спровођење урбанистичких планова за подручје Београда (10 градских + 6 приградских општина). У рангу руководиоца сектора сам и пензионисана, 1985. године. Најзначајнији лични планерски печат дала сам као урбаниста пројектант блокова 3, 4 и 5 на Новом Београду, насеља Железник и насеља Кумодраж.

О храбрости и професионализму једног дана 1968. године

Из мог домена рада, поред основних функција и задужења, била сам надлежна да водим појединце или

групе архитеката, страних и домаћих, да им показујем остварења Новог Београда, нових насеља...

И тако ми је запало, управо сада је 50 година након тих догађаја, то је била 1968. година, када је била студентска револуција... Баш тог дана јавили су из Скупштине града да је стигла група архитеката из Мађарске и да ме наш возач Драган одвезе тамо да им покажем 4. Рејонски центар, тако се онда звао део преко пута Општине Нови Београд, где је кружна петља, ту почиње група објеката – Архив Београда, тржница, па онда биоскоп и хотел на ћошку.

Разуме се, моји најближи сарадници били су запрепашћени задатком који сам добила. Јер, демонстрације су. Напољу је револуција. Наш правник је дошао и рекао да је у подвожњаку претучен Милош Минић, да су студенти разбили Студентски град, да су заузели тај подвожњак. Ја кажем „ја нећу да идем, како ћу да идем“, а Столе (Стојан Миксимовић), као и увек све је окренуо на шалу, па каже „идеш ‘мечки на рупу“.

Одем ја код мог директора Аце Ђорђевића. Аца Ђорђевић био је *директор на одстојању*. Код њега се могло само са пријавом и то преко Босе секретарице. Нисте ви могли да уђете код њега тек овако.

Ја више не примећујем ни Босу, ни ништа, улазим код директора, а он ће „Вера јел’ кућа гори?“ Ја кажем да гори и кажем му „Молим Вас, ја нећу да идем.“ Он каже „ићи ћеш и све ћеш да их проведеш и објасниш.“ Ја поновим оне Столетове речи – да је то као да идем мечки на рупу. А он ће – „па Вера, иди око рупе, не на рупу.“

И тако, шта ћу ја, одем у Скупштину града, они гости архитекти које треба да водим не знају шта се у граду дешава. Ја их онда, јер се не сме на Бранков мост, проведем „око рупе“ – преко Старог моста, па доле поред Топлане стигнем у Дирекцију на Старо сајмиште. У Дирекцији за изградњу Новог Београда била је једна огромна макета, и одвела сам архитекте да им на макети објасним концепт Новог Београда. Одатле смо отишли у Општину Нови Београд (Брана Јовин пројектовао, Столе доградио главну салу) где смо са председником Општине Новицом Благојевићем разговарали, и након тога сам госте истим путем, без да су ишта приметили, вратила у Скупштину града.

Све се то добро завршило и дуго се препричавало.

Јесам, била сам храбра. А можда нисам ни размишљала а, знате, водила сам у то време сектор од 67 људи, морала сам да им будем пример. Тако да сам ја морала да извршим тај задатак, а имали смо и одважног директора, некако се знао ред у раду и организацији, није се могло рећи нећу или не могу.

Златно доба урбанизма

У то време Урбанистички завод позициониран је као цењена градска стручна установа од значаја како за сам развој Београда, тако и у ширем смислу. Тај углед је Завод стекао углавном због стручњака у које је много улагао, па су сви планови рађени тимски, са екипама архитеката и инжењера других струка, социолозима, економистима. У ту сврху их је слао на специјализације

у САД, Велику Британију, Француску и друго, да би им поверавао сложене урбанистичке пројекте, према којима су после ницали капитални објекти и велики системи инфраструктуре. Набројаћу неке од њих: ГУП 2000 (1972); Регулациони план Новог Београда (1962) и његова реализација кроз израду детаљних планова (ДУП); Мостарска петља са четири саобраћајна нивоа (било је много критика зашто ауто-пут пролази кроз градско ткиво, али то није било стално решење, већ привремено, до изградње обилазнице коју на жалост још увек чекамо, 40 година); Теразијски тунел са четири подземна пешачка пролаза; Уређење приобаља – Кеј на Ушћу (Октобарска награда); Индустијске зоне Земун и Нови Београд; Спортски центар Бањица са отвореним базенима; Урбанистички планови и урбанистички пројекти за насеља у Београду за програм изградње 10.000 станова годишње; Сава центар, Београђанка, робне куће и друго, све уз изричите условљености Урбанистичког завода; Пројекат метроа, и много, много другог.

Први дани Новог Београда

Нови Београд је почео да се гради још неке 1948. године. Радне бригаде су градиле, само на здравом делу који се зове Тошин бунар. То су били блокови 9 и 9а. И то је све обустављено, до неке 1959-1960 године.

И онда је почео, постепено, да се ради Нови Београд. Завод је тада имао бараку, преко моста, на подручју данашњег тржног центра „Ушће“, и ја сам радила у тој бараци.

Нови Београд је прво „испарчан“, обележен на квадрате 400 са 400

метара, на песку. Песак је насипан различито – 3 до 7 метара, све зависи. Регулационим планом одређено је да минимална кота приземља буде 76 мнв и да нема подрума. Када је то „ишпартано“ и када је одобрен Регулациони план за Нови Београд, онда су направљени експериментални блокови 1 и 2. То је дато Бранку Петричићу. Он је једно време био и директор Завода.

После сам ја радила блокове 3, 4 и 5. То су били моји блокови.

Од 1962. године је почела изградња Новог Београда, на том песку. И све до 1975. године је интензивно изграђиван, али само за становање. Тада су то звали „спаваоница“. У то време су на Нови Београд насељавани углавном људи са села, из унутрашњости, из паланке, војна лица (Шест каплара су тако и звали због тога што су насељавани војним лицима)...

То је био менталитет који уопште није одговарао градској средини. Људи су оставили свој завичај, „бачени“ су овде на песак, тако да је било тешко. Јако дуго Нови Београд није имао неку духовну везу са Београдом, па чак ни материјалну везу.

Међутим, до неке 1985. године, то се много променило. Генерације насељеника су добиле потомке, којима је то сада био завичај. И онда су прилике већ биле другачије, изграђени су центри који су урбанистичким планом замишљени као место где становници долазе, друже се, упознају, размењују мишљења... тако да је спаваоница добила хумани карактер и попримила социјална обележја градске средине.

Тако да је у моје време почео да се комплетира Нови Београд. Прво је направљен Сава центар, па СИВ 1, 2 и 3, па хотел „Југославија“, па хотел „Интерконтинентал“. Ницали су велики пројекти које смо ми урбанистички поставили.

Ми смо били Нови Београд

У бараџи на Ушћу седели смо до 1960. године, након чега смо се преместили у Завод у Булевару краља Алкесандра, када су примљени Брана Јовин, Столе Максимовић, Лала Мишковић и Стева Милинковић.

И тада је установљена та велика група за Нови Београд. Ми смо били Нови Београд. Добили смо једну огромну салу. Ту смо сви били. Инжењери, грађевинци, хидраши, зеленило, саобраћај, архитекти, тада је први пут успостављен тимски рад и ми смо почели да радимо Нови Београд.

А ми смо били: Стојан Столе Максимовић, Александар Аџа Ђорђевић, Брана Јовин, Јован Лала Мишковић, Милица Јакшић, Љиљана Мијушковић, саобраћајца Веља Видаковић који је после отишао у Холандију и постао професор на Универзитету у Делфту, Стева Милинковић, златоусти човек који је најбоље од свих знао историју Београда и најлепше је говорио (касније добио Октобарску награду). Био је ту и Јован Катанић (радио је са Браном Јовином Мостарску петљу и многе друге ствари).

У то време се оно што смо ми планирали и реализовало, пред нашим очима. Били смо сведоци свога времена, и зато са поносом могу рећи да смо ми били Нови Београд.

Високи објекти – да или не

Нисам била заговорник високих објеката.

Ми смо Нови Београд замислили тако да центар Новог Београда буде осовина СИВ – железничка станица. Тако да су само на том простору били планирани солитери, виши. Иначе највећа спратност на Новом Београду по плану је била 16 спратова.

Први пут спратност је пробијена са кулама Михајла Микице Митровића. Та четири блока су била на конкурс. Конкурс су добили Столе, Лала, Брана и не знам ко је био четврти. А другу награду је добио Михајло Митровић. Комисија је потом рекла да када се конкурс буде реализовао, да се од Микице Митровића узме кула која је била на неком погоднијем месту од првонаграђеног рада. И онда се дозволило да та кула буде 18 спратова. Тако је почела ера високих објеката.

Сарадња са пројектантима

Сарадња Завода са пројектантима је била веома динамична, а послови са тим у вези чинили су део мог свакодневног ангажовања. Архитектонски пројекат је у свим фазама долазио код нас на сагласност, јер је Урбанистички завод имао ту надлежност. Одобравали смо како пројектантска решења, тако и саме фасаде. Није се без нашег печата могло ићи даље у реализацију. Радиле смо и урбанистичке услове, јако пуно тога, а сви објекти су морали да буду усаглашени са издатим условима, што је потврђивано овером пројекта у Заводу. Пројекат канадске амбасале смо на пример неколико пута враћали.

Велике смо имали надлежности. Сада ви имате инвеститорски урбанизам и све је другачије.

18+18

Неколико симпатичних секвенци које могу да поменем на тему овере пројеката је, на пример, када је Микица Митровић дошао да му оверим пројекат од 36 спратова. А услови су му издати на 18 спратова, као реализација поменутог награђеног конкурсног решења, и ја сам их лично радила. Био је понедељак поподне, око 17 сати, већ се смркавало (понедељком смо радили дуже, до пет уместо до три, и имали смо цео сат паузе за ручак) и Микица је тражио да му „испечитирам пројекат“. Ја кажем „Колега, пројекат прво морам да прегледам, да видим да ли је усклађен са условима.“ Видим ја у пројекту 36 спратова, а планирано је 18... Једноставно, није по условима. Међутим инсистира и инсистира он на том „печатирању“, а ја, шта ћу, узмем онај дугачки папир, фасада је била приказана у 1:50, пресавијем га напола и кажем му да он сам одабере којих 18 спратова да му оверим...

Иако, требало је имати смелости да направите тако нешто, а Генекс куле су и данас један од симбола Београда.

У правцу аеродромске писте

Некако у време када је направљен аеродром (1962), осмислили смо и насеље Ледине (1961). На целој левој обали Саве, где је Музеј савремене уметности, била су ромска насеља, било је страшно. Како се Београд организовано спремао за Конференцију несврстаних, требало је Роме иселити са те територије.

Разуме се, то се расељавало формално ненасилним, али скоро увек насилним путем. Протести су били разни, јер нису хтели да се селе – било је случајева да се људи скину наги и оду испред СИВ-а или Скупштине да протестују. Неки су се забарикадирани у својим приколицама, било је случајева да полиција ноћу прикачи контејнер и одвуче га. Многи су користили заставу и Титову слику као своју личну одбрану. То насеље, Ледине, је било направљено тако да свака кућа има четири стана. Сваки стан је имао собу, малу кухињу, купатило и терасу³. То је било направљено на правцу писте, где авиони прелећу, стратешки је тако планирано, како би се након престанка потребе цело насеље могло срушити.

И једног дана дошао је један млади Ром, Шаћир, шантао је на једну ногу. Понео мараму на четири дела преклопљену. Стави он ту мараму на мој сто, отвори је, а унутра четири јабуке. Каже „молим те да ми помогнеш да застаклим терасу“, да направим собу. Ја му одговорим да не могу јер није по прописима. Али обећам му да ћу изаћи на терен (у то време смо за све ишли на терен). И одем ја једног дана тамо код Шаћира, ненајављена. Уђем у кућу, видим све чисто, а све кревет до кревета. И у кухињи кревет, и на тераси. „Па колико вас ове живи?“ питам ја њега. „Седумнес“ каже он.

И ја му одобрим да застакли пола терасе. Био је веома захвалан, и још једном ми је донео јабуке.

То је било када је направљено насеље Ледине. Првобитно није било у Плану Новог Београда да се направе блокови 61, 62, 63, и 64. То је све у правцу писте.

Одговорни урбанисти и урбанисти пројектанти

Радили смо у Заводу урбанистичке планове са комплетним детаљним урбанистичким поставкама. Неки архитекти су радили урбанистичке поставке, то су били одговорни урбанисти, а неки су кроз детаљне пројекте проверавали како ће то да изгледа, они су били „урбанисти пројектанти“. Разлика је, дакле, била у нивоу детаљности. И зато је после тога установљен „урбанистички пројекат“. Он је све то тачно маркирао, шта све треба, до детаља, као коцкице које се слажу.

Ја сам као урбаниста пројектант радила блокове 3, 4 и 5 на Новом Београду, Железник, Кумодраж и неколико реконструкција у граду.

Завод је у моје време имао неколико сектора: планерски, пројектантски, сектор за спровођење, сектор за инфраструктуру, општи сектор. Имали смо јако добру библиотеку и документациони центар који је организовао и водио архитекта Љуба Лукић. Он је то тако дивно водио. У пола ноћи сте могли да нађете све што вам треба.

Плански документи за подручја ван Београда

После земљотреса у Скопљу 1963. године радили смо урбанистичке планове за насеља Драчево и Козлије. Израдом урбанистичког плана за насеље Драчево руководио је архитекта Миле Главички, а насељем Козлије архитекта Јошка Свобода. Ми смо радили урбанистичку поставку и, наравно, одлазили на терен. Оба насеља су заживела након тог

страшног земљотреса. Ишли смо у разне обиласке и више пута ишли и у њихов Урбанистички завод, а са једног од путовања аутобусом је и ова фотографија (на крају прилога).

Били смо као породица. Када смо били у Скопљу, Миле Главички ме је одвео код његове баке, која је била жена из народа, обучена у старинску ношњу. Када смо пошли, она ми је у једну уштиркану белу крпу ставила неколико ратлука које сам после, у аутобусу, хтела да поделим са Милетом. „Не, то је поклон за тебе“, рекао ми је.

Радили смо индустријску зону у Приштини. Више пута смо ишли на терен, авионом. Једном је пилот промашио писту и авион се заглибио у блату. Све су новине у Београду писале о томе.

Често смо ишли и у Призрен, где нас је код своје мајке једном приликом водио и наш диван колега Башким Фехмиу, архитекта и професор Универзитета у Приштини, који је радио прве урбанистичке нормативе за Београд.

Урбанистички нормативи

Никакви нормативи нису до 1954. постојали, тек након тога припремљене су некакве свеске, књижице, са оквирним квадратурама – на пример колико квадрата по становнику за становање, колико зеленила по становнику, једно гаражно место по стану (!),... потом које су минималне димензије просторија и какве су структуре станова... И на основу тих норматива смо ми, урбанисти пројектанти, пројектовали габарите објеката

(урбанистички пројектовали). Све се поштовало, јер ако ставите више, онда пробијате густину... То су били први нормативи који су направљени за Београд, и били су обавезујући.

Секторске анализе, хијерархија планова и поверење у стручност колега

Пре израде ДУП-ова у сваком случају радиле су се секторске анализе и студије, које су радили наши људи, али и стручњаци из, на пример, Јарослава Черног, Железница, Србија шума... Радиле су се студије, па на основу њих потом детаљни урбанистички планови. А детаљни урбанистички планови произишавали су из регулационих планова, који се се радили за сваку општину. Једино никада није завршен нити одобрен Регулациони план за Стари град, све остале општине добиле су своје регулационе планове, који су рађени по истој методологији. Архитекта Коста Карамата је радио план за Стари град и не знам због чега никада није одобрен, као што никада није одобрен Теразијски тунел.

Једно сећање на поверење у стручност колега. То је било 1972. године, у време када је дошао нови директор, који је дотле био директор Завода за планирање, Стева Јовановић. Обзиром на мој статус и позицију, он је желео да ја потпишем тај пројекат за Теразијски тунел. Ја нисам била много упозната са самим пројектом али људи који су са мном радили, моје колеге грађевинци, су ми све објаснили и рекли да то никако не сме да се потпише, јер пројекат није добар.

И нисам потписала.

Реч Завода се поштовала

На састанку код Бранка Пешића, градоначелника Београда, директор Завода Аца Ђорђевић се скоро потукао са директором Београдског водовода, Љујићем, који је рекао да рени бунари, због своје важности за снабдевање становништва водом, треба да се поставе свуда око Великог ратног острва. Аца Ђорђевић није дао да се обала ВРО окује рени бунарима, и један другом су се замерили, он и Љујић. Бранко Пешић, тадашњи градоначелник Београда, који је био изузетно праведан човек и свим срцем привржен Београду, све је давао од себе за Београд, дигао је столицу, подвикнуо и... није дао Љујићу за право. Рекао му је да ако урбанисти кажу да то не може и не треба, да он мора да нађе други начин за своје извориште. Реч Завода се поштовала. Политика се тада није тада много мешала у струку, мислим да нису смели. И Тито је ценио урбанисте. Био је Тито и код нас у Заводу када је Аца Ђорђевић представљао концепт Генералног плана, 1970. године. Погледајте филмски запис о том сусрету у свечаној сали Урбанистичког завода.

О будућности и улози Завода

Нажалост, сматрам да данашњи Завод нема више функцију свог имена, а то је: дугорочно планирање и развој града. Ради се „ad hoc”, према посебним уредбама и законима, потпуно у несагласју. Код доношења одлука где, како и шта градити не ослања се на стручност, не само својих архитеката и урбаниста, већ се не прихватају ни предлози независних стручњака и организација које ови дају са пуном одговорношћу.

О крову Београда и личном интегритету

Како сам ја, као што сам већ рекла, водила разне делегације да им показујем Београд, једног дана добила сам задатак да на врху Београђанке дочекам Дражу Марковића⁴ и његову пратњу и да им одозго, са последњег спрата покажем где је Вождовац, где је Кошутњак... Ја сам се прво бунила, али тако је било, нисте могли да одбијете задатак, и отишла сам. Дража Марковић и делегација доста су распусно деловали, а Дража ми се обратио реченицом „Јел сте ви овде домаћица?” Ја кажем „извините, нисам, ја сам Архитекта”. Мој директор, који је наравно био присутан, је био јако љут.

И, као за пакост, над Београдом је тог дана била таква магла, да се прст пред оком није дао видети. Небо над Београдом није дао шансу да се види ни до Славије.

Отворена (урбанистичка) врата

До мене се лако долазило и сваког сам хтела да примим.

Ево једне мале приче о свакодневници контакта са грађанима, али и мала дигресија о колеги архитекти Андрији Менделсону. Кабинет Андрије Менделсона, заменика директора, био је поред мог. Он је био много фини човек, свеfino, све на ноте... Једном је хитро скочио и дошао код мене да види треба ли каква помоћ, јер је једна странка (пројектант Мома Ђукић), дошла на пријем код мене, али је у необичном маниру лупала на врата својом штаком. Он се уплашио буке и дошао да помогне. Наравно испоставило се да је био у питању

само „наступ“ те странке... а он ју је тада, џентлменски уместо мене, примио и помогао јој.

Урбанистичка кућа са три Бате и Лејди

Седели смо у кабинету директора, у Палмотићевој 30, овако: Аца Ђорђевић, Леон Кабиљо, Андрија Менделсон и ја. Сви смо имали надимке, и тако смо се ословљавали – Менделсона смо звали *Мендика*, мене су звали на почетку *Лејди*, а после *Лејди Менди*, јер сам била Менделсонова помоћница, Александар Ђорђевић је био *Аца*, Милутин Главички – *Миле Глава*, а имали смо и три Бате: Велики, Мали и Дебели Бата. *Велики Бата* је Брана Јовин, *Мали Бата* је био Стојан Столе Максимовић а *Дебели Бата* – Лала Мишковић. У то време једни другима смо на састанцима говорили „другарице“ и „друже“, али мене су, због надимка, сви сарадници ословљавали са „Лејди“.

Волела сам свој надимак.

Колеге

Столе је био највећи шаловица. Имао је мотор и пошто смо у Заводу имали само једног возача, Драгана, који је био јако заузет, често смо ишли на терен Столетовим мотором. Једном приликом метне он мене на мотор а ја му кажем „Столе, далеко је Ретензија. Како ћемо мотором? Бојим се.“ А он ми у свом шеретском стилу одговори: „Само ми јавите када испаднете“.

Сарађивала сам доста са Главичким, а једно време смо и становали у истој улици, ја у Битољској број 15, а он у броју 17. Често је долазио код мене, па смо заједно дискутовали, писали

неке ствари, око урбанизма уопште, али нарочито око Новог Београда. После рада у Заводу отишао је на позицију Секретара за урбанизам. Миле Главички веома је заслужан за урбанизам Београда. Он је био урбаниста теоретичар. Осмислио је Регулациони план Новог Београда, поставку плана.

Једном ми је Велики Бата, можда да ме обрадује, а можда и из професионалне знатижеље, направио макету за мој блок 3. Он је то јако вешто радио, од картона. Овако две дугачке зграде, па две краће зграде, па у средини дечија установа, па школа, а овамо центар месне заједнице ... Баш сам се обрадовала. Много смо лепо сарађивали и међусобно се уважавали.

Мој дугогодишњи директор био је Аца Ђорђевић, после кога је за директора дошао Стевица Јовановић. Он је пре тога био директор Завода за планирање, а онда су стопили Завод за планирање и Завод за урбанизам. Онда је Мендика, чији сам заменик била, отишао у пензију, а ја сам постала „лејди Менди“.

Са једног састанка у Скупштини града

Ишли смо на редовне састанке код Жике Ковачевића³. Једном недељно, сва јавна предузећа и Урбанистички завод долазила су на Градски колегијум. И на таквом једном састанку се изнео проблем „Митићева рупа“. У то време тамо је заиста била рупа у коју се бацало ђубре, па и мртве животиње, чак и коњи, а зид према Београдској се срушио, било је опасно за становнике. Ја сам тога дана представљала Завод и предложила на

том састанку да се рупа затрпа и да се потом озелени и направи парк. Нису у први мах прихватили мој предлог, јер се у то време планирало да се тамо зида, односно реализује конкурсно решење, па су ми рекли да неће да затрпавају па да после одтрпавају. Ипак су ме позвали после неколико недеља и рекли да је идеја добра. Тако је настао први парк на Славији, познат као „Митићева рупа“, са сунчаним сатом као главним мотивом. Околности су потом биле такве да је за тај потез конкурсно решење остало само на папиру.

Специјализација у Паризу

На специјализацији у Паризу била сам шест месеци, као стипендиста француске владе, а на предлог директора Завода. То је било 1970. године, отишла сам као једини представник Југославије, у конкуренцији 26 колега из свих република и покрајина. Имала сам 47 година.

У Француској амбасади су се одвијали разговори. Био је један велики сто где смо прво на задату тему писали есеј, потом је свако посебно ишао код аташеа на упознавање и разговор. Нисам се ни надала, обзиром да сам била најстарија. Али сам говорила француски, читала сам књиге на француском. Селекција се одвијала у пролеће 1970. Пролазило је после време, сви су заборавили на то...

Писмо мом директору Аци Ђорђевићу стигло је 5. августа, шест дана пред мој пут у Париз. За тај кратак период морала сам да предам послове колегама, организујем породицу, прибавим здравствено уверење и много другог.

И отишла сам у Париз. Тог 11. августа цео Завод ме је испратио. Путовала сам авионом, иако сам се бојала. Када смо слетели стјуардеса ми се обратила и пружила цедуљицу на којој је ћириличним писмом писало „Јавите се на шалтер ЈАТ-а“. Некако се снађем, одем на шалтер, они ме питају где ми је пртљаг... Нађемо га како се врти на траци, само моја торба. Тако је почело.

А онда... Чекао ме је возач и даље је све било као у бајци, дивно.

Била сам у Универзитетском насељу, лоцираном на 15 километара од Париза, али повезаном подземном железницом. Имали смо предавања, екскурзије, вежбе...

Као специјализант била сам два пута у хотелу Жорж V на пријему код Жака Ширака.

Групу су чинили Бразилци, Италијани, Енглези, Французи, једна Туркиња, једна Бугарка и једна Данкиња. Дружила сам се са два Бразилца, Италијаном и Шпанцем. Шпанац се после оженио Данкињом и све су нас звали на венчање. Његови родитељи били су после код мене у посети у Београду, отац му је био градоначелник Барселоне. Водила сам их свуда, а највише им се свидео Калемегдан, посебно то што смо се шетали око поноћи, а било је безбедно. Сећам се да је стајао на Калемегдану, у поноћ, гледао Ушће и рекао ми: „Ви сте срећна земља“.

У Паризу су имали сателитска насеља и једно такво насеље, Кретеј (Créteil), веома је налик нашем Новом Београду, то ми је било посебно занимљиво.

На специјализацију сам однела филм о Новом Београду, а из Париза сам донела знање, сертификат о положеном завршном испиту са специјализације, свој завршни рад, пријатељства и... много књига. Аци Ђорђевићу, који је у то време радио Генерални план, донела сам јако много материјала из Париза.

Сертификат и свој рад предала сам Заводу, као што ред налаже.

Урбанистички пут око света

Ваљда сам ја имала неку срећу, мене је Завод свугде слао. Била сам малтене и на сваком конгресу. Где све нисам била. У Лондону, пуно пута, у Толеду, Шведској, Данској...

Прва пешачка зона била је у Минхену, одмах суме послалитамо. Два пута сам била у Данској, код градоначелника у Копенхагену. Веома су срдачни били. Имали су проблем напуштања центра Копенхагена, који је био скоро празан, па нам је то била једна од тема. Данци су после, наравно, урбанистичким и другим ангажманима успели да поврате центар. Верујте, ево, само те давне 1969. године, када сам радила мој план за Кумодраж, Урбанистички завод посетио је градоначелник Берна, група архитеката из Москве, али и новинарка из Канаде, која се интересовала за План Новог Београда и рад саме институције.

Завод је био институција од угледа, која је свој стручни кадар, само у тој једној години, послала на бројне едукације – у Стразбур, Париз, Дортмунд, Амстердам, Ротердам, Штокхолм, Копенхаген... Та путовања, тај урбанистички пут око света, за мене су увек била нешто посебно.

Палмотићева бр. 30

Од првог дана страшно сам волела зграду Завода. Велики Бата, Брана Јовин, је пројектовао објекат и уселили смо се 1970. године⁶. Мишљења о објекту била су подвојена, многи су критиковали то што је практично отцепљен део Ботаничке баште. А Бата је пројектовао тако да се види Ботаничка башта, да се унутрашњи и спољни простор и свет повежу. И успео је.

Зграда је за то време била веома модерна, имала је грејање, хлађење, била је наменски пројектована за наш Завод. Била је у неку руку и револуционарна, како по пројекту тако и по материјализацији.

Моја канцеларија је била најлепша у Заводу. Са огромном терасом, предивна.

Радити у згради у Палмотићевој 30, у сваком смислу, била је привилегија.

1 Вера Пауновић рођена је 1923. године у Ужицу. Школовала се у Београду.

2 Као архитекта сарадник Вера Пауновић радила је са архитектом Милорадом Мацуром на пројектима Народне банке у Сомбору, стамбене зграде у Змај Јовиној 17-19 (пројекат и ентеријер), велике штампарије преко пута Новог гробља, Народне банке (у Краља Петра) код Саборне цркве, објекта банке преко пута Студентског трга (према Капетан Мишиној), након чега прелази у Урбанистички завод Београда, 1959. године. У пројектном атељеу „Архитектура и урбанизам“ радила је 3 године. Атеље је био у Доситејевој улици, у објекту који је пројектовала Нада Богојевић.

3 Насеље Ледине је остало до дан данас, а сада можемо да кажемо да је та врста изградње била заправо претеча социјалног становања.

4 Драгослав Дража Марковић био је високи комунистички и државни функционер Србије и бивше Југославије (председник Скупштине Социјалистичке Републике Србије, члан Председништва СФРЈ, председник Председништва СФРЈ, Председник Председништва Социјалистичке Републике Србије и председник Председништва Централног комитета СКЈ)

5 Живорад Жика Ковачевић био је градоначелник Београда од 1974. до 1982. године.

6 Пре селидбе у Палмотићеву 30, канцеларије Завода биле су у Булевару краља Александра, преко пута Правног факултета.

Архитекта Вера Пауновић у кабинету, Урбанистички завод Београда, Палмотићева 30 (1983)

Тим Урбанистичког завода Београда на путу за Скопље, 1967. година (Вера Пауновић је прва са лева)

РАЗГОВОР СА АРХИТЕКТОМ ВЕСНОМ МАТИЧЕВИЋ

ФУНДАМЕНТАЛНО ТРАЖЕЊЕ УРБАНИСТИЧКИХ ОДГОВОРА

Забележиле и приредиле:
Марија Лалошевић и Јелена Ђерић

Априла 2018. године, у кући на Дедињу, имале смо част и привилегију да разговарамо са госпођом архитектом Весном Матичевић⁷. У име Урбанистичког завода Београда и наше генерације урбаниста захваљујемо се госпођи Матичевић на прилици и поверењу.⁸

Који су били мотиви Вашег доласка у Урбанистички завод Београда?

У Урбанистичком заводу радила сам у два периода: од 1954. до 1959. године и од 1968. до 1982. године, укупно 18

година. Први пут сам у Завод дошла за потребе разраде Конкурса за Трг републике, а други пут на позив Бранислава Бране Јовина⁹, због Трансверзале¹⁰.

Како видите себе, као урбанисту или пројектанта? Били сте веома ангажовани у обе дисциплине.

По мом другом доласку у Завод, урбанизам ће коначно постати мој основни посао. Уживала сам у свим врстама архитектонских задатака, али сам сматрам, превасходно била урбаниста. Поље тог рада је огромно, а неодољиво захтевно. Одликује се великим интердисциплинарним радом, како у грађењу задатка, тако и у његовој одбрани.

У урбанизму се широко информишете, истражујете један велики спектар проблема... Децо, то је тако дивно, урбанизам!

Шта Вас је посебно интересовало као тема у урбанизму? Постоји ли нешто о чему и данас размишљате?

Ја сам се много бавила планском документацијом, системом планова и регулативом. Мени је ту увек нешто сметало, у самом обрађивању планова. Детаљност планова ме је интригирала. Да ли треба цртати кућице и превише условити и ограничити архитекту пројектанта, или је боље нацртати само зону? Па сам у вези са тим размишљала. Наше колегинице које су радиле у урбанизму у Паризу упутиле су ме у њихов систем планирања. Као прво, схватила сам нешто што мислим да би било од велике користи када би и код нас било тако. Париз је подељен на две врсте урбанистичког посла. Подела

града на арондисмане, мислим 20, условила је, природно, развој бироа сасвим одређеног профила који се бави централним делом. Једноставно, за тај део града други су стандарди и подаци који се дају. Централне зоне имају градацију вредности. Негде су и цели простори заштићени, а када је то случај онда се иде са веома детаљним урбанистичким условима. Свакако, направљена је разлика између градског језгра и других делова града. Планирање новог насеља је урбанистички проблем одређене врсте, за разлику од реконструкције блока, што је другачији и посебан проблем. У Паризу је то, са разлогом, подељено.

Такође, постоји једна област, која колико ја знам код нас није озбиљно обухваћена, а то су визууре. Генерални план за Париз има „Protection générale du site de la Ville de Paris“. Ја бих то превела „заштита пејзажа“ или „заштита локација“. Дакле, наведеним планом штите се поједине визууре. По одређеним просторима, наравно централног, Париза, уцртане су линије попут „левка“. У тако маркираном левку, на тим површинама утврђене су максималне коте које су дозвољене да би се заштитио поглед на, на пример, Sacre-Cœur. На исти начин се одређују и ширине неких простора. Визуре су саставни део процеса планирања и зато морају имати посебан „сектор“ у планирању. Ко у Београду има тај задатак?

Уколико наводимо пример, у смислу визура Немањина улица нешто и значи за Београд. У наше време, тиме се бавио колега Никола Гавриловић. Добровић је на Генералштабу хтео шире конзоле, али се Ница Гавриловић томе успротивио.

Када сте већ поменули, шта нам можете рећи о Николи Гавриловићу?

Из бироа „Облик“ Братислава Стојановића, Душка (Душанка Менегело Аћимовић) и ја долазимо у Урбанистички завод у коме радимо на решавању централних градских зона. Никола Гавриловић је често седео у нашој канцеларији на четвртном спрату¹¹, доста смо сарађивали, заједно смо радили Црвени крст и Славију, а за Славију је са нама био и аутор. Био је и помоћник директора у то време, када је директор био Бранко Петричић. Никола је био крупан, висок човек, подсећао је мало на Ива Монтана. Био јако гласан, врло добар урбаниста.

Какво је било ваше решење Славије?

Ми смо сматрали да је Славија највећи саобраћајни чвор Београда. Ја сам као девојка живела у Улици краља Милутина и док сам радила Славију сећала сам се речи мог оца који је стално излазио на терасу и говорио: „Овај живот који овде букти, ово је место где најснажније куца срце Београда“. Мислим да је погрешно Славију држати као заштићену зону, штитити старе и трошне кућице, требало је да то буде још једно ново срце Београда. Улицу Светог Саве смо дискретно затворили, предвидели неколико солитера, попут Менхетна... Као што Душка каже, наше решење је било добро за то доба.

Грешка те Славије, и многих решења уопште, је што се код сваког решења једна локација реализовала. Радили смо и макету за Славију. Да ли Завод данас чува све планове који су рађени 1960их година? Ми смо радили пуно и макете. Нисте сачували макете?

Колико је политика утицала на Ваш рад?

У наше време политичари су боље сарађивали са струком, а сама струка имала је јачи глас. Градоначелници Жика Ковачевић и Бранко Пешић, они су веома ценили архитекте и урбанисте. Свакако, друштвено уређење је било другачије, просто су услови били другачији.

За наше истраживање, драгоцена би нам била Ваша сећања и на Братислава Стојановића, дугогодишњег уредника заводског часописа Урбанизам Београда и значајног стручњака тога периода.

Братислав Стојановић је био мој први послодавац. Ја сам дипломирала 1952. године. У то време смо се, као и данас, сви борили за запослење, али ипак, за свега неколико месеци ми сви успевамо да нађемо посао. А зашто је била таква ситуација и такво тржиште? Морамо нагласити да се ради о времену када поједини архитекти, који су још у предратном периоду радили по државним институцијама, отварају своје приватне бирое. Његов биро „Облик“ налазио се у Васиной улици, на првом спрату зграде коју је пројектовала арх. Нада Богојевић. Имао је огроман утицај и велике пројекте и зато је могао нас неколико да запосли у свом бироу. Иако није био много старији од нас, петнаестак година, био је јако строг, али касније нас је заволео. Какав је био на самом почетку нашег заједничког рада, такав је био и касније, до самог краја наше сарадње. Био је кратко директор Завода пре доласка Александра Аце Ђорђевића, а после је као његов помоћник и дугогодишњи саветник своју професионалну каријеру

завршио управо у Заводу. Био је наш најближи пријатељ, подржавао нас је и протезирао нас. Захвална сам му што нас је тако усмерио и остао нам очински наклоњен до краја свог живота.

Који су били Ваши први задаци у бироу Братислава Стојановића?

Поред редовног посла, радили смо непрекидно и различите конкурсе. Био је диван човек који је лепо сликао, вајао и писао, а пре свега био је потпуно посвећен и архитектури и урбанизму. Он је имао и брата Хранислава који се бавио урбанизмом, али за разлику од њега, Братислав се у том првом послератном периоду више бавио архитектуром и пројектовањем. Победничко расположење након завршетка Другог светског рата, као и младост која је одликовала целокупни врх државе, створила је климу ударничког рада и огромне самоуверености. Братислав је једноставно радио шта год је требало, за Маршалат, за град, пројектовао је споменике, спомен-чесме, итд.

Као архитекта по образовању, бавио се дуго врло успешно сликарством, али и вајарством. Ја и даље чувам неке његове гравуре. И због те његове склоности, ми смо често, док смо радили у његовом бироу, доста детаљно радили и непосредно окружење. Ми смо као млади мислили да све знамо и да све можемо, цртали смо пуно и стално. Углавном, затрпавали су нас пословима, свашта смо радили.

Један од послова био је и задатак реконструкције зграде данашњег хотела „Метропол“ који је требало да се пренамени у Дом омладине. То је

тада била само скелетна конструкција и ми смо дуго боравили баш у том објекту, у изузетно нехуманим условима, чак и за то време.

Године 1954. послао ме је да забележим и каталогизирам намештај који је био измешан у Белом и Старом двору. Радиле смо у Маршалату, а задатак нам је био да скицирамо, не да фотографишемо, комад по комад намештаја. Ми припадамо времену када се све радило руком, морали смо да будемо добри цртачи.

У његовом бироу урадила сам и пројекат за индијску амбасаду. У то време постојала је Дирекција за дипломатски кор и на њихов захтев урадила сам тај пројекат. Нажалост, пред одлазак у пензију, у време када сам радила у Заводу за заштиту споменика, приликом сређивања и копирања личне архиве, изгубила сам већину цртежа и сачувала само пар скица ентеријера овог објекта.

Поменули сте Трансверзалу. Можете ли да нам кажете нешто детаљније о решењу Трансверзале и уопште Вашем раду на том планском документу који никада није реализован?

ДУП Трансверзале рађен је у дугом периоду и у различитим тимовима. Решење је подразумевало пројектовање нове саобраћајнице која је повезивала Рузвелтову улицу и Булевар Југословенске народне армије. На овом задатку сам радила у периоду мог првог боравка у Заводу, заједно са колегама Душанком Менегело Аћимовић, Слободаном Јањићем и Миленом Поповић, све до 1956. године, када Завод напуштам по добијању прве награде на конкурс

за аеродром. Од 1968. године, по повратку у Завод, руководим израдом ДУП-а Трансверзале од Булевара ЈНА до Улице 27. марта, по новом програму Дирекције за изградњу и реконструкцију града, а у складу са ревизијом ГУП-а и нових елемената у саобраћајном систему града¹². Крајем те године Савет за урбанизам потврдио је пројекат једног дела трасе. На изради идејних решења за новопланиране објекте биле су ангажоване моје колеге из атељеа „Лик“ – Душка је пројектовала један солитер код општине Врачар, а Влајко (проф. Владислав Ивковић) тридесетоспратницу и пијацу. Ја сам пројектантски разрађивала део уз Голсвордијеву улицу, а саобраћајно решење су радили колеге инжењери Цела Јокановић и Петар Лукић¹³. У нашем решењу све саобраћајне раскрснице су биле денivelисане. Све је било урађено, али након усвајања плана¹⁴ 1970. године, идеја Трансверзале и траса те саобраћајнице никада нису реализовани, претпостављам због тога што је решење подразумевало рушење неких објеката.

Шта можете рећи о Вашим пројектантским изазовима и успесима?

Као пројектант највише сам радила у атељеу „Лик“ који је био као својеврсна породица, мала али са посебним угледом. „Породицу Лик“ су чиниле архитекте Софија Ненадовић, Душанка Менегело, Надежда Филипон Трбојевић, Владислав Ивковић и ја, а Нада Богојевић је била директор. Као тим урадили смо решење тада новог аеродрома, почетком шездесетих година, и за тај пројекат добили прву награду

на конкурс који је био расписан за аеродром, за пристанишну зграду и више помоћних зграда.

Према нашем решењу објекат је изведен. А како је нама тада изгледало изведено стање, ви то сада не можете ни да замислите.

Отварање аеродрома било је априла 1962. Посећивале смо разне банкете приређене тим поводом, а гости су били и стручњаци из Париза, међу којима је био и главни пројектант Орлија, арх. Викарио, ревизор пројекта за Београдски аеродром.

Истовремено смо израдили и пројекат аеродрома у Титограду, који је такође изведен.

За архитектуру зграде пристаништа београдског аеродрома добили смо Седмојулску награду. Четири жене које су добиле прву награду на конкурс и потом тада тако значајну награду! Биле смо јако младе и биле смо заиста сензација.

Аеродромом сам се као темом бавила још једном, у мом другом заводском периоду, овога пута као урбаниста. Радила сам ДУП аеродрома, са мојим нераздвојним сарадником Диком Манојловићем.

Какав је био законодавни оквир и урбанистички приступ приватној својини?

Пред крај професионалног живота схватила сам једну веома важну ствар – да је јако битно законодавство. Ту ви видите шта је ваша улога. На пример ја сам радила анализу Генералног плана Београда из 1923. године и онда сам на првом месту морала

добро да се упознам са приликама и законом који је тада важио. Увидела сам да је најосновнија ствар утврдити чије су власништво простори. Парцеле су приватне, тротоар је јавни простор, неке су површине друштвене и тако даље. За сваку од тих врста били су други, и другачије ранжирани, услови. Ја не могу да замислим у овом новом времену како изгледа ваш посао. Рецимо, ишла сам својевремено у Архив града Београда на Новом Београду. И налазила сам старе регулационе планове које су радили моји претходници, за Сењак на пример... То је био сасвим један други приступ, али кажем вам из тог разлога не могу да знам шта вама значи ова моја прича, то је за вас као неки роман.

Колико је планирање у то време било реално?

Шта је за оне прилике био урбанизам, у друштвеном систему, где је све било „друштвено“? Ништа није било приватно. Економија нама ништа није значила. Рецимо, просторно планирање је било одвојено од друштвеног планирања. То нас тада ништа није интересовало. Ја се сећам једном, са Милетом Главичким сам о томе разговарала, па му кажем „Миле, зашто ми не бисмо спојили друштвено и просторно планирање?“ А он ми најлепше одговори: „Па зато што би се онда видело да је све ‘шарена лажа’, онда ништа не би могло да се направи. Они пишу једно, а ми цртамо и цртамо и цртамо.“

Иначе, пред крај мог рада у Заводу, почели смо мало да се бавимо економијом, имали смо једну колегиницу која је покушавала да сагледа и давала је визију коштања

тога подухвата, тога плана, или тога што предлажемо.

Да ли је било, према Вашем мишљењу, грешака у планирању, тих седамдесетих и осамдесетих година?

Мислим да је велика грешка направљена у одређивању индекса изграђености земљишта. Нешто је било погрешно дато у Генералном плану. Одређен је већи индекс од реалног, па су се тако нека сасвим нелогична и лоша решења могла практично „провући“ када се посматра само урбанистички индекс.

Јасам, на пример, добила да претворим конкурсно решење блока у Сремској улици, преко пута палате Албанија, у детаљни план. На том простору конкурсним решењем предвиђен је био огромни солитер, изузетно висок објекат. Ја сам размишљала како ће се ово верификовати, а када сам прорачунала параметре, све се уклапало. Солитер је својом висином конкурисао палати Албанија, важном градском реперу. Тада сам осетила да ту постоји неки велики проблем са индексом. Дакле, била је нека велика грешка у индексима – или како смо их тумачили или како су написани.

Шта бисте издвојили из свог вишегодишњег рада у Заводу, које планове и задатке које сте обављали?

Ја сам, поред поменуте Трансверзале и пројекта Славије у првом периоду рада у Заводу, доста пажње и рада уложила у израду ДУП-а за блок 19а на Новом Београду и израду ДУП-а Железника. Иначе, планова који су предвиђали колики ће да буде

Београд било је пуно. Постојала је подела на експанционе правце – правце развоја града. Ја сам, рецимо, била задужена за „јужни експанциони правац“. На жалост, неке ствари рађене су и улудо, и нису остварене.

Да ли имате часопис који је Завод издавао, *Урбанизам Београда*? То вам је најбољи извор и подсетник за многе планове и ствари које је Завод радио у то време. Завод је био срећан да је могао то да издаје, што ни у то време није било лако и уобичајено.

Можете ли нам рећи нешто о Блоку 19а, о методолошком приступу изради плана?

Јесте био нови приступ, и зато је и био предложен за Октобарску награду. Тај план смо и радили како би се дефинисали урбанистички услови за урбанистичко архитектонско конкурсно решење. Наиме, територија блока 19а је после 1972. године остала једина стамбена територија у оквиру централне зоне Новог Београда. Сећам се да смо урадили доста анализа и то анализе карактеристика физичко-географских процеса (са аспекта морфологије, сеизмике, температурних промена и сл), као и детаљне анализе еколошких, социолошких и перцептивних карактеристика. У овом плану смо доста пажње посветили визурама, панорамама и силуетама, као и визуелној оријентацији. Морам да кажем да је поред мене тај план радио и Дик Манојловић. Ја сам била одговорни урбаниста, али његова улога је била велика. Зато смо равноправно и предложени за награду. Он је био велики истраживач, једино га је тешко било зауставити. Његовим истраживањима није било

краја. Управо за план Блока 19а Дик је истраживао и претходно поменуте визуре.

Ја сам врло брзо после завршетка тога плана отишла из Завода. Прешла сам у Завод за заштиту споменика културе.

По чему памтите рад на плану за Железник?

Израда плана за Железник била је јако занимљива. Били смо у прилици да се бавимо једним огромним простором. Ту смо прошли све фазе, од шире просторне целине, преко детаљних планова, до урбанистичких пројеката. Неколико предузећа је после радило архитектуру (разрађивало архитектонске пројекте). У свакој од фаза имали смо сасвим другачији задатак. На пример поставила сам себи питање – шта нам индустријска изградња намеће као проблем у стамбеној изградњи? Занимљиво је да је мене онда почело да интересује једно сасвим ново поље и проблем – каква ће да буде оријентација објеката у односу на природне факторе. Посебно ме је занимало осунчање објеката, од кога ми је много зависило урбанистичко решење. Јер важно ми је било да станови, уколико нису двострано оријентисани, имају неки део дана под директним сунчевим светлом. Прилазили смо Железнику са разних страна. Много смо се бавили и социјалним проблемима. Сарађивали смо са Институтом за социологију, јер смо мислили да удаљени делови града, као што је Железник, имају неке своје специфичности и законитости живота.

Такође, пејзаж ми је била једна од тема. Сећам се да смо наглашавали

савску обалу као део визуре. Идеја је била да од воде, конкретно од Макиша, град расте „на горе“, а не да буде обрнуто.

Почели смо да се бавимо, потом, и историјом простора. За Железник сам се обраћала, на пример, и Заводу за заштиту споменика културе. Они су се чудили који је мој мотив када је то „ледина“. А заправо, хтела сам да сачувам топониме. То ми је било изузетно важно.

Посебне теме биле су зеленило, паркови, пејзаж, екологија, природа. Па пешачке зоне, проблем улице. Добрано смо се намучили док смо идеју улице вратили у систем. Јер било је тешко објаснити да и код слободностојећих објеката треба да постоји пешачка траса. Идејом улице, као неминовном, много смо се бавили. Рад на Железнику сам схватала потпуно другачије, и тако сам му и приступала. То је било у неким областима фундаментално тражење одговора. Не можете се просто бацити на ливаду и одмах ређати кућице.

Да ли сте радили неке урбанистичке задатке који се могу назвати посебним?

Јесмо. Рецимо, радили смо приобаље Саве и Дунава када се формирала Дирекција за обале и приобаље. Директор је била Олга Дивац и она нам се обратила да ми урбанистички разрадимо приобаље, практично оно чиме она управља. Тражили су да урадим урбанистичке услове и све што треба. Тај задатак радили смо две године, видели сте фотографију како седим на броду са Предрагом Педом Љубичићем и са Драгомиром

Манојловићем Диком, били су ми нераздвојни сарадници.

Формати у којима смо радили били су немогући. Ви сада имате једну потпуно другу технологију. И сада, замислите то приобаље Београда у размери 1:5000 и 1:500, колики су били ти цртежи. А дужина обале, са острвима, је преко 50 километара. Па смо то онда фарбали, не питајте са чим, па смо лепили, онда су се појавила лепљива слова и фолије, летрасети и летратонове, траке за границе... Можете мислити како је било! Сигурно је да таквом техником ти материјали нису могли ни да се одрже до данас.

Завод је, дакле, морао да прође кроз најразличитије врсте реконструкције, па и кроз ту, како да архивира документацију. Сада је све дигитализовано, а тада су системи били другачији.

Да ли сте ишли на неко стручно усавршавање?

Када смо добили задатак за Приобаље који сам претходно поменула, ишли смо да обиђемо Рајну – арх. Леон Кабиљо, један господин из Хидрозавода и ја. Обишли смо већи део тока Рајне. Научили смо неке ствари, али оно што смо ми мислили да треба да правимо за Београд тамо нисмо видели, тако да нисмо могли да проверимо како би то изгледало...

Много смо пута били на конгресима, некада као делегати, некада са рефератима, усменим или публикованим. Ја сам била у Норвешкој, у Ослу, где су нам показивали њихове дивне шуме и језера око самога Осла, где сте могли

из језера да пијете воду. Била сам и у Шведској. Са једном колегиницом била сам у Копенхагену. Такође, била сам и на конгресу у Атини. Не замерите ми што вам не могу дати прецизне године, али то је вероватно било у периоду када је директор био Стеван Јовановић, тог периода се некако најбоље сећам.

Колико су инострана искуства и стандарди имали утицај на начин планирања?

Поред наше регулативе, у Урбанистички завод су у неком моменту стигле неке црне књиге. То су били руски стандарди и нормативи. Пошто само Руси могу бити онако строги, четвртасти и оштри, све је било испланирано до невероватних детаља – на 400 метара фризер, на 500 метара кафана, на 600 школа... И ми онда по тим стандардима почнемо да цртамо. Е то је била велика грешка, јер ваљда поред тог мерила постоје и неке друге условљености. Зато смо се руководили социјалним животом, који сам поменула за Железник, што је важно. Свака локација је потпуно специфична и аутентична, не могу се ти „коцкасти“ стандарди примењивати једнако.

Колико сте били блиски са колегама из Завода и кога бисте издвојили?

Дружили смо се доста. Дружили смо се и породично и били смо блиски. Ево једног малог сећања:

Када сам родила сина, била сам на летовању и једва сам стигла са воза у болницу да се породим. Врло брзо стигла је честитка из Завода. На њој је, поред топлих речи, писало: „54 cm – па то је тачно наша Трансверзала,

од Светог Саве до Вука“. Јер смо тада радили Трансверзалу.

А људи са којима сам се дружила највише и који су ми били добри сарадници... Свакако бих издвојила моју Душку, са којом сам студирала, радила у првом периоду у Заводу, затим и у Атељеу „Лик“. Драгомир Манојловић Дик је био мој нераздвојни сарадник, а са Сашом Бановић сам отишла у Завод за заштиту споменика, где смо заједно „жариле и палиле“. Она је у то време била директор тога Завода, а по мом одласку у пензију сам радила са њом у њеном бироу. А на сликама можете видети и Владету Ђорђевића, нашег познатог пејзажисту, уз тарту за рођендан.

Каква су била правила пословања и хијерархије у Заводу?

Своју каријеру у Заводу завршила сам као одговорни урбаниста, а једно време сам била и директор Сектора за детаљно планирање.

Када сам одлазила из Урбанистичког завода нисам понела ни један лични документ, свој досије. Зашто? Строгим правилима пословања прописано је било да се морају вратити све књиге које су узете из библиотеке Завода. Завод је тада био богат, поручивао је књиге и врхунску стручну литературу. А ја сам имала сараднике, са којима сам дивно сарађивала и које сам већ поменула, Педу и Дика. Ја им нешто кажем да ураде, они оду у библиотеку по литературу и кажу библиотекару „Послала нас Весна“. Библиотекар тако и уради, задужи мене. И тако сам, при одласку из Завода остала задужена са огромним бројем књига које је неко други позајмио и није

вратио, а да ја о томе ништа нисам знала. А правила су правила и тако је дошло до тога да сам завод напустила без свог досијеа.

Шта је довело до тога да промените институцију? Околности, нове идеје, или нешто треће?

Прешла сам у Завод за заштиту јер сам видела да се за централну зону Београда, која је мене посебно интересовала, ништа не може урадити самим урбанистичким планом. Испричала сам вам како се ради у Паризу. То ми је била инспирација. Нажалост, убрзо сам схватила да ни та институција не може ништа променити.

Како памтите дане у Заводу?

Завод чувам у најлепшем сећању, поносила сам се његовим значајем као и другарским тимским радом. Осећам да је то време за мене било дивно, најлепше. У моје време улога и значај Завода је перманентно растао, посебно улога ауторитативног Стручног већа које је усмеравало и у свему пратило рад Завода, учинило га важним и одговорним. То је свакако била заслуга и друштва у целини, али и стручњака. Таква је дисциплина урбанизам.

Пресељење у прелепу нову зграду у Палмотићевој улици, 1970. године, коју је и пројектовао Брана Јовин, радник Завода, био је као лет у будућност на моћним крилима. Жалосна сам данас што неко хоће да му та крила присвоји.

7 Архитекта Весна Матичевић, девојачко Слијепчевић, рођена је 1928. године у Сарајеву. Архитектонски факултет Универзитета у Београду уписала је 1948. године.

8 У посети госпођи Весни Матичевић биле смо заједно са госпођом архитектом Душанком Менегело Аћимовић, која је такође радила у Урбанистичком заводу Београда у периоду 1955-1959. године. Госпођа Душка актер је и сведок многих дешавања о којима госпођа Матичевић говори у овом интервјуу.

9 Не сећам се тачно како смо се упознали Брана Јовин и ја, он је генерацијски млађи од мене, мислим да смо заједно похађали часове енглеског. Он је пре тога више година радио Трансверзалу, вечну Трансверзалу, чију су трасу померали „те овамо те онамо“ и он се претпостављам мало заситио или је желео да се одмори од те теме.

10 До 1967. године, Урбанистички завод и стручњаци ван Завода баве се детаљним пројектовањем Трансверзале, а нови детаљни план почиње да се ради 1967. године под пројектантским руководством архитеката Бранислава Јовина и Предрага Љубичића и инжењера Јована Катанића. (прим. МЛ и ЈЂ)

11 У том периоду, Завод се налазио у Булевару Револуције, данашњем Булевару краља Александра 70

12 *Урбанизам Београда* бр. 2, страна 17 (прим. МЛ и ЈЂ)

13 *Урбанизам Београда* бр. 2, страна 17 (прим. МЛ и ЈЂ)

14 Погледати часопис *Урбанизам Београда* бр.8-9, страна 29: 1970. године на Скупштини је усвојен ДУП нове саобраћајнице од улице 27. марта до ауто-пута, одговорни урбаниста Весна Матичевић. (прим. МЛ и ЈЂ)

Весна Матичевић и Душанка Менегело у просторијама старе зграде Урбанистичког завода у Булевару револуције (око 1959)

Душанка Менегело, Миша Живадиновић и Весна Матичевић, на крову зграде Урбанистичког завода у Булевару револуције (око 1959)

Весна Матичевић и Душанка Менегело (1965)

Драгомир Манојловић Дик, Весна Матичевић, Предраг Педа Љубичић и колега Красић у обиласку Београдског приобаља за просторни план Саве и Дунава (1974)

Прослава рођендана Владете Ђорђевића (1974)

Весна Матичевић (лево) и Вера Пауновић, вежбе народне одбране у Бојчинској шуми (јуни 1981)

Јован Лала Мишковић, Весна Матичевић и колега Панић на конгресу архитеката у Шведској (1979)

Жирирање за Блок 19а (1976)

Весна Матичевић (десно) и директор Стеван Јовановић (око 1978)

РАЗГОВОР СА ДР НАДЕЖДОМ ЧАНАК, ДИПЛОМИРАНИМ ГЕОГРАФОМ

ИСТРАЖИВАЧКИ ПОСАО ЈЕ УВЕК ЛИЧНО ОПРЕДЕЉЕЊЕ

Забележила и приредила:
Жаклина Глигоријевић

Надежда Нада Чанак, рођена је 1935. године у Вршцу, где је завршила основну и средњу школу. Студирала је на Географском факултету у Београду а двогодишњи Постдипломски програм „Урбанизам” Архитектонског факултета завршила истраживачким магистраским радом. После неколико година рада на вредновању локација у Урбанистичком заводу, докторирала је успоставивши оригинални модел вредновања локација депонија.

Слика горе: Нада Чанак у свом радном окружењу у време израде Студије о водоизворишту, 1989.

Који су послови обележили ваше време у Урбанистичком заводу?

Дефинитивно послови у области третмана комуналног отпада и заштити водоизворишта. Почећу од третмана отпада.

Године 1975. запослила сам се у Урбанистичком заводу Београда у Одељењу за заштиту животне средине. Као дипломираном географу и магистру урбанизма предложено ми је да се, између осталог, позабавим актуелном проблематиком комуналног отпада. Наиме, тренд тих 1970-их година био је прелазак са традиционалног депоновања на високу технологију третмана отпада за добијање енергије и за обнављање материјалних ресурса из отпада. Како Генерални урбанистички план Београда из 1972. следи ту политику, Урбанистички завод се задужује да истражи најпогоднији третман отпада за Београд, а мене именују за носиоца тог задатка. Студија је рађена две године 1980. 1981. и у радном тиму су били стручњаци, дванаест различитих профила стручњака из Завода и пет специјализованих институција. Планерски поступак који сам применила у раду, заједно са економистом Милићевић Драгољубом почиње од дефинисања гравитационо-сабирног подручја, преко анализе могућих технологија, локација и трошкова, до вредновања алтернативних решења и избора најповољнијих. Студија је дала приоритет аутоматској рециклажи као еколошки најоправданијем, а економски најперспективнијем решењу за Београд, сходно нивоу тадашњег научног сазнања. Овај рад представљао је основу за моја даља истраживања.

Да ли је истраживачки посао био део обавезне припреме за планирање или је то увек лично опредељење?

Преовлађујуће је лично опредељење, најчешће у циљу спречавања реализације неадекватних решења. Описаћу један пример. Средином 1980их година мењају се стручни ставови о високој технологији третмана отпада. Установљено је да је аутоматска рециклажа још у фази развоја са израженим техничким и економским проблемима и да су отпадни гасови и пепео из спалионица штетни по здравље људи и животну средину. То се одразило на поштравање прописа и формирање нових генерација унапређених спалионица. Разуме се да оштре стандарде нису могле да прихвате све земље, па су застареле технологије као и сам отпад пласиране из земаља са вишим у земље са нижим стандардима, а најчешће у неразвијене земље света. Овај талас наизглед примамљивих комерцијалних понуда погодио је и нашу земљу, нарочито у периоду 1988-1991. Моја информисаност које земље и у ком степену испуштају отровне гасове диоксине и фуране из својих спалионица, могла је да допринесе да Београд и други градови Србије не уђу у погрешне инвестиције. Пракса финалног одстрањивања отпада ван граница Европске уније, тзв. „туризам смећа”, забрањена је 2000. године.

Какве су импликације ваших истраживања третмана отпада на планерску и регулативу заштите животне средине?

Оне су очигледне на примеру мог модела вредновања локација

депонија. Услед кризе високе технологије третмана отпада у свету, Београд се у свом Генералном плану из 1985. године опредељује за депоније и условљава њихово даље истраживање. У недостатку стандарда о депонији формирала сам оригинални модел вредновања локација депоније. Он је верификован у пракси у 11 градова Србије различитих величина и потреба као и на међународном скупу експерата на Сардинији 1993. и одбрањен је у оквиру моје докторске тезе 1991. године. Његов допринос је вишеструк. Он омогућава директно поређење разматраних локација, што олакшава процес одлучивања и усвајања локације депоније. Затим, критеријуми из модела преточени су у републички пропис о локацији и уређењу депоније 1992. године. Отада се модел користи и за проверу прописа и за Анализу процене утицаја депоније на животну средину.

Познат је ваш допринос у припреми и планирању београдских локација за депоније?

Први корак у планирању локација депонија је избор система депонија. Тим експерата Завода (инж. Томић Велимир, инж. Милановић Душан, економиста Фитликовић Љубомир и ја) дефинисао је систем од две депоније који је усвојен 1992. године и то: постојећа „Винча“, за шумадијски део Београда и нова депоније „Бусија“ за сремски део. Иако „Винча“ може да задовољи потребе целог Београда, као урбана депонија без претовара, „Бусија“ је била пре свега од стратешког значаја, као резерва у случају могућег прекида рада постојеће депоније „Винча“, ратних разарања мостова и слично.

За израду планске документације, за те две депоније, изабрала сам најбоље расположиве технике планирања. За депонију „Винча“ унапређене технике типа „депоније у нагибу“, а за „Бусију“ надземне депоније типа „касете уз примену насипа“. Међутим, док је Регулациони план „Винча“ усвојен, општина Земун је извршила пренамену депоније „Бусија“. Испланиране касете за депоновање отпада претворене су преко ноћи у парцеле за становање и никло је ново насеље „Бусија“. Ту су Крајишници 1997. године нашли уточиште након хрватске „Олује“.

Интересантно је да споменем један мој незаборавни доживљај везан за локацију „Бусије“. Истраживање те локације започето је још 1981. године. Тада сам изабрала потенцијалну макролокацију депоније, потоњу „Бусија“. Те 1981. године, водостај реке Саве био је тако висок да је вода у каналу Галовица текла великом брзином узводно, плавећи околне ниже терене, сем локације „Бусија“. То је био не само крунски доказ да је локација ван поплавног таласа површинских вода, већ и разлог да се издигне одбрамбени насип на левој обали Саве, од блока 45 па до Остружничког моста, за 1,5 метар.

Колико су професија и Завод ишли у корак са светом у овим темама?

У континуалном праћењу актуелних трендова управљања отпадом, Завод је био на завидном нивоу. То доказују и следећа истраживања. Године 1990. постављена је нова светска стратегија управљања отпадом и то: спречавање стварања отпада, рециклажа и поновна употреба отпада и сигурно одстрањивање остатка. Да би нови

интегрални систем заживео и у нашим просторима, израдила сам по позиву Предлог савезног прописа за рециклажу отпада 1993. године и Предлог републичког прописа за депоније и управљање отпадом 1994. године.

У циљу селекције тог унапређеног система за Београд, 2000. године, економиста Фитликовић Љубомир и ја извршили смо економско-еколошку анализу и вредновање шест опција система, као и тестирање најбољег у односу на постојећи. Разматране опције система усаглашене су са расположивим комуналним ресурсима Града (локација, систем сакупљања), могућностима пласмана секундарних сировина и менталитетом грађана. Предност је дата рециклажи „донетих рециклабила“ (71,6 ЕУР/тона) у организацији постојећег комуналног сервиса Београда. На IX Салону урбанизма у Нишу 2000. године, рад је добио трећу награду у категорији „Истраживања и студије“. Следеће године приказан је на Интернационалном симпозијуму на Сардинији и њени резултати уграђени су у ГП Београда 2021.

Знамо да сте се озбиљно бавили заштитом водоизворишта Београда?

Поред комуналног отпада, моја ужа специјалност била је заштита изворишта водоснабдевања. Највероватније стога, јер сам на ту тему, уочи доласка у Завод, 1975. године одбранила магистарски рад под називом „Проблеми вишенаменског коришћења подручја (водоизворишта) Макиш“. У том раду вреднујем варијанте вишенаменског коришћења Макишког поља на бази

односа према градском подручју, природној средини, њихових међусобних односа и проблематике сукобљавања. Рад се изјашњава за заштиту водоизворишта на овом природно предодређеном подручју и дефинише мере да се то постигне. Примењени методолошки приступ учинио је овај рад основом за даљу разраду научних метода и техника у борби за очување функције водоснабдевања.

Борбу за очување водоизворишта Београда наставила сам током целог радног века, па и надаље. То је резултирало најпре у верификацији уже зоне санитарне заштите у ГУП-у Београда 1985. године на целом Макишком и Сурчинском пољу, Великом ратном острву и појасу леве обале Саве. Затим, 1986. и 1987. године резултирало је и у доношењу Градских прописа о одређивању зона и појасева санитарне заштите изворишта, као и о начину одржавања и мерама заштите уже и шире зоне, у чему сам учествовала као коаутор.

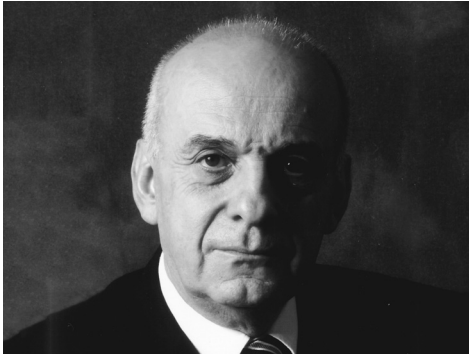
У циљу адекватног спровођења ГУП, године 1989. израдила сам заједно са четворочланим тимом (дипл. биолог Сениша Новаковић и архитектонски техничари Бисерка Милутиновић, Славица Жарић и Гордана Радишић), Студију о процени ризика загађења водоизворишта као једном од инструмената за доношење планерских и других одлука о мерама заштите. Примењени модел вредновања и рангирања хидрозагађивача је еволуирао током времена и унапређен приказан је на међународном скупу у Будимпешти 1994. године. Валидност тог методолошког поступка потврђује чињеница да је у оквиру друге

Конференције УН за људска насеља Хабитат II 1996. године у Истанбулу, ова методологија ушла у базу података за селекцију десет најбољих радова за одрживи развој градова.

Које послове, теме и људе посебно памтите из нашег времена у Заводу?

Поред наведених активности учествовала сам као сарадник на изради планова свих нивоа. Најзначајније је моје учешће у изради ГУП Београда 1985. Тада сам обрађивала укупно шест области: пољопривреду, каменоломе, заштиту изворишта водоснабдевања, комуналне пунктове, збрињавање комуналног отпада и гробља.

Посебну захвалност дугујем инж. Томић Велимиру, као мом ментору у свим фазама истраживачког рада, Петровић Оливери, филологу и шефу библиотеке Урбанистичког Завода, у обезбеђивању неопходне стручне литературе и свом супругу, архитекти Чанак Михаилу за потстицај мом истраживачком раду.

РАЗГОВОР СА АРХИТЕКТОМ МИЛОШЕМ ПЕРОВИЋЕМ

КРЕАТИВНОСТ И ЕНТУЗИЈАЗАМ У СЛУЖБИ УРБАНИЗМА

Забележиле и приредиле:

Ана Граовац, Жаклина Глигоријевић,
Јелена Ђерић

16 Др Милош Р. Перовић рођен је 1939. године, студирао је и магистрирао архитектуру и урбанизам у Београду и Атину и докторирао на Архитектонском факултету Универзитета у Београду.

17 *Toward a Concrete Utopia: Architecture in Yugoslavia 1948-1980*, MoMA – The Museum of Modern Art, New York, 2018

У мају 2018. године тим за Јубилеј је имао велику част да у Урбанистичком заводу Београда разговара са Милошем Перовићем¹⁶ - еминентним урбанистом наше куће и професором Архитектонског факултета Универзитета у Београду. Повод за овај разговор, поред жеље да сазнамо нешто више о историји институционалног урбанизма, био је и отварање изложбе у њујоршком Музеју модерне уметности¹⁷ на којој је изложен његов „Компјутер атлас Београда”. Милош Перовић је у Урбанистичком заводу Београда био запослен у периоду од 1967. до 1993. године, са више прекида због додатних усавршавања. Скоро све време рада у Заводу био је на челу Одељења и касније Сектора за дугорочно стратешко планирање развоја града. У историји Завода овај период ће остати запамћен по врхунским, иновативним студијама и истраживањима чији је Перовић био идејни творац, руководиоца и аутор. Његов рад, за који је добио признања и код нас и у свету, добро је познат стручној јавности, па смо кроз овај разговор желели да осветлимо неке мање познате аспекте, који данас могу бити поучни и занимљиви. Причали смо о томе како су идеје настајале и спроводиле се у дело и како је Завод постао институција која се препознаје и по истраживачком, а не само практичном раду.

За почетак, можете ли нам рећи нешто више о Вашем доласку у Урбанистички завод? Шта је био ваш први задатак и кога сте препознали као Вашег заводског „ментора“?

У Урбанистички завод сам дошао 1967. године, преко конкурса на коме је примљено десетак младих приправника. Од свих нас, Влада Мацура и ја смо били „додељени“ Милутину Главичком, изузетно коректном руководиоцу и човеку, да са њим радимо на пројекту централног дела Новог Београда. Међутим, на том задатку смо и Влада и ја добили велику слободу да радимо самостално, јер је Главички већ у то време био јако заузет припремама за Генерални урбанистички план. Таквом игром случаја на самом почетку, мој рад у Заводу није био везан за неку особу посебно, па не могу никада ни издвојити као ментора.

Већ 1969. године одлазите у Атину на постдипломске студије. Да ли је то била Ваша иницијатива или део стратегије Завода о усавршавању стручног кадра?

Након годину и више дана приправничког стажа у Заводу, отишао сам у Атину у организацију Константиноса Доксиадиса. Организација је бројала око 700 запослених у Атину и око 200 у 22 филијале широм света, од којих је *Graduate School of Ekistics* био научни истраживачки центар, школа са међународним последипломским програмима и уредништвом часописа. У том тренутку, крајем шездесетих година, у свега неколико центара у свету експерименти са применом квантитативних техника при анализи развоја градова почели су да постају

крајње оперативни, а центар у Атини је био један од њих. Одлазак на ову престижну школу била је моја лична иницијатива и мада ме Завод није у томе у правом смислу подржао, након 27 месеци проведених у Атини, Александар Ђорђевић и Милутин Главички показали су веома висок степен колегијалности и поново ме примили на посао.

Недуго затим долази до великих промена у Заводу – фирма се повезује са Заводом за друштвено-економско планирање. Како се то одразило на Ваш лични ангажман?

Мој први задатак у новим околностима је био Етапни план Београда, чијом израдом сам руководио заједно са Вељом Томићем, човеком великих талената и потенцијала који је у Завод дошао за потребе разраде инфраструктурних решења на Генералном урбанистичком плану Београда. Веља Томић је био директор Сектора за генерално планирање, а ја сам прво био на челу Одељења за стратешко планирање Београда, да бих по његовом одласку из Завода 1982. године постао директор сектора. Обе ове функције су ме обавезивале да руководим и координирам израдом петогодишњих и годишњих програма развоја, у којима је учествовало и по 40 градских и републичких институција.

Уједињење са Заводом за друштвено-економско планирање значило је интензивну сарадњу са економистима који су били смештени у другој згради, не у нашој, што је често било фрустрирајуће – и организационо и у смислу суштинског повезивања програма просторног развоја са економским планирањем. Не могу да

кажем да је на страни друге фирме постојало разумевање шта се од њих тражило да ураде.

Данас се израда великих концепција друштвеног, економског и просторног развоја града током седамдесетих и осамдесетих година ретко помиње. Можете ли нам мало појаснити какви су то документи били?

Можемо рећи да се реалност стратешког планирања сагледавала кроз етапни план. На пет година процењивала се успешност рада Скупштине града иштајесвеизграђено у том периоду. Етапни планови су се радили и раније, али је за Концепцију која је усвојена 1976. године и која је први пут покушала да обједини друштвено-економски са просторним развојем било карактеристично и да је први пут штампана као јединствена публикација. Након завршетка Генералног плана који је рађен за период од 30 година, његово спровођење је било предвиђено израдом средњорочних планова: три десетогодишња етапна плана, у којима је први петогодишњи период био обавезујући, а други дат оквирно. Из тих разлога рађени су изнова сваких пет година. Етапни планови су заправо били програми координације изградње објеката становања, пословања, друштвеног стандарда, саобраћаја и комуналне инфраструктуре. Такође, ГУП је 1972. године усвојен са великим бројем отворених питања у програму развоја саобраћаја, па је у оквиру Концепције урађен и посебан документ којим су ова питања разрешена. На тај начин су Етапни планови отварали правну могућност да се ГУП по потреби допуњава.

Годину дана пре него што је Етапни план усвојен, Завод је издао публикацију под називом Дом пријатељства, коју сте приредили Ви и тадашњи директор Завода Стеван Јовановић. Можете ли нам рећи како је овај пројекат настао и шта је била његова улога?

Једнога дана директор Стевица Јовановић је дошао из Скупштине града видно депримиран и саопштио нам да ће и простор Савског амфитеатра „прогутати“ усмерена стамбена градња уколико не смислимо неку добру идеју која би га сачувала за нека боља времена. Сутрадан ујутру сам дошао на посао и предложио директору да би тај простор требало планирати за комплекс посвећен Центру несврстаних, који би заправо објединио све најважније централне градске садржаје. Добио сам „зелено светло“, али је цео пројекат морао да буде готов за месец дана. Тим људи који се окупио на овом задатку радио је даноноћно и за месец дана је била одштампана цела публикација са свим текстовима, цртежима и фотографијама, као и две огромне макете, свака величине 2.5x1,2 м. Да бисмо све презентовали градским челницима, предложио сам и да се преко макета стави југословенска застава, не би ли се откриле тек када свима буде подељен материјал. Тадашњи председник Скупштине града Београда, Живорад Ковачевић, веома се узнемирио након презентације и рекао да све што су видели никако не сме да се разгласи, па су сви примерци публикације отишли у Стевин сеф, док се не смисли како да се идеја представи Титу. Цео пројекат је био веома контроверзан, јер је Жика Ковачевић био сигуран да га може винути у облаке или

политички „закопати“ у зависности од тога да ли ће се Титу допасти или не. Бар шест месеци се ништа није догађало и тензија је полако спласла, а онда је Тито видео презентацију и дао сагласност, а као резултат овог пројекта одређена је локација на којој су касније изграђени конгресни центар „Сава“ и хотел „Интерконтинентал“. Ако оставимо политику по страни, из чисто стручног угла, значај ове публикације и истраживања је у томе што су се први пут обе обале Савског амфитеатра сагледале јединствено и то кроз примену компактне градске структуре, која је у то време била више него потцењена. Нажалост, макете нису сачуване. За мене лично, рад на овом задатку ми је обезбедио велико поверење директора и омогућио ми је да у наредном периоду у Заводу урадим неколико великих истраживачких пројеката, што је била моја примарна преокупација.

Тако сте паралелно са Етапним планом, радили и на првом Вашем великом истраживању – Компјутер атласу Београда?

По повратку у Завод са студија у Атини затекао сам интересантну ситуацију. Трогодишња сарадња са америчким, изузетно добро школованим стручњацима на планирању саобраћаја у Генералном урбанистичком плану, донела је у Урбанистички завод нови, експериментални дух. Тај дух је био један од предуслова да у оквиру посла на Етапном плану покушам да експериментално применим методе које сам изучио и за које је у свету у том тренутку било тек неколико узора. Други предуслов је био да се моје амбиције покlope са амбицијама новог директора новоформиране

планерске институције. Сви добри директори знају како да прилагоде послове фирме најталентованијим људима, па као што је Аца Ђорђевић омогућио Столету и Брани да пројектују и раде конкурсе, Стевица Јовановић је подржао мене у изради Атласа и касније *Искустава прошлости* и на тој храбрости и визији му дугујем најдубљу захвалност. Наравно, услов је био да на Атласу радим поред других задатака на изради Етапног плана и усмерене стамбене изградње.

Када је завршен, Атлас је био објављен под називом „Истраживање Београда: Мултиваријантна анализа и компјутер атлас континуално изграђеног подручја“; био је први планерски атлас једног југословенског града и то у потпуности урађен електронским рачунарима. Похвале за Атлас долазиле су са свих страна. Ево неколико анегдота: Једном приликом, немачка фирма била је у посети Скупштини града са идејом продаје нових технологија и методологија рада и Живорад Ковачевић им је показао Атлас. Њихов одговор био је „Ми сад идемо кући, немамо шта да вам продамо“. У том периоду, у посети Београду били су и представници Франкфурта на Мајни који је претендовао да постане озбиљна културна престоница. Када смо им показали Атлас и Искуства прошлости, они су прокоментарисали: „Ово је урађено као да смо ми радили“. Атлас је био интензивно хваљен и излаган, сви републички центри били су заинтересовани за његово излагање попут Љубљане, Загреба, Скопља... Међутим, када се данас на то ретроспективно погледа, јасно је да је употреба Атласа у урбанистичкој пракси била веома ограничена, јер није постојала „критична маса“

стручњака која би могла да његове резултате даље примени.

Већ сте поменули и Искуства прошлости – истраживачки пројекат са којим Вас сви можда и највише поистовећују. Рад на овом пројекту се надовезао на претходни?

Још док смо радили пројекат Дома пријатељства, Директор Стеван Јовановић ми је обећао да ћемо уколико цела акција успе, када се ситуација нормализује и политички притисак смањи, приступити стварном, научном и стручном испитивању могућности развоја тог дела града. То његово обећање је свако схватио на свој начин. Директор је вероватно желео да каже да ће се касније, кроз нови пројекат, прецизније одредити намене и структура нових зграда на простору Савског амфитеатра и дивљег насеља Сајмиште Село, а ја сам схватио да ће озбиљним аналитичким радом један очигледно неуспео концепт, какав је био концепт функционалистичког града, моћи да буде доведен у питање и да ће се понудити алтернативна решења. Прилика за то се указала већ након израде Атласа, кроз први, мањи истраживачки пројекат урађен на тему традиционалне градске улице, назван „Улица сусрета“.

Пројекат је био покушај хуманизације модерничких структура, али морам да кажем да су у њему текстови били значајнији од цртежа. Одмах затим, Дирекција за изградњу и реконструкцију Београда је финансирала израду новог истраживања, које је резултирало књигом *Искуства прошлости*, а захваљујући успеху Атласа и репутацији коју сам стекао. Тако је

крајњи резултат био неупоредиво шири пројекат него што је то у почетку било замишљено и представљао је покушај успостављања новог урбаног система – предлога реконструкције постојећих и изградње нових делова града на хуманијим и рационалнијим принципима него што је тада у Београду била пракса. У том смислу, књига *Искусства прошлости* је била врхунац истраживачког рада који сам обављао у Заводу.

Искусства прошлости обједињавају два истраживачка пројекта – Истраживање алтернативних модела града и Студија реконструкције центра Новог Београда и Савског амфитеатра и њихова израда до објављивања књиге је трајала укупно шест година. Да ли сте на том путу наилазили на неке препреке?

Рад на овим пројектима био је веома дуг и исцрпљујућ и подразумевао је сталне преговоре са новим руководиоцима у Дирекцији, који су се тих године често мењали, уз обнављање суспендованих уговора да би рад могао да се настави. Јер без обзира на декларативну подршку научном приступу и истраживачком раду, једини послови који су се финансирани без икаквих тешкоћа били су послови који су финансијерима одмах доносили новац натраг, као што су детаљни урбанистички планови или урбанистичко-технички услови за изградњу.

И поред тога, рад на пројектима био је огромно вишегодишње задовољство, које само трагање за новим путевима у струци може пружити. Током рада, који се понекад граничио са фантазмом, занемариване су све

препреке, а свака фаза пројекта је довођена до савршенства. Од првог тренутка, крајњи циљ је била књига у којој ће све идеје бити изложене и том циљу је све било подређено. Сви цртежи рађени су у истој размери са растером који је олакшавао поређења.

Свака фаза рађена је у сарадњи са великим мајсторима свог посла – макетари, фотографи, увек су били ангажовани најбољи појединци који су у том тренутку радили у Београду. Моји сарадници у Заводу били су Бранислав Стојановић, Ђина Врзић, Зорица Милишић, Ружица Божовић, Вера Величковић, док су за елеганцију финалне презентације заслужни моји пријатељи још из студентских дана, Савета и Слободан Машић.

Искусства прошлости доживела су три издања, а као лични успех, својеврсну награду и признање могу навести чињеницу да су имала изложбу у галерији RIBA (Royal Institute of British Architects) у Лондону, да сам као гост америчког Стејт департмента пропутовао Америку, посетио све релевантне урбанистичке и архитектонске институције и добио место гостујућег професора на Њујоршком универзитету на Вашингтон скверу у Њујорку.

Да ли мислите да су резултати Ваших истраживања објављени у овој књизи утицали на нека урбанистичка решења у наредном периоду?

У време када су „Искусства“ завршена, у Заводу се радила измена Генералног урбанистичког плана која за циљ није имала ново промишљање Новог Београда, већ добро познате измене у решењу саобраћајних система.

Исте године, Друштво архитеката је организовало и Конкурс за унапређење урбане структуре Новог Београда, који је проблематику реконструкције Новог Београда вратио у оквиру композиционих решења, оповргавајући закључке истраживања које смо урадили.

Међутим, чињеница је да је Нови Београд данас неупоредиво другачији од града какав је био средином седамдесетих година прошлог века када је рад на овој књизи настајао, као и да је развој који се одвијао протеклих деценија веома сличан концепцијама изнетим у овој књизи. Да ли је књига утицала на те промене? Рекао бих врло мало. Догодило се заправо оно што је било неминовно и на шта је књига само упозоравала.

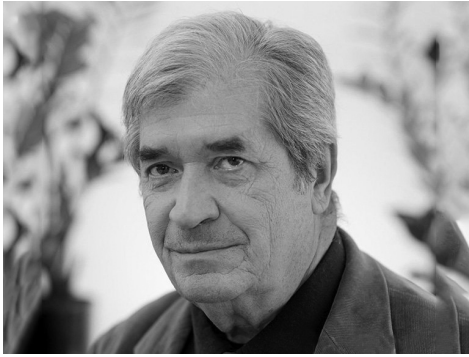
Мислите ли да је и данас могуће радити истраживања каква сте Ви радили својевремено у Заводу?

Вероватно је могуће и данас, али је тада ипак било укључено много више позитивних фактора. Живорад Ковачевић, председник Скупштине града, а касније и Богдан Богдановић, били су изузетно просвећени људи. Политичари се у то време нису „залетали“, били су спремни за разговор по одређеним темама, са поносом су истицали да имају стручњаке из разних области тако да је струка, било која, била цењена. Није било немогуће и да одем у Скупштину града и сам изнесем неки предлог.

Међутим, и тада и сада, за истраживачки рад у институцији какав је Урбанистички завод потребан је велики ентузијазам појединаца, као и тим који ће идеје спровести у дело.

За крај, да ли бисте могли да нам дате неки савет поводом нашег рада на обележавању Јубилеја?

Поводом обележавања 25 година Друштва урбаниста Србије, Миле Главички позове нас неколико на разговор са идејом да свако да свој предлог шта бисмо могли да урадимо и публикујемо. Ја сам предложио да објавимо текстове Николе Добровића, првог председника Урбанистичког друштва, првог Главног Архитекте, првог директора Урбанистичког завода НР Србије и руководиоца ГУП Београда. Међутим, ова моја идеја је од других позваних на састанак окарактерисана као недовољно амбициозна и значајна за тај јубилеј. Уместо ње, предложено је да се ураде разна истраживања и објави обиман материјал. Након годину дана Миле Главички нас поново позове у канцеларију и пита шта је било са јубилејем? Како нико ништа није урадио, упитао је мене да за пар дана реализујем своју идеју о Николи Добровићу. Тако је настао 58. број часописа *Урбанизам Београда*.

РАЗГОВОР СА АРХИТЕКТОМ МИОДРАГОМ ФЕРЕНЧАКОМ

ДВЕ ТЕМЕ ИЗ 70 КРАТКИХ ГОДИНА УРБАНИСТИЧКОГ ЗАВОДА (И МОЈИХ ПЕДЕСЕТ ГОДИНА ВИЗУРЕ И СЕЋАЊА)

Забележила и приредила:
Жаклина Глигоријевић

Архитекта Миодраг Ференчак, рођен је 1943. године. Дипломирао на Архитектонском факултету Универзитета у Београду 1967, магистрирао 1987. године.

Какав је био ваш почетак у Урбанистичком заводу Београда?

Како се запошљавало у Урбанистичком заводу Београда крајем 1960их година? И тада се сматрало да ће нови архитекти тешко наћи посао у Београду, поготову у урбанизму. Тај посао се радио у једној (овој) институцији, а урбанизам у другим бироима је био новима прилично невидљив (мада је у траговима, или и више постојао, посебно у вези са задацима ван Београда). Пријавио сам се и био примљен. Нисам то очекивао, јер нисам имао ни „везу“ ни препоруку, али неко је, крајем тог лета 1967. у Заводу пажљиво читао дате скромне референце и бирао кандидате по томе. Слично сам чуо и од осталих приправника.

Изабрано је неколико архитеката и када их наведем заједно, то делује као добра, каснијих деценија проверена, репрезентација најближих генерација: Мирјана Лукић (Лула), Љубомир Лукић (Љуба), Владимир Мацура (Влада), Милош Перовић (Р., Миша), Борисав Стојков (Бата), Миодраг Ференчак (Браца), Андреја (Андра) Додић... Петорица од наведених седам су касније били директори сектора у Заводу, један директор Завода, тројица професори на, за урбанизам битним факултетима - али тада само приправници. Велики београдски Завод је пријем нових приправника сматрао важним. Приредио је пријем у холу у приземљу, са добродошлицом директора (оног легендарног Аце Ђорђевића за кога се причало да је једном изашао из Титовог кабинета залупивши вратима), присуством свих радника и пригодним уводним речима других руководилица, упознавањем

нових са старијим сарадницима и објашњавањем изложених планова и макета новајлијама. Тада ми је то изгледало само по себи разумљиво, а сада сматрам да је то био значајан показатељ величине институције и њених тадашњих руководилица.

Памтим, свих ових деценија, да сам одмах ту, у првој прилици, направио неприличан иступ, који смо срећом видели само Јошка (Јосип Свобода, релативно млад, а врло утицајан члан и стручне и управне хијерархије завода) и ја. Наиме, док сам разгледао његов нови и амбициозни детаљни план Алтине (Горњи Земун), Јошка ми је пришао љубазно и питао ме шта о плану мислим. Бржи на језику и трагају за духовитостима него на памети и пристојности, одговорио сам му да ме решење некако подсећа на Лепину (да, Лепе Лукић) нову песму *...шарам ћилим вијугама, дођи драги јаругама...*, на шта је само рекао „хмм“ и одустао од дубље конверзације. Пошто су решење и песма заиста симболички конвергирали (врло велике вијугаве стамбене зграде у простору између, усецима укопаних, саобраћајница, што ме већ тада није импресионирао као идеал становања, али предочите иза тога величину очекивања тадашњег друштва према потребној репрезентативности и обичног „масовног“ становања), та реплика није уопште била лоша. Јошка ми је тај гаф вратио тек неколико година касније, сасвим академски, исправним питањем, такође у четири ока, о сврсисходности неких мојих апстрактних теза у једном тексту из 1971. године. Шта овим желим да кажем? Урбанистички завод је тих година био једна велика, културна и самоуверена институција која је наслућивала колики пут до доброг

града и урбанизма тек предстоји, и која је тражила меру између нужне слободе за своје креативне архитекте и инжењере и нужне дисциплине у институцији која сервисира за државу важне задатке. Било је омиљенијих и мање омиљених руководилаца и водећих урбаниста, али сви су пазили на одржање нивоа и културне и етичке сврхе нашег посла. Мислим да су периоди у којима се тај дух у Заводу губио или слабио, током прошлих 70 година били сасвим кратки и пролазни, а да је у годинама које долазе битно пазити управо на то и звонити на узбуну ако се примети.

Радили сте са Браном Јовином?

Био сам распоређен у групу Бране (Бранислава) Јовина 1967. године, тада и перспективне и признате „звезде“ у Заводу и најмлађег одговорног урбанисте Урбанистичког завода. „Одговорни урбаниста“ није исто оно што и сада (сада смо то сви по лиценци, и свако ко се брине о изради неког плана). Завод није имао претерано разрађену хијерархијску систематизацију, иако је тада имао врло разуђене послове и надлежности - општи послови, спровођење, планирање - са неформалним групама и одељењима које су водили одговорни урбанисти (њих свега неколико). Јовин је имао две собе на трећем спрату и шест - седам сталних сарадника, са десетак текућих задатака разних врста (задаци су били сарадња на генералном плану и посебно учешће у другим комплексним задацима Завода, детаљни урбанистички планови, урбанистички пројекти, урбанистичко технички услови и друге студијске анализе или пројекти, на шта ћемо се још вратити). Пар месеци раније

је завршен огромни (урбанистички револуционарни и обавезујући) Урбанистички пројекат ауто-пута кроз Београд (чији су аутори, по победи на претходном конкурс, и одговорни пројектанти били Бранислав Јовин и Јован (Јоца) Катанић, професор пројектовања саобраћајница са Грађевинског факултета, мада је одговорни урбаниста за тај пројект био Милутин (Миле) Главички, вероватно да би ојачао институционалну ауторитативност и сигурност одлука према споља).

То је обезбедило и мало затишје у групи у време мог боравка у њој, јер се Брана спремао да оде на пројектовање ауто-пута на неколико година. Архитекти у групи су, осим Бране, били Предраг (Педа) Љубичић, Војислав Тошић (Вотош), и Соња (Живковић) Баљозовић. У собама су била по четири цртаћа стола (лака храстова конструкција 170/85 са померљивим нагибом табле), обичне дрвене столице „Флорјан Бобић“, „сошке“ за уролане цртеже, дрвени стојећи чивилук, додатне цртачке лампе на неким столовима, по један стандардан затворен канцеларијски орман, углавном све од беле буквине.

Дневно светло и природна клима у собама су били прихватљиви. Сви су носили беле мантиле преко уличне одеће. То је нарочито истицало (као и свака униформа) природну лепоту колегиња (мада ми се чини да су и Соња и Наташа (Калуђерчић) биле, свакако, лепотице). Доручковало се заједно у соби, тако што је свако морао да купи нешто за све, кад дође на њега ред (не курирски, да пита ко какво пециво хоће, па да само донесе, него да одлучи и реализује сам). Сви архитекти су били помало поносни на

своје умеће цртања, и користили су скицирање мотива и промена у вези са задацима као редовни интерни и лични поступак. Вотош је био и карикатуриста, а Брана, не само цртач, него и вансеријски акварелиста. Не сећам се прецизно шта је ко тада радио, осим два Педина задатка: ДУП наставка кеја између мостова на левој обали Саве (обе лепе зелене површине наспрам „Београда на води“ су заслуга тог плана) и Урбанистичко-техничке услове за „привремени“ мост на Радничкој улици, преко пруге и Топчидерске реке. Овај је задатак решавао и са специфичним сопственим условом: да обезбеди привременост моста тако што ће га направити мало ужим него што треба за удобно прелажење, па је тако и било све док га није недавно заменила рампа у склопу новог моста на шпицу Аде (овде би се могло доста причати о трајној аверзији Завода и његових урбаниста према „привременим решењима“ свих врста, чак и када то није нужно, али останимо на овој илустрацији).

Сећам се Војиних дијалога са архитектима или власницима будућих индивидуалних кућа који су долазили на обавезне консултације. Помињем ово као илустрацију детаљне, педантне и ефикасне организације усклађивања свих кућа у граду међусобно, конкретно, у сваком појединачном случају и простору, чак и за сваког појединца на територији генералног плана, као и те велике, а једноставне, компетенције Завода и његових људи у том послу. Дакле, Завод није радио све урбанистичко техничке услове у граду (јесте већину, али нешто су издавале општинске службе, као и дозволе), међутим, непосредне консултације у Заводу

су биле обавезне за сваку, и најмању, кућу.

То једноставно решење је касније напуштено, као и много тога другог, под притиском добронамерне бирократске ентропије са разних страна. Ако направимо поређење са данашњим начином рада и усклађивања, после деценија „унапређиване ефикасности и поједностављења поступка издавања грађевинске дозволе, подизања квалитета просторних решења...“ можда ћемо се суочити са потпуно супротним ефектима. Разлика је, могуће, у тадашњем поверењу државе у стручне институције, и данашњем бежању од њих и потпуном ослањању на државну и градску управу.

Шта је био за вас први важан задатак у Заводу?

Мој први задатак је био сарадња на изради Урбанистичко техничких услова за хотел „Хилтон“ на Губеревцу, што је, изгледа, био задатак у најави и жељама, а Брана Јовин је за њега већ урадио и ефектну идејну скицу. Хотел као хотел, шта ту има? Па има неколико ствари. За нас из тадашњег социјалистичког света, „хотел Хилтон“ је био појам пословне, туристичке, и глобалистичке снаге Запада и Америке, а значио би и даљу потврду отварања Београда и Југославије, ка великом свету (много година касније, после опадања наших амбиција и снага, тај ниво је замењен поносним отварањем малог Мекдоналдса на Славији). Радећи на савладавању морфологије ауто-пута, Брана је знао (открио) позициони значај узвисине на Губеревцу (североисточни квадрант код Мостарске петље, касније место бомбардованог МУП-а Србије, Иве

Антића) и очито утицао да се понуди та локација. Скица је била узана, динамична, кула са преко 20 спратова, који су се параболично повлачили до уског врха, остављајући озелењене терасе до витких највиших спратова (била би то и највиша тадашња зграда у Београду).

Мој посебан задатак је био да испитујем бројне систематске варијације прилаза хотелу са нивоа Улице кнеза Милоша и са нивоа ауто-пута (уз Хитну помоћ) и њихово повезивање кроз нивое подземне гараже, јер се није желело од старта да проблем укључења хотела одмах на улазу у Мостарску петљу остане недовољно савладан (није савладан ни дан данас). После месец и нешто дана рада, прешли смо на друге задатке, овај је одложен, и нико се никада на њега није вратио. Зашто? То је наредна анегдота коју причам из друге руке, јер сам био ипак само приправник, па нисам присуствовао важним састанцима, али основна радња тече отприлике овако: Када су руководиоци предложени локацију уз скицу показали у МУП-у (у суседној, „Лековој“, згради), били су глатко одбијени, чак са неверицом - како и коме је то могло да изгледа као добра идеја, када би из половине соба страног хотела, са страним гостима могли да се осматрају и послушнују прозори и МУП-а Србије и Савезног МУП-а? Тада заиста није постојала аргументација, нити иоле важан функционер који би се овоме супротстављао, и ја нисам касније у Заводу нашао ни трага овом задатку. Био сам уверен да ћу на интернету наћи бар неку посредну Бранину илустрацију ове скице, али је нисам нашао. Мислим да би било вредно показати је поново, јер је место,

нажалост, поново отворено за размишљање (много касније сам чуо да је то место било у понуди и као локација за Народну библиотеку, али не знам ништа више о томе).

Убрзо је Брана Јовин, са пуним капацитетом, прешао на интегрисано пројектовање тих дванаестак кључних километара ауто-пута кроз Београд у посебну групу за пројектовање ауто-пута, у Дирекцију за путеве града Београда. Позвао је и мене да пређем у ту групу, што сам одушевљено прихватио, али ме је интензиван рад на том великом пројекту (имали смо обавезу од 12 сати рада дневно), са изузетним стручњацима, одвојио чак и од војерског праћења рада на ГУП-у 1972. који се одвијао у исто време у Заводу. Две године таквог рада су биле битне. Научио сам важне саобраћајне и путарске ствари за урбанисту, и то од најбољих (возне траке и профили, покретна визура пута, ивичњак, кривина, тангента, нивелација, спој нагнутих равни, потез који тече и који мора некако да престане, путарски кривуљари, таблице...). А, још и данас је градски ауто-пут по поменутом Урбанистичком пројекту Завода, једна од најбољих деоница денivelисаних урбаних магистрала у ткиву града које сам икада игде видео.

Нешто касније, уочио сам да је велика тема градских центара долазећа. Тако је мислио и Југословенски институт за урбанизам, после војног рока ми је понудио рад на програмским студијама и специјализацију у САД, па се у Завод задуго, до 2000. године, нисам вратио. Међутим, са задовољством и одлично сам све време сарађивао на посебним задацима или деловима великих задатака.

Каква су искуства и савети за сарадњу са експертима за квалитетније планирање града?

Урбанистички завод Београда је био највећа и најснажнија урбанистичка институција у Србији, а и у Југославији. Искуство изградње новог града од 250.000 - 300.000 становника је било светска ексклузива у пракси урбанизма и развоја држава и градова (да, ту је била Бразилија, да - Чандигар и још пар већих индијских и совјетских планова, неколико британских, мањих, нових градова, и неколико шведских и француских великих стамбених екстензија, али то је био светски врх). Међутим, позиција Завода је била таква да није могао да редовно развија ни истраживачки ни научни рад изван непосредних радних задатака и применљивих градитељских циљева. Имати привилеговану „научну“ јединицу или појединце у мору увек динамички и финансијски напетих задатака и група није изгледан и одржив концепт осетљивог социјалистичког колектива са управним задатком. За то су потребни посебни институти, а већ децентрализована Југославија није за то неговала критичну масу. Један од значајних изузетака у Заводу је, баш у то време, био задатак „Истраживање структуре Београда, Мултиваријантна анализа и Компјутер атлас континуално изграђеног подручја“ (руководиоци пројекта Велимир Томић и Милош Перовић), али то није било могуће често форсирати на уштрб практичних градских задатака.

Зато је, кад оцени да треба, руководство Завода ангажовало друге институције или појединце у разним методолошким, административним

и тимским модалитетима (данас бисмо рекли „аутсорсинг“), некад са дефинисаним радним пројектом за одређени задатак, некад са преузимањем појединаца на одређено време, некад са ауторским уговором о делу.

РАЗГОВОР СА ИНЖЕЊЕРОМ ДУШАНОМ МИЛАНОВИЋЕМ

ЗАВОД ЈЕ ЦЕНИО ЉУДЕ КОЈИ ИМАЈУ ИДЕЈУ

Забележиле и приредиле:
Јелена Ђерић, Марија Лалошевић

Са великим задовољством разговарали смо са Душаном Дулетом Милановићем, поштованим колегом који је у Заводу стицао искуство, остварио професионалну зрелост и био сведок многих промена. Захваљујемо му се на стрпљењу и опсежном историјату развоја саобраћајних идеја, које нам је са пуно ентузијазма изложио. Разговарали смо јула 2018. године у просторијама Урбанистичког завода, у згради у којој је Дуле и даље вољен и цењен колега.

Шта нам можете рећи о Вашим почецима у Урбанистичком заводу?

У Урбанистички завод сам дошао крајем 1972. године, након расписаног конкурса за пријем нових људи. Пред сам крај израде Генералног плана из 1972. године размишљало се о његовој разради и да тек предстоји рад са инжењерима и младим архитектама у разрађивању концепта дефинисаних ГП-ом. Иако је тада било речи да се по завршетку овог плана расформира Завод, постављало се питање чему толики техничари, архитекте и специјалисти када је тај план усвојен. Ипак, било је људи који су инсистирали да заправо тек тада предстоји прави посао и да су ти људи потребни. Многи су били ангажовани на неку врсту уговора, неки од техничара су радили и по четири године пре него што су примљени у стални радни однос. Ја сам имао ту срећу да сам одмах примљен и запослен „за стално“ јер сам се пар месеци пре тога запослио у Заводу за стамбену и комуналну делатност при општини Стари град, где сам учествовао у изради првих анкета и бројања саобраћаја за потребе Града. У Заводу су већ биле запослене моје колеге са факултета попут Мирка Бајића и Живана Радоша. Могу вам рећи да се мени тај посао допао већ на самом почетку јер сам волео истраживачки рад, а тада је већ била припрема за израду првог етапног плана, одмах после 1972. године.

Како је изгледала организација групе за саобраћај?

Тих година у Заводу није постојао саобраћајни сектор, већ Одељење за саобраћај које је било је у оквиру Сектора за генерално планирање чији

је директор био Веља Томић. Поред нас саобраћајаца, при том сектору, а такође у посебним одељењима, били су још и инфраструктураши и заштитари. Наше одељење имало је десетак инжењера, саобраћајних и грађевинских, и на два инжењера је „долазио“ један техничар, тако да се може рећи да смо били значајно одељење са врло високом структуром запослених. Шеф нам је био Петар Лукић, тада млађи човек, две године старији од нас осталих. Ту су били још и Милан Шарац, математичар, саобраћајни инжењери Мирко Бајић, Живан Радош, Зоран Прокић, Миодраг Бојовић и др. и грађевински инжењери Веља Гордић, Мирко Јокановић и Миле Међак... По потреби у задатке су се укључивали и други грађевински инжењери из других сектора. Техничара је било доста и сви су били изузетни, сећам се Вере Масникосе, Зорице Петровић, Зорице Бабић, Снежане, Славице, Наде, Јелице, Кристине... Све оно што ми данас радимо на компјутерима, они су радили ручном методом, крајње аналогно.

Сећам се да је Петар Лукић волео да носи своју свеску са собом, улети у канцеларију и каже, на пример: „Да се припреми дијаграм показатеља односа јавног градског саобраћаја и индивидуалног саобраћаја.“ И онда узмемо папир А0 формата, како би све могло да се види, урадимо то и презентујемо у великој сали. Имали смо обавезу да пратимо све стручне комисије које су се одржавале у Заводу, што је почињало обично око 18 часова и трајало до 22 часа. Присуство је било обавезно. То је био период када се о актуелним темама разговарало, ми смо као група излагали своја решења и онда

се о томе дискутовало. Била је то непроцењива школа планирања.

Почетком осамдесетих година, наше одељење за саобраћај почиње да се осипа. У Институт за путеве одлазе Пеца Лукић, Жика Радош и Мирко Бајић. Остајемо Мирко Радованац, Зоран Прокић, Небојша Савић и ја, а Батрић Ђуковић је већ раније напустио Завод. На конкурс за новог шефа групе нико није изабран и дуго нисмо имали шефа. Зоран Прокић је са Небојшом Савићем, саобраћајним инжењером првог степена, водио теме за јавни градски саобраћај, теме друмског и осталих видова саобраћаја водили смо Радованац и ја.

Како је изгледао посао саобраћајних инжењера у то време?

Ми саобраћајци смо увек били авангарда. Формирани су зонски системи, почели смо да се повезујемо са Заводом за статистику и користимо податке из пописа становништва. Имали смо пакет програма који се баве симулацијом саобраћајних оптерећења што смо радили на великим АјБиЕм компјутерима који су били у градском Заводу за статистику. Упаривали смо траке зонских система и броја становника. Програме је приређивао Милан Шарац, а цео програм и контрола су се бушили на картицама, што смо радили на специјалној машини у великој сали на петом спрату. Онда смо слагали картице у велику кутију коју смо носили у Завод за статистику, што се ни случајно није смело просути. Обрађивали смо минималне стазе од тачке А до тачке Б, времена путовања од тачке А до тачке Б, саобраћајна оптерећења уличне мреже, итд. Добијали смо резултате

које смо доносили у Завод и давали техничарима који су то цртали на паусу и озалиду. Након тога смо ми инжењери радили контролу. То је био дуготрајан процес, а служио нам је да доносимо одлуке о приоритетима, шта је у ком рангу приоритета. На основу тога смо заправо урадили и концепт развоја транспортног система, не само уличне мреже, већ и јавног градског саобраћаја. Велемајстори у томе су били Петар Лукић, Мирко Бајић и Милан Шарац, а имали смо једног техничара у том послу који је био програмер, Јован Савковић. Унутар саобраћајног одељења имали смо групе за друмски саобраћај, јавни градски саобраћај, привредни транспорт итд, а свака група је разрађивала сегмент за себе. Грађевински инжењери су разрађивали одређена решења, провлачили одређене трасе, тако да смо оно што смо наумили и грађевински проверавали. Ја сам рецимо доста радио са Милетом Међаком, Вељом Гордићем, а ту је био и Мирко Јокановић, који је пратио шинске системе. Ту је било доста посла за све, и за планере и за грађевинске инжењере и за техничаре. На техничаре смо се доста ослањали, они су тада били и десна и лева рука сваког инжењера. Без њих, ништа нисмо могли да прикажемо.

Кажете да сте јак волели истраживачки посао. Шта нам можете рећи о студији БЕТРАС?

БЕТРАС је била и данас је, једна од најозбиљнијих саобраћајних студија коју смо радили. Било је то време када су се појавили први рачунари, средином осамдесетих. Ја сам набавио „синклера“, који је имао исти капацитет као онај АјБиЕм рачунар у

Заводу за статистику. Додатно сам се обучио како бих у програмском језику писао програме који би на основу унетих вредности цртали дијаграме, попут дијаграма оптерећења и сл. Када смо скупили тим, схватили смо да Београд нема адекватне подлоге. Љуба Лукић, шеф центра за документацију, није имао ништа новије од подлога из 1956. године. Љуба Девић, сјајан техничар, је имао неке подлоге које су биле у размери 1:5000, у виду ортофото снимака, али на негативу. И он је на крају нацртао целу карту, за месец дана, методом подметања листова, а коју смо умањили на 1:20000 и 1:100000. Ту смо имали сјајну сарадњу са Заводом за изградњу, који нам је одштампао све графичке прилоге и елаборате. Мирко Радованац је био главни организатор, а нас тројица из Одељења за саобраћај смо водили поједине области. У тиму је било и доста људи из других фирми, као нпр. из „Југинуса“ био је ту Бели Врачаревић, Влада Деполо и други. Студија је урађена за потребе Измена и допуна Генералног плана из 1985. године. Ми смо је до скоро користили када смо желели да прикажемо одређене трендове. Чак и странци којима смо показивали ту Студију нису веровали да имамо утврђене и сређене параметре транспортног система још од седамдесетих.

Крајем деведесетих било је првих покушаја да се примене ГИС методе. На чему сте базирали истраживање?

Да, то је било 1997–98. године, Небојша Мињевић је био директор. Када се појавио ГИС мене је то веома заинтересовало. Први компјутер атлас демографског развоја Београда је урадио Миша Перовић, 1976.

године, у сарадњи са Миланом Шарцем, па сам ја одлучио да моју студију назовем „Компјутерски атлас Београда – 20 година после“. Студија је чак добила прву награду на Салону урбанизма 1998. године у категорији истраживања, студија и примене информатичке технологије. Тада смо наравно опет сарађивали са градским Заводом за статистику, они су нам давали податке који су нам били потребни, а ја сам после графички и уз коментаре то приказао.

Истраживање сам базирао на зонском систему и статистичким круговима. Имали смо сјајне сараднике у Заводу за статистику, попут господина Недића и господина Стокића, и пуно других сарадника који су ми давали тачне податке који су мени били потребни: подаци о броју становника, полу, старости, дефинисао сам прецизне класе. Направио сам кључ нашег зонског система на основу кога су они везивали податке из свог пописног и статистичког круга. И тада је била идеја да Урбанистички завод има у званичној статистичкој обради своје податке о зони или блоку. Замислите да имате све статистичке податке из пописа по блоку! У нашем послу, и то је врло важна ствар, нема доброг решења уколико немате добру информациону основу. Штета је што смо прекинули пројекат БУРИС-а којим смо могли да имамо информациони систем који би нам давао мноштво података. Нас урбанисте занима колико на одређеној парцели живи становника, да ли та парцела има један, два или три објекта, да ли су ти објекти приземни или вишеспратни, структура становништва, намена објекта и сл. Потребно је само дефинисати класе и ту нема краја. Мислим да је то

требало да развијамо са циљем да се нама планерима олакша посао. Без добре информационе основе нема доброг плана. Неке ствари треба осавременили, а за то се вреди борити, ако имате снаге.

Како памтите време када сте почињали свој рад у Заводу?

Када сам дошао у Завод, директор је био Александар Аца Ђорђевић. Ево једне анегдоте: Када сам се вратио са одслужења војног рока, један од озбиљнијих послова ми је била гаража Мањеж. Улази у канцеларију директор Аца Ђорђевић. Ја устанем, пружам руку, представљам се. *Добар дан колега, поштовање. Ко вам је ментор? На чему радите?* Ја одговарам да радим са колегом Миодрагом Бојовићем на гаражи Мањеж. *Како иде, је л` имате рок, има ли неких проблема?...* Тада је било другачије време, имали смо одређено поштовање према ауторитетима који су, ето, водили рачуна и о нама младима. Тада смо сви мање више, долазили елегантно обучени. Није постојала обавеза, али смо често ишли и у Скупштину града, па је било пристојно елегантније се обући.

Шта се дешава са Заводом 1974. године када је први пут реорганизован?

Те године се спајамо са Заводом за друштвено планирање и развој, али они остају у својим просторијама у Тиршовој улици, где је био и градски Завод за статистику. Увек је у граду постојала тенденција за реорганизацијом Завода, мишљење да се неке функције и надлежности преклапају са другим институцијама. Нагласимо да је Секретаријат за

урбанизам формиран управо од људи који су радили у Заводу. За Завод су причали да је био и прегломазан, а тадашњи начин рада је захтевао велики број људи. Било је доста техничара, имали смо дактилобиро од најмање 10 људи на које смо били усмерени у свакој фази рада, био је велики подухват одштампати материјал и укоричити га. Када сам се запослио, у Заводу је постојала и фото-лабораторија са макетарницом, рађене су макете, снимао се терен и све се радило изузетно озбиљно. Видећете на неким старим сликама да смо користили билдинг блокове, како смо их ми звали, којима смо исказивали густину.

Шта нам можете рећи о тадашњим методама рада, са техничке стране?

Заиста је било другачије време. По усвајању Генералног урбанистичког плана 1972. године, радиле су се копије ручно, тада није било рачунара. Техничари Љуба Девић и Драган Спасојевић су то радили и то на следећи начин: имали су велики стаклени пано на коме су пројектором са слајда пројектовали цртеж, а са друге стране цртали контуре на паусу. Наравно да нико није смео да уђе у канцеларију док се то ради. Након тога бојило се уљаним бојама. Како су сви цртежи имали прогорелу рупу од цигарете, колега грађевински инжењер Тољевић је говорио, а он је био страствени пушач - „Ако план нема рупу, тај план нико није ни гледао!“

Данас постоји толико техничких могућности да било шта прикажете, међутим дигитализацијом се смањио и број људи. Ја сам иначе био велики заљубљеник у дигитални систем, још

увек сам, али мислим да су се тиме неке ствари изгубиле. Некада сте, када уђете у канцеларију, могли одмах да видите на којој теми неко ради, да уочите и сугеришете неке корекције, а и да се упознате са темом, питате или прочитате нешто са те карте на којој колега ради. Некада је визуелна перцепција далеко боља. Данас, ви не знате шта раде колеге испред својих екрана.

Којих колега архитеката се посебно сећате?

Тешко је издвојити био кога, али рецимо, веома лепо сећање имам на покојног Воју Тошића, који је имао један хоби да када вас погледа нацрта вашу карикатуру. Неке карикатуре су објављене и у заводском часопису *Урбанизам Београда*. Његова канцеларија је била облепљена карикатурама, а на столу је била стара писаћа ћирилична машина из двадесетих година. Ту машину нико није смео да пипне. Знате, то време било је такво да смо некад морали да пишемо ћирилицом, па латиницом, дешавало се да дактилографкиње морају да прекуцавају исте текстове, али на другом писму. Воја је био сјајан архитекта, он се рецимо доста бавио темом развоја Карабурме. Знате, и тада смо говорили да ће степен моторизације расти. Било је ставова да се не треба бавити темом паркирања у радничким насељима, а видите данашњу ситуацију – тротоари су потпуно заузети аутомобилима.

Мало знамо о директору Завода, Милутину Спасојевићу. Шта нам можете рећи о њему?

Милутин Спасојевић је био директор пре поделе Завода на две фирме.

Дошао је са позиције председника општине Палилула и то са задатком да расформира Завод. То сам схватио након једне ситуације: Мирко Радованац и ја каснимо са паузе.

Улазимо у канцеларију, а за столом седи Спасојевић, гледа карту саобраћаја ГУП-а и пита ко би ово радио да нема Завода? После тога нам је у разговору признао да је дошао да редукује Завод, али да је ипак схватио суштину урбаног планирања и потребе да неке ствари морају бити централизоване и да морају бити усклађене са општим друштвеним интересом.

Такође, био сам у Скупштини града када је пред целом скупштинском структуром нагласио да је Урбанистички завод једна важна градска институција, управо супротно свом првобитном задатку. Сећам се једне ситуације у којој сам видео поверење директора Спасојевића које нам је указивао. Коста Карамата, као стручњак за становање и ја смо једном приликом отишли у месну заједницу на Дедињу, у елитни крај у коме су живели тада важни људи. Тема је била провлачење Унутрашњег магистралног прстена Улицом Теодора Драјзера.

Људи пред којима смо излагали тај стратешки важан концепт за саобраћајни развој Београда нису желели нас да слушају, већ су сматрали да заслужују пажњу неког вишег заводског функционера. Када је дошао Спасојевић, објаснио им је да није битан протокол и исказивање поштовања, већ долазак стручњака који ће им на правиначин презентовати решење. Морам признати да имам лепо сећање на њега.

Које важне теме бисте издвојили, а на којима сте радили током своје дугогодишње заводске каријере?

Када вратим филм уназад, сећам се само пет-шест задатака. Рецимо, изузетно важна тема био је Прокоп, чак сам и учествовао у изради конкурсног рада. Како повезати Прокоп у систем подразумевао је врло тежак и опсежан посао, а мислим да је био веома захтеван и по питању решења и по питању финансија. Прокоп је био замишљен као зона саобраћајних услуга, на простору између БИП-а па све до Ауто-команде и даље. Није се рачунало са опстанком Малешког брда, ни социјалног становања за који је касније урађен ДУП. Били су планирани хотели, ЈАТ-ов терминал, банке, робне куће, приградски и међуградски аутобуски терминуси итд.

Следећа тема коју памтим и на којој су поред мене радили и грађевински инжењери Миле Међак и Славко Ђерфи, био је унутрашњи магистрални полупрстен. Првобитно смо га звали унутрашњи магистрални прстен, а било је разних варијанти и увек смо трагали за решењем које има најмање последице по ткиво иако је то тешко. За неке ствари, што више чекате, то је теже. Да смо у то време започели реализацију, ми би данас имали први бедем заштите централног подручја од свих путовања које немају за циљ централно подручје. Ми смо планирали велике привредне зоне попут Панчевачког рита и Раковице. Са Целом Јокановић сам радио Панчевачки рит, са Милашиновићем сам радио Раковицу, која се ширила до Ресника. Имали смо Железник, Савску и језерску терасу, индустријску зону горњи Земун, па индустријску

зону уз ауто-пут. Сва путовања која су дијаметрално ишла кроз центар, пробали смо да усмеримо ободно у односу на централно подручје. То је било концептуално решење из Генералног урбанистичког плана, које смо ми разрађивали. ГУП у суштини није морао ситуационо да дефинише трасу координатама, него је дефинисао форму, правац који се после разрађивао. Значајна је и спољна магистрална тангента, где смо повезивали Панчевачки рит и леву обалу Дунава са ауто-путем и петљом Ласта, јер је комплетан транзит и транспорт опасних материја ишао кроз најуже централно подручје. Тада смо трасу од Роспићуприје до петље Ласта препешачили неколико пута. Једном Миле Међак и ја, а једном са Миком Малетином. Ја сам био за то да траса буде више градског карактера, не аутопутског и да решава и неке градске проблеме, а на неки начин повеже насеља која се налазе у њеном коридору. Тада ми је Мика Малетин рекао да тај систем не ваља и цитирао је једног професора из Сарајева: *Под једним пазухом се не могу носити две лубенице.* То је када хоћете да направите двојну функцију.

На који начин сте се бавили темом развоја метроа?

Основни концепт метроа је био постављен од стране Бране Јовина крајем седамдесетих година, што је урађено у Дирекцији за изградњу и реконструкцију Београда у оквиру које је био формиран посебан сектор. Наш задатак је био да њихове идеје спустимо на терен, иако су они то имали разрађено на нивоу идејног решења. Ми смо њихово решење тестирали у смислу броја путника, броја путовања, времена путовања и

сл. И ту се ми никада нисмо слагали. У то време када смо разматрали шта ће бити 2000. године, предвиђали смо рецимо, да ће бити 800.000 запослених на 2 милиона становника, давали смо одређене параметре и квантификацију развоја града. Брана Јовин, када је оправдавао метро, он је у вршни сат сместио свих тих 800.000 путовања, иако не иду сви у исто време на посао, постоји неки фактор прве смене, који се у то време кретао 60-70%, затим фактор друге смене, имамо и трећу смену, али је она занемарујућа као и расподелу на начине путовања. Тада је дошло до неког сукоба између нас, нисмо ми причали да не треба метро, него да можда не треба приступати тако грандомански решавању тог проблема.

Мислим да је мањкавост нашег Завода што смо економију стављали у други план. Сам Брана Јовин ми је својевремено причао: „Шта тебе брига за економију? Твоје је да испројектујеш све како треба и да предаш градским челницима. А како ће то да се реализује, то је њихов посао.“

Мада, чини ми се да то није тако. Није проблем изградити метро, али држати метро оперативним у сваком тренутку и одржавање функционалности система, то је изазов који захтева још већа улагања.

Бавили сте се и темом београдског железничког чвора?

Београдски железнички чвор, смо посматрали не само као Прокоп, већ као саобраћајни систем. Постојало је посебно предузеће БЖЧ – Београдски железнички чвор, на

челу са Ацом Богдановићем. Он се залагао за такозвани „преметро“. То је подразумевало одређену фазност, јер у оној структури цена имате цену изградње, цену опремања, цену возног парка и свега другог што је потребно. Прво је требало изградити тунеле у профилу нормалног колосека, а у другој фази пропустили би се трамваји што би био неки „преметро“. Трамваје смо имали, имали смо шине... То су биле идеје развоја капацитетних шинских система. Највиши ниво би био железница, па онда метро, па онда „light rail“. Учествовао сам у скоро свим тимовима који су разрађивали опцију лаког метроа, опције која се јавила касније.

Шта је тачно подразумевао нови железнички чвор?

Идеја је била да се реализацијом новог железничког чвора стари угаси. То уопште није било спорно. Београд је имао и Дунав станицу која је била теретна, али у савском амфитеатру се дешавало све. Нови железнички чвор се састојао из четири железничке станице: Раковица, Прокоп, Нови Београд и Земун-Горњи град; и две техничко-путничке станице, ТПС Земун и ТПС Кнежевац-Кијево. Возови за правац запада и северозапада би се формирали у ТПС Кнежевац-Кијево, долазили кроз Раковицу и Прокоп и одлазили пут севера. Возови за правац југа би се формирали у ТП Земун. Међутим, теретни саобраћај смо разрађивали у каснијим фазама, па смо предвидели локо-теретну станицу Карабурма. Ишли смо на решење са ранжирном станицом у Макишу и на Карабурми.

Када смо 1998. године, у сарадњи са Железницама, отишли у Лондон на

неку врсту сарадње и консултација, састали смо се са стручњацима и директорима железнице и метроа, пројектантским кућама који се баве искључиво развојем железнице. Са наше стране су били стручњаци из Железнице, Беочвора, а позвали су и мене као стручњака из Урбанистичког завода. Састанке и посету је организовао Градимир Стефановић, а презентовао је свако свој део. Ја сам презентовао ГУП и оно што су ми тада рекли је да прелазак на нову железничку станицу мора бити једновремен и одсечан, јер трошак је када управљате са две станице, а ствара се конфузија која од те две је главна. Саветовали су нас и да размислимо да ли станица у Савском амфитеатру може у некој даљој фази послужити за градско-приградски саобраћај.

Све су то били јако занимљиви задаци. Наш посао је често подразумевао разна излагања пред стручном јавности, представљали смо наше планове и пред месним заједницама и заинтересованим лицима чије смо сугестије морали озбиљно да разматрамо и узмемо у обзир, уосталом што је исто као и данас.

Да ли сте размишљали о планском повезивању више различитих видова саобраћаја у јединствени систем?

Наравно, јавила се логична потреба за интегралним транспортом, што је била врло занимљива тема, где је требало повезати бар два система – железницу и друм, железницу и реку, реку и друм, а где је могуће и три система. И ту је Дунав пружао шансу. Лука Београд је била конзумна лука, лука за Београд као највеће тржиште. У зони Луке је могла да се оствари веза

и са железницом и са друмом. Кад год смо тражили неке друге локације као што је Великоселски рит или Панчевачки рит, и то се разрађивало у оквиру теме развоја железнице. Када кажем да смо радили на томе, мислим и на активности које смо имали у циљу повезивања железнице са другим системима, што је и дан данас тема, али са далеко мањим прометом.

Да ли је било идеја о развијању локалног путничког речног саобраћаја?

Одувек се причало да Београд треба да сиђе на своје реке. Дунав и Сава су велике реке чији водостаји доста варирају. Некада је била поплављена цела Карађорђева улица, док није урађена црпна станица на Савском тргу. И сама железничка пруга која опасује стари део Београда, од станице Дунав и испод Калемегдана, иде по круни насипа.

Ми смо покушавали да направимо везе са пристанима, неки су нам говорили да је то јефтин транспорт, можда у експлоатацији, али није у јединственом тарифном систему. Садржаји су бежали од река, кошава и атмосферски утицаји и слаба опслуженост другим видовима јавног градског саобраћаја биле су мањкавости. Јесте, било је покушаја, али то није заживело. Није заживео ни систем „park and ride“, паркирај, па се вози, што је било формирано на Новом Београду код Сава центра – повољне локације за овај систем. Али на крају, ви кад уђете у аутобус, исто путујете до Трга републике као да сте се возили сопственим аутомобилом, само у већем комфору. Али то је већ у вези са другом темом

системског решавања и редукције индивидуалног саобраћаја и давања апсолутне предности јавном градском саобраћају. Бавили смо се разним питањима, тако да је посао овде био изузетно занимљив. Видим да се и данас моје колеге баве истим темама којима смо се и ми бавили.

Да ли можете да нам кажете нешто о Врачарској трансверзали?

Трансверзала је била замишљена као саобраћајница регулационе ширине 50 метара. Деловала је врло занимљиво као идеја, али веома скупа. Али као што сам рекао, што време више одмиче, то су мање шансе да се нешто реализује. Радили смо анкете, истраживали терен, ту су највише били заступљени такозвани „хоризонтални солитери“, партаје и крајње неусловно становање. Генерално, становништво је било одушевљено да уопште постоји шанса за решење њиховог питања. Трансверзала је почињала од Булевара мира, данас Булевар кнеза Александра Карађорђевића, испред Музеја 25. мај и требало је да настави даље мостовском конструкцијом преко ауто-пута на висини од преко 10 метара. Даље, да поруши део Инфективне клинике, прође кроз Скерлићеву поред Народне библиотеке... Додуше, било је ту и разних варијанти. Трансверзала је била за Прокоп веома значајна веза са Славијом и централном зоном, а било је планирано њено продирање даље према Панчевачком мосту, кроз опет врло изграђен простор. Од трансверзале се одустало и пре деведесетих година. Већ кроз Измене и допуне Генералног урбанистичког плана 1985. године, ми наговештавамо да трансверзала као таква тешко може да опстане и тада се први пут исказује

да би тада постојећа железничка станица у Савској улици морала да нађе функцију у градско-приградском саобраћају као станица на изузетно атрактивној локацији. Наиме, радили смо анализе атрактивности свих станица и показало се да је рецимо станица Карађорђевог парк атрактивнија од Прокопа. Станица код Вуковог споменика је оцењена као једна од најатрактивнијих са изузетним потенцијалом. Нови Београд има изузетно велики потенцијал такође.

Како сте разрађивали концептуална решења из Генералних планова?

И данас у Заводу могу да се нађу многи прилози које смо радили осамдесетих година, попут „Решења отворених питања у програму развоја саобраћаја до 1985“, где смо преиспитивали у суштини концепт из Генералног плана. Тај план је био веома амбициозан, а и у данашње време се може тако посматрати. Предвиђао је два обилазна ауто-пута: први и други аутопутски прстен. Први смо тестирали кроз конкретна грађевинска решења и закључили да је заправо више од 60% тог ауто пута у тунелима. Топографија Београда на тој траси подразумевала је смењивање гребена и долина, а управо смо кроз конкретне анализе одустајали од појединих решења.

Које су се још тунелске везе разматрале?

Највећи проблем одувек је било повезивање савског и дунавског амфитеатра, а тражећи најбезболнији пролазак кроз централну зону, разматрали смо управо тунелске варијанте. Све то смо анализирали

у системском, али и у грађевинском смислу. Крајем осамдесетих година, разматрали смо тунелска решења у зони Париске улице и Тадеуша Кошћушка, са идејом повезивања пешачке зоне Кнез Михаилове и Калемегдана. Врло брзо смо закључили да се то локално не може решити. Тада смо анализу проширили на малтене цео круг двојке, уз испитивање идеје спуштања трамваја у тунел. Урадили смо и анкете корисника Кнез Михаилове улице који су рекли да је добро да нема путничког аутомобила, али да из угла корисника спуштање трамваја у тунел није добра идеја, због додатног степеништа, елеватора и сл.

Касније, уз ту тему, јавила се тема „Рајићеве“, локације првобитно намењене ексклузивном хотелу који мора да има директну везу са станицом метроа, односно најнепосреднију везу са примарном саобраћајном мрежом и посредно аеродромом, железничком станицом и главним саобраћајним пунктовима. У том тренутку је тај тунел постао сметња: или је излазио касније, раније није могао јер је био преплитак и сл. Ја сам сачувао те цртеже, очекујући да ће та тема поново закуцати на врата. И онда се појавила фирма Центропројект са идејом дубоког тунела коју смо проверавали. Улаз је био из Карађорђевог улице, али из техничких разлога нисмо могли да изађемо пре Душанове, већ тек после, где се појавио проблем подземне воде. Сећам се кад смо радили обилазни ауто-пут од Бубањ потока према Винчи, и ту смо разматрали тунелске деонице. Архитекта Војислав Тошић, који се бавио темом археолошког налазишта Винча, рекао ми је: „Винчу не уништава човек него природа. Ту

је Дунав у спољној кривини, ту су брзаца који једу обалу.“

Наша идеја је била да се након исцрпних истраживања тог простора, предвиди обалоутврда, како би се преко ње пришло Великоселском рити и будућој луци. Ето, то су биле разне идеје и разна размишљања. Знате, у Заводу су се идеје проверавале. Овде су били добри људи који имају идеју, који су били спремни да испитају разне варијанте. Мислим да се у данашње време више ради по налогу и року, уместо да ви дајете предлоге.

Шта нам можете рећи о планирању нових мостова, што је одувек била значајна и увек актуелна градска тема?

Регуларно, на примарним градским правцима који су на неким деловима били делови неких полупрстенстих саобраћајница, Дунав је био доста рестриктиван по питању изградње нових мостова. Сава је била погоднија, тако да смо ту разматрали неколико мостова. Један је био мост на узводном шпицу Аде Циганлије где је требало да буде први аутопутски полупрстен. Наиме, Константин Костић је заговарао идеју планирања нове саобраћајнице која би од Железника и Ибарске магистрале, преко Макишког поља, прешла узводно, преко Аде Циганлије и везала се на Др Ивана Рибара, а после на Т6 – саобраћајницу која се данас везује на Пупинов мост. На овој траси је чак било и неких тунелских веза. Следећи мост који смо разматрали био је на шпицу Аде Циганлије, преко превлаке, где је требало да иде унутрашњи магистрални полупрстен. Саобраћајница је требало да крене од Паштровићеве улице, са девијацијом

око хиподрома, али против тога су били и заштитари и еколози. У Савском амфитеатру био је предвиђен нов мост, према решењу метроа са краја седамдесетих година. Прва линија метроа је ишла тадашњим Булеваром револуције (Булеваром краља Александра), до Скупштине, затим је подземно пролазила према Теразијској тераси (постојећи пешачки пролази су требали да буду део система подземне станице), прелазила улицу Народног фронта, ишла коридором Каменичке и 60-70 метара узводно од осовине постојећег моста, планиран је био нови мост који је требало да пређе на леву обалу Саве једном кривином и да се на Булевар Авноја (данас Булевар др Зорана Ђинђића) пусти према Новом Београду и Земуну.

Доста се причало о томе какав тај мост треба да буде. Сигурно је било да треба да буде друмско-шински, а постављало се питање да ли треба да буде у једној равни или ће бити у два нивоа, горе пешаци и коловоз, а у доњем делу конструкција метро система. Од планирања таквог моста се одустало из више разлога. С обзиром да се мора обезбедити проходност Карађорђевој улици, то је значило да би конструкција сигурно изгледала као једна греда која се поред зграде Економског факултета „укуцава“ у Теразијску терасу да би метро линија тунелски опет наставила Булеваром краља Александра. Жестоке расправе су се водиле о визуелној перцепцији те тешке грађевине која би морала да има носеће стубове, бетонско корито, колика се бука производи, да ли то све вреди улагања и сл. тако да се постепено одустајало од те идеје.

У једном тренутку, мислим да је

Миле Јањић био директор, када је екипа из града рекла да се обуставе сви пројекти на изради метроа, чак и железничког чвора. То су све били пројекти који су захтевали баснословна средства.

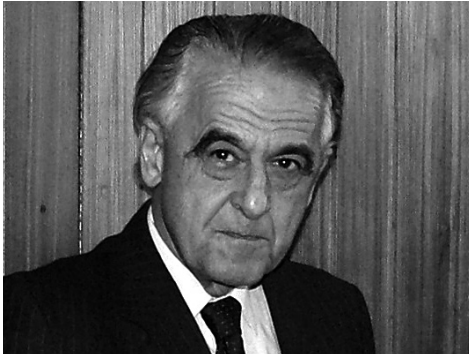
Шта нам на крају можете рећи о Заводу, с обзиром да сте читав свој радни век провели овде?

Могу да кажем да сам веома поносан на то што сам радио у Заводу. Посао којим сам се бавио био је изузетно занимљив, врло разноврстан, није био чиновнички. Дружење је било изузетно, чак и данас се ми пензионери дружимо сваког месеца на Ади Циганлији. Такође се скоро сваке године, сви живи из првобитног састава Одељења за саобраћај, бар једном нађемо на чашици разговора у „Москви“, када појединци дођу из далеких земаља. Односи међу људима су били изузетно добри, организовали

смо доста прослава, поводом рађања деце, венчања, Нових година, чак смо славили и оно што се тада није славило, српску Нову годину, Ускрс, Божић. Било је спорадичних трвења, наравно као и у сваком колективу, што се брзо заборављало. Срећан сам што сам радио у Урбанистичком заводу, што сам се бавио овом струком и поносан сам што могу да кажем за поједине теме „ето, и ја сам на томе радио“. Иако, а то је Миле Јањић лепо рекао, у овом послу не постоји ауторство, овде су тимови заслужни. Тачно је да постоји идеја да један човек креира све, али мислим да је то крајње погрешно и да таква ствар не доприноси развоју, чак мислим да и штети, а нарочито у прихватању одређене идеје код корисника тог простора и грађана. Чини ми се да у последње време због неких поступака власти која игнорише став стручњака, и најбоље идеје бивају подвргнуте чак и ружној критици.

Душан Милановић у просторијама Урбанистичког завода (1976)

РАЗГОВОР СА АРХИТЕКТОМ ЉУБОМИРОМ ЛУКИЋЕМ

ПРИЗЕМЉЕЊЕ СА НЕБЕСКИХ ВИСИНА СТРУКЕ

Забележиле и приредиле:
Марија Лалошевић и Јелена Ђерић

Урбанистички завод Београда захваљује се архитекти Љубомиру Лукићу на отвореном разговору, великој помоћи у вези разумевања структуре Урбанистичког завода Београда и његовог развоја кроз време, уступању личних архивских статистичких белешки, и на прецизним одговорима на наша бројна питања од којих је само део забележен у овом тексту.

Реците нам нешто о Вашим урбанистичким почецима.

У Заводу сам радио од 1968. до 2001. године и потом повремено – довољно време да име куће буде промењено седам пута, пратећи промене надлежности.

Занат сам почео да учим на решавању железничког чвора и расправама Стручног савета Завода. Први велики изазов ће бити Генерални урбанистички план Београда 1972. године, где сам задужен за секундарне делатности у Тиму за синтезу плана. Судбина овог плана је позната, делом и разлози. Није, можда, довољно знано његово „чојство“, јер је спречио раније предвиђену урбанизацију Великог ратног острва. Нећу скривати да сам томе и лично допринео сведочећи величанство реке и њених ада и трагичну судбину Аде Хује по затварању Дунавца.

Потом, у ишчекивању великих послова, који је требало да уследе и обезбеде поменути план, урадио сам план Добановаца на принципу регулације на затеченој парцелацији. У томе ми је помогао врсни правник Владимир Маринко.

Чак и у стручним круговима мало је познат велики пројекат Просторно планирање региона Београд, чији сте били руководилац, 1974/75. године. Које су биле околности које су довеле до тога да пројекат након врло амбициозног почетка утихне и, практично, остане на првој фази?

Да, стигао је велики посао, који ћемо назвати – Просторно планирање региона Београд. Пројекат је уобличен 1974. године – врло

амбициозно, заслуживши подршку ОЕЦД-а, експертским мисијама и стажирањем чланова тима у тим земљама. Али, велике друштвене промене које ће се обрушити и на Београд и непосредно и на Завод под паролом „рушење центара отуђене административне моћи“, учиниће да се прва фаза пројекта заврши на нивоу тек једне трећине планираног буџета 1976. године. До друге фазе неће ни доћи, већ ће посао бити настављен Студијом развоја Београда и суседних подручја са посебним освртом на могућности сарадње са општинама Аранђеловац, Бела Црква, Лајковац, Љубовија, Мионица, Панчево, Смедеревска Паланка и Стара Пазова – општинама које су остале верне првобитном договору. Студија је урађена скромним средствима – материјалним и кадровским – од априла 1977. до марта 1978. године. Студија је садржала и предлог даљег рада који је требало да се одвија у једногодишњим циклусима где би на крају једног био ближе одређиван следећи. Опет, осим похвала учесника скупштине, више ничега није било.

Веровали сте у тај пројекат, Просторно планирање региона Београд?

Да, веровао сам. Али, да бих га се прихватио са својим невеликим искуством био ми је неопходан један Миодраг Несторовић, који ће доћи из Завода за урбанизам и комуналну делатност – ранијег Завода за унапређење комуналне делатности, чији је био оснивач и дугогодишњи директор. Тешко је наћи речи које би описале овог дивног човека и мајстора струке. Споменућу само да је он, бар у овим крајевима, заговорио интердисциплинарни приступ у

нашој струци. Дакле, имајући оваквог саветника у пуном радном времену, латио сам се задатка.

Направио сам сјајан тим. Најбољи из тог доба. Споменућу само најужи састав: Борислава Бату Стојкова да води синтезу физичке структуре, Мариолу Богојевић да води документацију и Зденку Васић да се бави друштвеном организованашћу. Две даме су, са важних места, дошле у Завод зарад тих послова.

У својству руководиоца пројекта блиско сам сарађивао и са Заводом за друштвено планирање, тако да сам пуно важних информација и помоћ добијао и са те стране. Све се захуктало, а онда је Стеван Јовановић, директор новооснованог Завода за планирање развоја града Београда, направио заокрет и понудио мојим најближим сарадницима неке друге позиције и послове, примамљивије, које су неки од њих и прихватили, чиме је тим практично онеспособљен. Не само то, већ ми је ускратио помоћ наших економиста и упутио ме да их тражим са стране. Тако сам остао без врло корисних Александра Тепића и Родића.

Не, нисам се наљутио, само нисам могао да разумем. Стеван Јовановић је био mudar човек и мора да је имао добар разлог за такав чин – можда и споменути парољу о центрима административне моћи.

Можете ли нам нешто више рећи о подршци ОЕЦД-а, а посебно о експертским мисијама и стажирању чланова тима у земљама ОЕЦД-а?

Мислим да је још Леон Кабиљо, заменик директора, пре него што ће

отићи и бити постављен за секретара новообразованог Секретаријата за урбанизам, успео да обезбеди да пројекат добије подршку ОЕЦД-а. То је значило да ми можемо да користимо експертизе, односно да експертски тимови из било ког дела света могу да нам помогну. Други део подршке односио се на то да ми можемо да идемо у неку земљу која је чланица ОЕЦД-а на стажирање, односно да наши људи иду и проучавају искуства из неке од тих земаља.

По савету Милутина Главичког изабрали смо Ернеста Вајсмана за вођу експертског тима. Овај Американац, рођен у Славонској Пожеги, живео је у Холандији, летовао на Малом Лошињу и своју супругу Џејн звао Јаном. Осим тога водио је Институт за регионалне студије у Хагу. Иако архитекта по образовању (оставио је добар траг у Београду са зградом Дома новинара Србије у Ресавској 28) одвраћао нас је од архитектонског приступа у осмишљавању регионалног развоја.

Да није добро пројектовати неко будуће стање, већ само развој, имајући чврсте само вредности регионалног развоја и правила понашања многоструких учесника у истом. Пројекат града у демократском друштву није могућ, ма како пажљиво био рађен. О томе сведочи и Генерални план 1972. А на том испиту је пао и Корбизије.

Што се тиче стажева мислим да је нарочито Бати Стојкову било корисно инострано искуство. Ја сам ишао у краће посете, у Холандију, Финску, Француску и још неколико земаља, увек као члан тима у којима су поред стручњака из Завода били и представници општина које су

сарађивале са нама на том пројекту. Поред мене чланови делегације били су Леон Кабиљо, Ђура Ђуровић и Владимир Маринко, правник. Не могу свега да се сетим, али оквир је био тај.

Некако у то време, а одвојено од поменутог пројекта, Министарство економије Француске позива и нас из Југославије да дођемо на стажирање, и одабрани смо ја и један колега из Македоније.

Колико је урбанистичка пракса у Београду и Србији, па и сама делатност Завода, била различита од праксе у Француској, где сте стажирали 1974. године?

Посматрање делатности Завода и упоређивање са праксом у Француској, коју сам имао прилике да упознам пре доласка у Завод и нарочито као стажер њиховог Министарства економије 1974. године, омогућило ми је да се позабавим и неким општијим темама струке, између осталог појмом реконструкције града. Можете погледати часопис *Изградња* бр. 10-96, где је објављен чланак „Урбанистички речник – РЕКОНСТРУКЦИЈА“. Као стажер Министарства био сам стациониран у Паризу, али смо доста и путовали по целој Француској, и учили на примерима. Ипак, најзанимљивије је што је ту било нас преко двадесет из свих крајева света.

У разговору са колегама и савременицима неизоставна тема хвале је Центар за документацију, који сте Ви осмислили, организовали и водили.

Након пројекта Студија развоја Београда и суседних подручја

уследило је приземљење са небеских висина струке.

У невеликом, новооснованом, Центру за документацију, уз помоћ колега када не би били запослени редовним задацима, урађен је дивовски посао. Најпре најгрубљи – претресање хрпе заосталог материјала из ормана отишавших радника и незнано одакле све. Овога је било пуно приземље у Драже Петровића – једног од седишта Завода и једна цела гаража у граду. Осим очито безвредног материјала, све је пописано и разврстано за библиотеку планова, односно за уништавање по прописном поступку. Упоредо тече претрага Службених листова са одлукама о доношењу, изменама и допунама и стављању ван снаге планова, почев од првих из 1963. године. Исто и у службеној архиви Завода – евидентирање елабората саставних делова поменутих одлука и издатих урбанистичких услова. Следе финији послови – аутоматизација регистра урбанистичких планова, картирање, потом и дигитализација када су машине дозволиле. Овде наглашавам и тзв. *досијеа детаљних урбанистичких планова*, графички приказаних на подлози Основне државне карте у размери 1:5000 који су морали да буду саопштени јединственом легендом начина коришћења земљишта. Израда ове легенде – речника, заслужила је пажњу часописа *Изградња* бр.6-92, у чланку „Ка стандардизацији урбанистичког језика“.

Какав је систем архивирања био пре формирања Центра?

Пре формирања Центра за документацију, начелници за сваку општину имали су неку своју архиву, а

доста тога су имали и „у глави“. Али су новом систематизацијом начелници укинута. И онда је требало све то објединити, прочистити и не дозволити да се деси оно што се десило, а то је да се за једну локацију на истом Савету за урбанизам појаве два различита пројекта. То је директору Стевану Јовановићу био очигледан знак да нешто није у реду и да је потребна јединствена, централна база. После тог догађаја, понуђено ми је да водим Центар за документацију.

Пристао сам. Почео сам 1. јануара 1977. године.

За потребе израде досијеа направљена је и Основна државна карта у размери 1:5000.

Не би било досијеа без подршке Милоша Кике Бојовића који је са положаја в.д. директора Завода усмерио буџет Генералног плана на израду ОДК централног дела града која до тада није постојала. Наравно, та карта ће бити и подлога Генералног плана Београда. Други услов да би се радили досијеи је био да установимо који детаљни урбанистички планови постоје, тј. који су на снази. То се није знало. Био је и један период када је град био развлашћен па је детаљно планирање било препуштено општинама. Дешавало се да и детаљни планови „загазе“ у територију другог плана, који већ постоји, али се за њега просто не зна, или се о томе не води рачуна.

Ко то зна? Само *Службени лист града Београда*. Тада само почели претрагу истих и успостављање Регистра урбанистичких прописа. Тако су се стекли услови да отпочнемо израду досијеа.

Колики је тим радио на изради досијеа детаљних урбанистичких планова?

Не само досијее, већ и претходни Регистар урбанистичких прописа и Карту детаљних урбанистичких планова изнели су и даље одржавали, наглашавам, техничари. Из Центра: Људмила Јовановић, Гордана Јевтић, Бисерка Милутиновић и Јованка Ристић и скоро сви други техничари Завода када не би били запослени на свом редовном задатку. Наравно, и уз помоћ нашега Милана Зарића, најтачнијег од свих архитеката које сам упознао.

Како и када је почела „ера компјутера“ у Заводу?

Мислим да је то била 1986. година. У Завод је послат Ђорђе Бобић да води Генерални план. Мислим да је он условио набавку првих персоналних рачунара „286“. Ове скромне машине су, ипак, биле способне да се баве словно-нумеричким подацима и образовањем база података.

Ђорђе је донео и један програм за обраду база података. Нама је припала једна машина. Ми смо доста лако овладали техником и Људмила је прионула на аутоматизацију Регистра урбанистичких прописа. То је био „револуционаран“ искорак.

Онда жудња за дигитализацијом графичких информација – конкретно Карте детаљних урбанистичких планова. Добили смо одговарајућу алатку и дошавши Драган Арбутина успешно приступа послу, да би данас он водио читав Центар за документацију.

Кога се радо сећате?

На ово питање не могу да одговорим јер би списак био предугачак. Зато ћу, осим већ споменутих имена, навести само нека с почетка мог бављења у Заводу.

Дошао сам у Завод каквим га је направио пуковник Александар Ђорђевић. А могао га је таквим направити, по његовим речима, пошто су прихваћена два услова. Да се обједини питање уређивања градоградње – читај урбанизам, под његовом контролом и да се ово питање – урбанизам, дигне на ниво заменика Градоначелника.

Милутин Главички ме је примио у Завод. О његовој величини говори књига у којој сам имао част да саопштим своје виђење.

Милош Перовић ме је наговорио да дођем у Завод. Наиме, то никако није долазило у обзир јер сам о Заводу мислио оно страшно што је говорио Никола Добровић који је, нама студентима, био изасланик на земљи „бога Корбизијеа“. Касније ћу сазнати да је тако говорио пошто му је било захваљено на положају директора Завода. Миша (свакако прочитати његову књигу *Искусства прошлости*) ми је рекао: „свеједно на твоје мишљење, ако тражиш посао, дођи у завод и тражи даље ‘прави’ посао“. Ето, тако сам дошао у Завод и остао до пензије.

Дошавши, имао сам прилику да упознам господина Николу Шуицу – творца првог Регулационог плана Земуна, који и данас може служити за углед.

Сурови и нежни Лале Јанковић, техничар, нас архитекте је много чему научио.

Закључићу са дивном Оливером Петровић, у чијој смо библиотеци ширили знање.

Како видите будућност Завода и шта препоручујете нашој генерацији урбаниста?

Што се тиче будућности Завода, јасно је да је она тек делом у рукама запослених. Ипак, у том делу, треба се постарати да се капитал седамдесетогодишњег искуства употреби на корист сопствене струке и Београда, коме је посвећен. Уместо „лежањаналоворикама“ препоручујем осмишљавање стратегије избегавања „Београда на води“ – овог и нових. На удару се може наћи Доњи град, па и сама тврђава, који су већ почели да се крње. Такође Топчидер и Кошутњак, па и само Велико ратно острво са „смрзавајућом“ идејом премошћавања. Стратегију треба радити заједно са Заводима за заштиту културе и природе и струковним удружењима.

Овај подухват може бити опасан, али је опасно и нечињење. Не треба сметнути с ума да Београд памти и предурбанистичко време, када су грађени и они крајеви које данас показујемо када нам ко дође у посету.

АНКЕТЕ

Текстови у овом поглављу су одговори на пет једноставних а нама значајних питања, постављених јануара 2018. године колегама и сарадницима Урбанистичког завода Београда:

- Која је била ваша веза са Урбанистичким заводом Београда и у ком периоду?
- Какав је статус и значај Завод тада имао за Град или Републику и по Вашем мишљењу шта их је одредило?
- Који је по Вама био најважнији градски пројекат у то време (наведите један или више њих)?
- Шта видите као најзначајнији допринос Завода развоју, изградњи и уређењу Београда?
- Како видите будућност Урбанистичког завода и коју улогу треба да има у систему и планирању Града?
- По чему памтите Завод? Поделите са нама лепо сећање, анегдоту или догађај везан за период у ком сте радили или сарађивали са Заводом.

АЛЕКСАНДАР СТЈЕПАНОВИЋ

После завршетка студија на АФ-у, 1956-57. године, једна група студената запослила се у Урбанистичком заводу у жељи да знање стечено током студија провери у практичном раду на урбаним проблемима Београда, што је у том тренутку била нека врста професионалног изазова а, истовремено, и потребно стицање искуства у области градоградитељства. То су били архитекти који су студирали у различитим студијама односно код професора који су руководили тим студијама. Групу су сачињавали архитекти: Љ. Јовановић, Б. Анђелковић, С. Личина, Б. Анђелковић, З. Жунковић, М. Живадиновић и А. Стјепановић, подељени у различите групе које су у својој надлежности биле задужене за питања и проблеме појединих подручја града - општине. Само је једна група била посвећена питањима „малог урбанизма“ коју је водио проф. Б. Богдановић. Наш боравак у Заводу је трајао 4-5 година, зависно од нашег даљег усмеравања.

*

Статус и значај Завода условљавао је однос Управе града, друштвене потребе у погледу развоја града, шира подршка и разумевање улоге УЗ-а у планирању града као и подршке стручних кругова, што данас није случај. Међусобно уважавање различитих ставова и мишљења, њихова размена и сучељавања су доприносили квалитетним одлукама.

*

После завршетка неодложних повратних потреба града приступило се систематском планирању које је могуће препознати у бројним конкурсима са урбанистичким темама као што су конкурси за девет централних блокова у Новом Београду, блокови 21, 22, 23, 27, 28, 29, 70, 24, 25, 26, 39 итд. Већина конкурса била је јавног карактера, а мањим делом са ограниченим бројем учесника. Ова јавна сучељавања допринела су, у великој мери, квалитетним решењима.

*

Захваљујући групи архитеката који су дуже време били на челу УЗ-а, Урбанистички завод је представљао институцију која је на прави начин водила рачуна о урбаном развоју града. Састав тела које је водило УЗ престављала је група архитеката на челу са А. Ђорђевићем, директором, арх. М. Главичким, „мотором“ тима, арх. А. Менделсоном и арх. Л. Кабиљом. Њихов тим је у сарадњи са стручним одбором УЗ-а, из састава Завода доносио коначне одлуке. Сем ова два тела УЗ је образовао консултативно тело које су сачињавали, сем чланова Завода, спољни чланови, који су били одговарајуће личности из области

о којима је била реч. Пратећи развој града, Завод је водио рачуна о комплексности и значају појединих делова града и, у зависности од важности локалитета, доносио одлуке о начину и врсти предлога који ће допринети квалитетном решењу проблема. У једном периоду УЗ је, уочавајући сложеност и упитаност везане за што квалитетнији предлог решења, одлучио да покуша, путем организовања стручних тимова ван састава УЗ-а, да издвоји различите теме које би требало да понуде предлоге који би омогућили сагледавање конкретног случаја на прихватљив начин. Задаци су били различити. Занимљив је пример који указује на чињеницу шта значи право стручно тело које руководи Зааводом. Задатак је био обезбедити простор за изградњу стамбеног комплекса на другој обали Дунава, лево од моста. Анализа коју је понудио тим указала је на потребу да решење мора да обухвати много већи простор који захтева целинско сагледавање проблема. На састанку стручног тела арх. Л. Кабиљо је рекао „ми смо тражили једно, а добили смо другачији одговор да тај захват захтева другачији приступ и ми се захваљујемо архитектима што су на то указали“. Данас то изгледа невероватно.

*

Посматрајући УЗ последњих десетак година стекао сам утисак да Завод не заступа интересе града него да одговара потребама које нису складу са потребама и карактером града. Према томе поставља се питање његове потпуне промене односно намене. Шта ја видим да је неопходно урадити да би Завод остао

и био она институција у погледу оног чему је намењена? Као прво, Завод мора бити независна институција која одговара потребама града и његовом напретку, а не појединачним интересима. Завод у спрези са градом води рачуна о очувању његове добробити уз међусобно поштовање и разумевање о стварним потребама. Као другу потребу, неопходно је да се Завод врати на начин како је функционисао у време када је њиме руководио четворочлани тим признатих стручњака који познају град и проблеме урбанизма који су различити за сваки град посебно.

*

Два су примера који се могу посматрати у контексту данашњих збивања, а везани су за брзину доношења одговарајућих одлука за изградњу. Када смо радили на пројектима за блок 23 уочили смо да је подужна зграда, висине П+10, својом дужином, цца 300m и масом у великој несразмери са висином предвиђених кула. Ову чињеницу смо предочили техничкој комисији УЗ-а и Управном одбору илуструјући ове чињенице приказом на цртежима. Одлука је донета на том састанку и одмах спроведена у дело. Други пример се односи на измену детаљног плана Раковичке падине (бивша Скојевска улица), простор који је предвиђен за зеленило. Како је величина ове целине почивала на пећинама и захтевала је велике интервенције и улагања предложили смо да се подручје пренамени за изградњу првог терасастог насеља у Београду. Израђена је била радна макета подручја и организован је састанак предлагача и Управног одбора УЗ-а на лицу места што је

резултирало позитивном одлуком. Започета је била и изградња првог објекта. Нажалост кренула су нека друга времена, политичке и кадровске промене и у Заводу, што је условило низ промена, укључујући и одустајање од типа изградње (прихваћени су предлози за високе зграде у Кнеза Вишеслава, промењен је инвеститор и грађевинско предузеће, као и одговорни архитекта у УЗ-у). Данас је то остало да чека време пошумљавања.

АНДРЕЈА ДОДИЋ

У Урбанистичком заводу града Београда сам био запослен цео свој радни век, од 1967. до 2006. године. У првом периоду, од фебруара 1968. до октобра 1974. године, био сам распоређен у Сектор за спровођење планова, Одсек за општину Обреновац. Од октобра 1974. године до одласка у пензију радио сам у Сектору за опште генерално и просторно планирање.

Током рада у Одсеку за општину Обреновац водио сам израду ДУП-ова и УТУ-а, значајнијих урбанистичких целина и објеката, као што су: ДУП стамбене целине на старој сточној пијаци (1970); ДУП-ови VIII и IX месне заједнице (1974-1976), према којима је потпуно изведена прва етапа на локалитету Ројковац; УТУ за јавне и друштвене објекте, од којих издвајам: Дом културе; проширење индустријског предузећа „Наша школа“; доградња и уређење Дома за старе; уређење комплекса Обреновачке бање; проширење и доградња општинског суда и других; УТУ у електроенергетици и саобраћају: УТУ за изградњу и

уређење разводног постројења високонапонске преносне мреже водова 380/220 KV из ТЕ „Никола Тесла“ са коридорима према другим хидроелектранама и потрошачима у Србији и Хрватској; УТУ за изградњу транспортне железничке пруге РЕИК Колубара (на коповима) – ТЕ „Никола Тесла“ Бреска; УТУ за одлагалиште пепелишта из ТЕ „Никола Тесла“; УТУ за ТС 35/10 у Обреновцу, Мислођину и Баричу; и више ТС 10/0,4 у Обреновцу и приградским насељима.

Такође, за време рада у Одсеку за општину Обреновац обавио сам пријем око 6.000 странака и обрадио око 3.000 предмета, углавном везаних за породичну стамбену изградњу.

Преласком у Сектор за опште урбанистичко и просторно планирање, ангажован сам за члана тима за израду Просторног плана града Београда до 2000. и 2010. године, за сектор становања. Прикупљањем и обрадом разне документације и за друге секторе плана, поставио сам концепт *Заједнице насеља*¹⁹, у поглављу „Мрежа насеља и центара“. Овај концепт омогућио је у синтези плана реалнији и равномернији размештај становништва и активности, уравнотеженији социо-економски и привредни развој, функционално целисходније саобраћајно повезивање, рационално и ефикасније инфраструктурно опремање, реално и примереније коришћење земљишта, ефикаснију заштиту животне средине, негу и унапређење предела, као и заштиту културно-историјског наслеђа – на целом систему простора града Београда. Тиме сам стекао улогу члана ужег тима за синтезу (поред руководиоца Стевана Милинковића и

директора сектора Велимира Томића). Поверени су ми вођење и синтеза ГУП-а Младеновца (1983-1986) и ГУП-а Сопота (1989-1990), као и следећи самостални или тимски послови и задаци по налогу директора или по захтевима ван Завода: израда карата о постојећем стању и стању планирања (учешћем 14 техничара на терену), као документационе основе за Измене и допуне ГУП-а Београда (1985); израда карте за утврђивање критеријума и мерила за уређивање и коришћење грађевинског земљишта (Завод за изградњу Београда); израда карте о дозвољеном нивоу буке на подручју ГУП-а Београда (Градски секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине и Електротехнички факултет); Просторно-програмска анализа за изградњу олимпијског села на простору железничке станице – од Газеле до Старог моста, за кандидовање Београда за Олимпијске игре 1992. (1986); Учешће у припремној публикацији за Одлуку „Претходне заштите Великог ратног острва“ (Републички завод за заштиту природе; 1987) и друго.

Посебно сам поносан у активностима едукације - вођење стручне праксе матураната Средње усмерене школе за просторно планирање и стручне праксе студената архитектуре (код проф. Владимира Бјеликова) и вођење консултација магистрантима (7-8, који су ме на Скупштини УУС-је 2003. године у Новом саду предложили за Награду за животно дело).

У периоду смањења планерских активности, после санкција Србији (1992-2000) радио сам више аналитичких и просторно-програмских материјала по налозима директора Завода, и то: припремао

и водио аналитичко-програмски материјал за Скупштину Града – „Препород“, по захтеву саветника за урбанизам Скупштине Града проф. Миодрага Јанића и по налогу директора Небојше Мињевића, са учешћем 14 водећих планера из свих секторских области од значаја за град Београд (1996); Са колегама Борком Пјанићем и Љубомиром Лукићем, учествовао сам у идентификацији Градског грађевинског земљишта на подручју ГУП-а Београда, такође по налогу проф. М. Јанића; 1996. године, одређен сам за руководиоца – рецезента, за прибављање мишљења о Просторном плану Републике Србије, усвојеног исте године; Обавио сам селекцију архивске оригиналне документације Заводског центра за документацију (око 1.700 наслова) – за чување у заводској архиви, упућивање институтима и факултетима и за уништавање; Учествовао сам са инж. Душаном Милановићем у изради публикације *Мостови* за Институт ЦИП.

У периоду од 2000. до 2006. године, учествовао сам истовремено у три најзначајнија документа рађена Заводу у том периоду, и то: ГУП Младеновца (други пут), као руководиоца тима и синтезе (2001-2005); *Генерални план Београда* – као сарадник и консултант приредио сам постојеће стање урбанистичких целина на подручју Генералног плана (49), које су коришћене у Концепту плана, као први степен разраде у смислу транспарентности плана (2003) (овај приступ, коришћен је и у каснијим Изменама и допунама Генералног плана Београда); Регионални просторни план административног подручја града Београда (2003-2004) као члан ужег тима за синтезу,

задужен за тему просторно-урбане проблематике општина на ширем подручју Града у циљу преношења прихватљивих опредељења из ППГБ-а (природни услови - могућности и ограничења и потенцијали, мрежа насеља и центара, приоритети комуналне инфраструктуре, објеката и простора од значаја за заштиту животне средине и саобраћаја и др) и имплементације плана.

У последњим годинама свог стручног стажа посветио сам се учешћима и публикавању радова за Скупштине УУС-а и часопису *Изградња*, међу којима су запаженији: „Исидора и Београд данас и сутра“, објављен у часопису „Изградња“ (бр. 9. 2003.); „Могућности и ограничења одрживог развоја предела Београда“, са мр Љубдрагом Шимићем, за Скупштину УУС-а у Косјерићу 2004. године; „Појаве и процеси између струке и бруке“, за Скупштину удружења урбаниста Војводине у Новом Бечеју 2004. године.

*

Одговори на оба питања провејавају, на неки начин, и у приказу мог рада у Заводу, као савременика стручних активности у периоду развоја и унапређења теорије и праксе у области просторно-урбанистичке делатности у послератном периоду, заснованих на традицији преовлађујућег планског развоја Београда, дугој више од 170 година. С тога су и услови и околности, да се после бурних историјских догађаја и друштвено-политичких збивања у савременој историји Београда, већ у првим годинама после Другог светског рата, учешћем високообразованих и искусних кадрова у Републици и

Граду, из којих је настао Урбанистички завод, постигну веома значајна и задовољавајућа планска документа за перспективни развој српске престонице. У процесу развојних кретања и промена у Београду и шире, и Урбанистички завод је својом улогом и местом у развојној политици Града имао одговарајући статус и дао велики допринос у континуитету развоја, изградње и уређења Града.

*

Уколико се под називом „градски пројекти“ подразумевају најзначајнији плански документи који су највише и најдоследније усмеравали развој – изградњу, комунално и саобраћајно опремање и уређење на подручју Београда, могу се истаћи:

(а) *Генерални план Београда, из 1950. и 1951. године*, којим је према студији арх. Николе Добровића планирањем и изградњом Новог Београда, Земун присаједињен Београду, чиме је Београд попримио почетке свог метрополитенског значаја, а изградњом двадесетак насеља на рубном подручју града, на око 1.600 ха, обезбеђен је стамбени фонд за око 200.000 становника у периоду наглог прилива становништва у првим деценијама после Другог светског рата;

(б) *Генерални урбанистички план Београда из 1972. године*, представљао је, по свом методолошком приступу и ангажовању најстручнијих мултидисциплинарних тимова, један од најсложенијих и авангардних планова, не само у Србији, него и у оквирима ширих простора ондашње Југославије. Овај план је

најдуже био окосница свих планских приступа, готово до данашњих дана, а због утицаја на суседне и шире просторе административног подручја Београда, иницирао је израду првог регионалног просторног плана града Београда (1976-1981. године).

(в) *Просторни план града Београда из 1981. године*, који је урађен по еколошком моделу општег развоја града Београда, деценију пре Резолуције УН-а из Рио де Жанеира „Агенда 21“ – о одрживом развоју и заштити човекове околине, чији су принципи и циљеви уграђени у овај документ;

(г) *Генерални план Београда до 2021. године*, је такође могао да буде један од најзначајнијих генералних планова, који је са методолошким и садржајним иновацијама, имао најприменијави концепцијска решења у савременим условима и могућностима за реалан и убрзанији развој и изградњу Града. Међутим, већ је у наредним годинама сталним изменама и допунама у складу са „градским пројектима“ дошло до погрешних и нежељених остварења, несагласних са планским опредељењима ГП-а, која никако нису наслеђе из прошлости урбанистичког и просторног планирања ужег и метрополитенског подручја Београда.

*

Са евидентном тенденцијом даљег неуважавања и омаловажавања једне од најсвестранијих мултидисциплинарних људских делатности – просторног и урбанистичког планирања, која се бави науком, културом и уметношћу у сфери природне, друштвене и створене средине, мора се енергично

и професионално стати на пут!

Пре свега, Завод мора да се залаже и бори за статус стручне и професионалне институције, а не да пристаје на статус „јавног комуналног предузећа“, јер по образовној структури далеко премашује структуре запослених у Градској чистоћи и Погребним услугама и другим, где је степен образовања испод просека у односу на стручне кадрове Завода. Дакле за ново име: **Урбанистички завод – институт за планирање развоја, изградње и уређење града Београда.**

Друго, да се заложи за враћање појма „просторно“ у надлежним Министарству и законима према којима се припремају, израђују и доносе „стручна и правоваљана просторна и урбанистичка документа“.

*

Од оснивања Завода до данас, могу се издвојити четири генерације, које су у духу свог времена испољавале своје менталитете и расположења у Заводу. Прва генерација је она која је са признатим високообразовним стручним знањима (професори факултета и предратни стручни кадрови) учествовала у изради планских докумената - ГУП 1950, бројним студијама и унапређивању статуса Урбанистичког завода у Граду и Републици. Друга генерација, настављајући резултате својих претходника, највише је допринела најуспешнијим планским документима, утичући на шире планерске куће и службе у Србији и другим републикама Југославије (ГУП Београда 1972, Просторни план Града Београда, Етапни планови, посебне области планирања, учешћа у разним стручним манифестацијама и слично),

која је искуснија од прве у пракси планирања деловала као „неисцрпна школа планирања“ на већ присутне млађе колеге у које сврставам и себе. Четврта генерација, настала у периоду транзиције, требало је да следи пут својих „учитеља“ али је несумњиво постала „службени сервис“ за режимске власти.

Међутим, ако је реч о анегдотама, памтим сцену са Скупштине Урбанистичког савеза Србије (председник је био Милутин Главички). Наслоњени на шанк за припрему пића званицама, нашли су се у једном тренутку др Раша Мишић и арх. Бранко Тепеш из Загреба, према чијем су конкурсном решењу изграђени блокови 45 и 70 на Новом Београду. Неко је питао где је Раша?, а колега Тепеш се осврнуо и узвратио: Па ту смо колега Раша и ја. Знате, ми смо познати шанксонијери!...

АНТОНИЈЕ АНТИЋ

Био сам директор Завода у периоду 2004-2008.

*

Завод је по свом оснивању и по својој организацији врло тесно повезан са градском управом. Развој града је тесно повезан са друштвеном организацијом. Према мом мишљењу, друштво још увек није јасно дефинисало свој карактер и своје развојне циљеве. Комбинација етатистичког уређења и приватног или непознатог капитала има велики утицај на планирање који, према мом мишљењу, доноси више негативних него позитивних последица. Дириговани развој је изгубио своју идеолошко политичку конотацију из времена социјализма али се власт нерадо одрицала моћи коју је он обезбеђивао. Ефикасна, правно регулисана тржишна економија односно градоградња код нас никад није заживела. У таквим условима Завод је био пожељан као ефикасан инструмент спровођења разних планерских опредељења, али се са друге стране није радо гледало ако би стручност „отишла предалеко“.

*

Генерални план је био усвојен пре мог доласка у Завод тако да су се, у моје време, радиле измене и допуне, разна допеглавања. Мени лично је најдража измена положаја Моста на Ади. Мост на Ади, према мом мишљењу, представља значајан допринос изгледу Београда на веома лепом месту. Еколошки допринос овог померања локације је такође врло значајан. Критике на саобраћајне ефекте не могу да коментаришем јер се не осећам компетентним.

*

Завод има највеће искуство, информације, познавање проблема и, вероватно, и стручне потенцијале („вероватно“ зато што друге планерске куће мање познајем). Колико ће то бити потребно и употребљиво зависи од околности које су углавном ван одлучивања самог Завода.

*

Спремност Завода да организационо и финансијски учествује у манифестацијама које нису непосредно произашле из пословних задужења, а имају културолошки значај (сарадња са Архитектонским факултетом из Фиренце, сарадња са београдским Архитектонским факултетом, акција у вези Старог сајмишта итд.). Та спремност за допринос у општем интересу се не среће код других јавних предузећа, која су, не ретко, финансијски доста моћнија.

БАТА РАЂЕНОВИЋ

У Урбанистичком заводу Београда је било моје прво запослење у струци, од марта 1978. године, по завршетку Електротехничког факултета, Енергетски смер у Београду. Цео радни век сам провео у Заводу напредујући од позиције инжењера до места директора у периоду од 1995. до 2003. године Сектора техничке инфраструктуре, геологије и геодезије и, у једном периоду, Одељења за саобраћај.

*

Завод је био градско предузеће које се једино бавило свим урбанистичко-техничким условима, урбанистичким пројектима, детаљним урбанистичким плановима, генералним урбанистичким плановима, просторним плановима, разним студијама и друго. У то време је радило и до 240 запослених разних струка – од архитеката, саобраћајних, грађевинских, електротехничких, хидрограђевинских, шумарских инжењера, геодета и других специјалистичких струка. Главни допринос Завода је био планирање

урбанистичког развоја целокупног града Београда и детаљно планирање свих његових појединачних подручја, као и ширење техничке инфраструктуре.

*

Предлог нацрта Генералног урбанистичког плана Београда до 2021. године који је донет 2002. године са циљем да се усклади планирање са динамиком раста и развоја Београда.

*

Завод је постављао стандарде којима је уређиван развој велеграда у који се Београд формирао.

*

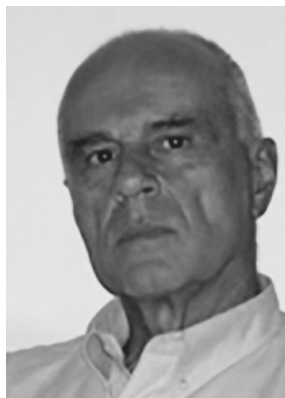
Установа попут Завода је неопходна у граду ради прописивања и уређивања контролисаних и задовољавајућег развоја једног велеграда.

*

Завод памтим по генералном директору Стевици Јовановићу на чији предлог је Раднички савет донео одлуку да се одвоји четири пута више средстава за стамбени фонд него што је била обавеза по закону. Захваљујући њему, после две године радног стажа добио сам решење којим сам решио своје стамбено питање. Напомињем да је у тој расподели станова стамбено питање решило преко 25 породица Завода.

Захваљујем се другу (господину) Стевици Јовановићу на начину како је водио Завод и бринуо о радницима Завода.

Радо се сећам радничких спортских игара на којима смо учествовали, у такмичењу у фудбалу. Имајући у виду да је Завод претежно женска фирма било је изненађујуће да мушка популација коју карактерише спортска настројеност (фудбалери са две леве ноге) две године узастопно освоји прво место у фудбалу. Пехари су у канцеларији директоријума уколико нису бачени приликом брисања прашине.

БОРИСЛАВ СТОЈКОВ

У Урбанистичком заводу, касније Заводу за планирање развоја Београда, радио сам од 1968. до 1980. Од 1975. до 1980. био сам директор Сектора за детаљно урбанистичко планирање. Од највећих планова на којима сам радио истичем: ГУП Београда 2000, ПП региона Београд-1.фаза, ГУП Обреновца, ДУП Славије и др.

*

Статус Завода као установе од јавног значаја се мењао у зависности од односа управе града према струци урбанизма. Највећи значај и ауторитет имао је у периоду израде ГУП Београда 2000. и, након тога у пост-планској фази разраде између 1972. и 1978. спајањем са економским сектором и променом назива и руководства, под притиском градских политичара који су сматрали да стручна снага и снага информација којим располажу Завод и ондашњи Завод за изградњу (Дирекција) представљају „опасност“ јер сувише знају и могу.

Опадање моћи и ауторитета Завода почиње под управом тадашњег

директора Завода Стевице Јовановића због кога сам и напустио Завод 1980.

*

У периоду од 1968. до 1980. урађени су, поред генералних планова урбаних центара града Београда, бројни планови и пројекти социјалне и техничке макро-инфраструктуре рађени у доба градоначелника Бранка Пешића до 1974. године, и пројекти стамбене изградње, капиталних друштвених објеката, почетка обнове старог Београда и организације месних заједница у доба Живорада Ковачевића до 1980.

*

Данашњи допринос Завода треба оцењивати према улози и утицају градских политичара који, уместо да од Завода као стручне установе траже решења, Заводу диктирају шта и како да се ради. Разлози су политичке природе и великог утицаја приватних инвеститора који битно утичу на планска решења и урбану регулацију Београда. Недостатак науке, површна и несистематска техничка решења (саобраћајна и друга инфраструктура), погубни недостатак урбо-економије, мањкавост социјалне анализе трошкова и ефеката, и диктиране процене утицаја на животну средину, у великој мери урушавају ауторитет Завода што прети и слабењу статуса установе од јавног значаја.

*

Будућност Завода је крајње неизвесна. Не зависи толико од реалних потреба града и очувања јавног добра и јавног интереса колико од воље ауторитарне власти

да планирање схвати као нужност струке у сарадњи са свим актерима развоја и уређења града, а не као инструмент којим баратају зависно од воље инвеститора или политичких потреба. Завод има перспективу уколико се: (1) нормативно исправно регулише његов статус као установе од јавног значаја (утицањем на све лошије законе у области планирања), (2) препозна као стручно (и помало научно) тело које уме са ауторитетом науке и струке да усмерава градску стратешко развојну (Регионални и генерални планови) и регулаторну (регулациони планови) урбанистичку политику, (3) уколико се препозна као институција која ради у корист хуманог града који увећава квалитет живота користећи систематски али са мером нове технологије, и (4) уколико се приближи грађанима на суштински начин активне партиципације.

*

Са Милетом Главичким сам доста времена проводио на припреми ГУП Београда 2000. али и након тога. Године 1972. заједно смо писали документ под називом „Тезе за унапређење просторног планирања у Београду“. Тадашњи правник Завода Блажо Петровић нас је упорно убеђивао да документ под називом „Тезе...“ нема позицију у правном систему рада Скупштине града. Ми смо били упорни и тај документ је ипак стигао до Скупштине и постао темељ будућег планирања све док је Завод имао ауторитет у области урбанизма. На поткорици тог материјала Миле је својеручно оловком написао: *урбанистичко планирање мора имати виши циљ од практичног!* Те девизе смо се чврсто држали док су нам то дозвољавали.

БОРКО ПЛАНИЋ

У Урбанистичком заводу Београда био сам запослен од септембра 1987. до пензионисања, септембра 2017. године.

*

До 2000. смо били „Бог и батина“, а после радимо по принципу штапа и шаргарепе. Зашто? Политичари су узели Град под своје, а стручњаци су постали изумрла врста.

*

Измене и допуне ГУП-а Београда до 2000. године, Концепција урбанистичког развоја Београда после 2000. године, Хипотезе и концепт Генералног плана Београда 2021. Такође, поред наведених ставки о највећим достигнућима Завода, за мене лично од великог значаја били су и следећи документи: Бесправна градња на територији Града (са Радмилом Грубишић), Сиромашна подручја на територији Града (са Аницом Теофиловић), Блокови 8а, 11б и 11ц, где су се први пут отворила питања о томе шта је у ствари отворени

блок и примена урбанистичких параметара у оквиру њега (са Борком Протић), Студија Београдског приобаља (са Александром Тилингер), Студија гробаља на територији Града и Прелиминарна студија објеката социјалне заштите на територији Града (са Борком Протић).

*

Сагледавање новонасталих проблема у просторном и урбанистичком развоју Града и покушаји њиховог превазилажења.

*

Много више пажње обратити на израду студија како би се избегла „априори“ решења градске управе. Мада слаба вајда, сетите се Студије високих објеката, врло поштено урађене, која је политичком одлуком стављена ван снаге.

*

Лепа сећања су везана за генерацију у коју сам улетео запошљавајући се у Заводу. Пре свега неизоставно треба споменути особе које су се водиле као тзв. „техничка обрада“ - техничаре, без чијег рада не би било ни Завода. То су (редослед није битан осим по полу - даме имају предност): Зорица Милишић, Славица Жарић, Гордана Мишчевић, Вера Масникоса, Мика Ђапић, Зорица Бабић, Мирјана Јоксимовић, Драган Спасојевић, Љубомир Девић, као и дактилобиро (нажалост не сећам се имена), који се мучио са куцањем на матрицама и шапирографисањем истих, умножавајући их буквално у милионе примерака и то квартално, сваке године.

БРАНИСЛАВ ПОПОВИЋ

Почео сам да радим у обновљеном Урбанистичком заводу 1995, када је Град Београд одлучио да му је потребан поново урбанизам и његов ефекат на друштво. Препоруке сам добио од мојих професора са Архитектонског факултета и из Удружења урбаниста да се јавим на конкурс који је био објављен у *Политици*. Ја сам тада већ увелико радио, иако је била криза и санкције, али сам радио у струци у једном урбанистичко архитектонском бироу. Није нам добро ишло тих година. Колега Љуба Бошковић, који је отишао из Урбанистичког завода крајем 80-их када се распадао, стајао је на улици и држао оглас у руци и гледао низ улицу у којој смо имали фирму. Питао сам га шта радиш, а он каже: „Попе, ево ти ово, молим те јави се ти. Ја не могу опет да почињем из почетка.“ Тешка одлука, то је велики колектив, а ја сам већ радио, али у малом тиму. Ипак, после низа разговора и убеђивања сам се јавио и био примљен у првој групи од 10 младих људи који су имали шансу да прођу период поновног дизања посрнулог Урбанистичког завода. То

је био озбиљан изазов. И мислио сам да ћу ту радити до пензије.

Добили смо пуну подршку у новом предузећу, много се радило и имало је шанси да се афирмише кроз рад уз велико залагање. Врло брзо сам постао начелник 1996, после неколико за град значајних послова, које су наши директори врло стрпљиво изнели, уз помоћ нас тада тек примљених сарадника, али ипак са радним искуством пре тога. Међутим, после ме је струка лансирала у градске послове и радио сам као Секретар за имовинско правне послове на решавању имовине, баш на решењима из планова који су били усвајани у Урбанистичком заводу, а потом и као Секретар за урбанизам до 2000. године. Опет на пословима који су у вези са Урбанистичким заводом, урбанистички планови и урбанистички услови. Тада се враћам у Урбанистички Завод, баш на 5. октобар. И почињем да радим као начелник. Не дуго, јер опет ме из града зову да радим на увођењу нових паркиралишта и гаража у граду, и опет одлазим из Урбанистичког завода. Тада сам одлучио да се у Завод не враћам више, није ми се дало.

Ипак кроз све послове, шта год да сам у Београду радио, увек сам сарађивао са Заводом по разним основама. У једном периоду поново сам се нашао у Урбанистичком заводу, али као члан Управног одбора.

Иако сам имао прилике чак и да водим Урбанистички завод 2014. године, нисам се више враћао у Завод, и стицајем разних околности почео сам да радим у Дирекцији за градско грађевинско земљиште и изградњу Београда, где сам и данас,

2018. године. Мој однос са Заводом у овом периоду је испуњен међусобним поштовањем и уважавањем, волим ту кућу и његове запослене. Покушали смо сви у граду у овом периоду да им помогнемо да се афирмишу као јака урбанистичка кућа, и било је само потребно обезбедити им стабилност у финансирању да би они ту пружену прилику најзад дочекали и искористили на најбољи начин за Град Београд.

*

Континуитет у постојању овакве Урбанистичке куће је јако важан за сваки град, а посебно за Град Београд. Град се некад разори рушењем, а некад се разори бесправном градњом. Успостављање новог Урбанистичког завода био је зрак наде да се сачува континуитет у планском развоју, да све не постане хаос и незнађе бесправне градње и преко ноћи доношења одлука. Сматрам да ће проћи још дуго година да се санирају последице разарања града бесправном градњом, и да нису и Град и Република схватили да неко мора и даље сталожено и постојано да размишља о граду, и о развоју као алтернативе стихији, наш град би био разрушен изградњом бесправних објеката и насеља.

*

Ја сам у Заводу радио на неколико начина, али оно чега се ја радо сећам то је био ентузијазам на изради урбанистичко техничких услова, које смо израђивали цртајући тушем на паусу, радне текстове писали руком и давали на прекуцавање. Најважнији пројекат у то време био је само подизање Урбанистичког завода.

*

Урбанистички Завод је радио у континуитету најбоље у време бивше СФРЈ, када су њени стручњаци били уважавани и од грађанске јавности и од власти. Током 80-их тешко време је било, распао се систем вредности, општине су почеле да раде по своме, да би то кулминирало почетком 90-их. Другом половином деведесетих Завод се обнављао, да би кроз израду ГУП-а почетком 2000, а сада ПГР-а 2016. напредовао у организационом и стручном раду.

Највећи допринос Завода развоју града је његов начин рада, то што чува кадрове које има, не прави нагле потресе у пословању и нагле одлуке, не мења лако начин рада којим одржава развој града. Нама то често смета у дневном раду, али гледајући већ две деценије и више њихов начин рада, континуитет у раду постоји и добро је када неко има став да се одрупре притисцима и тешким захтевима.

*

Урбанистички Завод би сада, после 25 година транзиције морао да уђе опет у период стабилности и визије, мора да се уради нов план за време пред нама, и да се у том плану видају ране на градском ткиву, али и ране на приградском подручју од последица бесправне градње, да се успоставе принципи развоја тих насеља, принципи одржаја планских делова града, и развију најзад плански нове зоне за све типове изградње. Видим Завод који ће поделити посао тимовима специјализованим за решавање та три типа ткива, плански планираног и изграђеног, бесправно

изграђеног, и нове планске чисте невинне изградње.

Завод као светионик ка коме се треба окренути након буре кроз коју смо прошли.

*

Завод памтим по томе што када уђем у њега док се са свима поздравим и попричам закасним где сам пошао. Али кроз портирницу увек прођем на време, док у згради познанстава и друштва увек има. Радујем се неким новим догађајима. Завод и даље памтим по једном необичном задатку који смо сви тада добили одмах по обнављању завода, већ почетком 1996. Да урадимо седам урбанистичко техничких услова за седам дана иначе ће нам расформирати Завод. Нешто је држави и граду било јако важно, да те документе има и то баш у том року, тај задатак ми је саопштио један од легенди Урбанистичког завода, Бата Рађеновић. Речима, *види Попе, замолио Коста* (директор Завода који ми је као отац у урбанизму био), *да урадиш један послит*. А то је био тај послит, седам Урбанистичко - техничких услова са свом сарадњом са јавним предузећима и њиховим сагласностима. Радиле смо буквално дан и ноћ цела фирма. Долазило се у 4.30 првим аутобусом и одлазило у 23 сата. Наравно тим је функционисао, хтели смо и стари и млади да се такмичимо и докажемо да можемо, да јесте коска, али и шанса. Посао се урадио на општи шок, али и радост оних који су нам задатак дали, ми смо као фирма опстали, а ја сам од тада стално радио за град, на разне начине и облике сарадње.

Ентузијазам за урбанизам увек

постоји, и када су нам тада дали задатак да урадимо план за легализацију целог насеља које није имало никакве подлоге осим старог аерофото снимка, ми смо га руком прецртали на паус папир. На изненађење старије гарде која је чекала катастарске подлоге, на таквим подлогама смо све исцртали и предали. Једно време су ме те колеге звале „Магелан“, јер су их те карте подсећале на карте са повратка са откривања нових територија.

Ја територију Београда и даље откривам на увек нови начин, некад опет као Магелан, некад не...

БРАНКА БОШЊАК

Спољни сарадник на изради планова 1990. и 1991. године. Као члан Градског већа задужена за урбанизам 2004-2006. године. Као члан Градске планске комисије 2009-2012. године. Као Народни посланик СРС у фази усвајања „Lex specialis Beograd na vodi“.

*

Професионални значај Завода увек је био немерљив. Најбоље је радио када је био под најмањим политичким утицајима. Мислим да је професионална самосталност Завода у континуираном паду.

*

Значајни градски пројекти: Мост на Ади и пратеће саобраћајнице, велики тржни центри (Делта, Ушће), редефинисање новобеоградских саобраћајница, Блокови 65, 67 и 67а.

Значајни планови и документа Завода у време моје сарадње: ГП до 2021. Саобраћајне обилазнице и УМП, ПГР-ови, ГП, Студија високоспратних објеката.

*

Завод је школа урбанистичког планирања за све инжењерске струке, а превасходно за архитекте и просторне планере. НЕМА ни другог ни бољег места за едукацију у овој области. У већини случајева Завод је БРАНИК урбане и градитељске девастације (осим кад подлегне политичко - непрофесионалним утицајима).

*

Ревитализација и доминација професионализма у планирању Београда и едукативна (у чему је Завод неприкосновен), постављање стандарда у изради планских докумената за све фирме које претендују да се на тржишту баве планирањем. Завод је ЗАКОН!

*

Колеге: Екстремни професионализам, безрезервна посвећеност колега, честа борба са „ветрењачама“, рововски рат са разјареним грађанима на јавним увидима, кафица и пићенце после седница Планске комисије са колегама обрађивачима уз њихове последње атоме снаге.

Колеге - ја: Беспрекорна сарадња, много сам научила од њих (још увек сам далеко од њиховог знања).

Завод: Добри планови, добре изложбе, добре прославе, кубуре са наплатама (помагала сам кад сам била у прилици - као члан Градског већа).

ВЕРА МИХАЉЕВИЋ, ЈОВАНКА ЂОРЂЕВИЋ ЦИГАНОВИЋ

Колегиница Јованка Ђорђевић Цигановић и ја запослиле смо се у Урбанистичком заводу 1997. године и остале у њему до пензонирања - ја до децембра 2015, Јованка до децембра 2017. У Завод смо дошле из Аероинжињеринга, на позив тадашњег директора Небојше Мињевића, преузимањем.

*

Дошле смо као већ формирани професионалци, са искуством које је великим делом проистекло и из урбанистичко архитектонских конкурса, рађених крајем 80-тих и почетком 90-тих година. Тих година, у нескладу са нарастајућом општом кризом друштва и државе у целини, расписивање архитектонских и, нарочито, урбанистичких конкурса, је било на врхунцу. Теме су биле различите, мотиви, такође, а учешће професионалне јавности велико, чинило се да и учесници и расписивачи

(углавном административне управе) имају утисак да се нешто позитивно, оптимистичко, ипак, дешава, иако су то, углавном, биле године преживљавања! Осим тога, конкурс, па и израда планске документације су сразмерно мали удео у укупној инвестицији, и деловали су као добра припрема за боља времена када ће почети реализација! Тако да је и израда планова у то доба била у експанзији – радили су се прилично студиозно, по некадашњим правилима струке, колико је то било могуће у измењеним околностима у односу на, рецимо, 1960-те и 1970-те године. У тим околностима стигле смо Јованка и ја у Завод. Затекле смо генерацију колега која је полако одлазила, а која је стасавала у златним временима и уз легенде урбанизма – некадашња методологија израде планова још увек је била актуелна: темељита, студиозна, спора (по данашњим критеријумима), мада су се већ назирале пукотине и прилагођавање новим временима и новим инвеститорима. А креативности, нарочито за неког ко је испекао занат конкурса – мало, тако ми се чинило, нико не прича о решењу, доминира занатски део (који иначе, постоји у сваком послу) – координација услова различитих струка, обимна документација коју треба испратити, континуитет са предходним активностима који треба обезбедити, што ми се све чинило сувопарно и недовољно. Данас мислим другачије, нарочито у околностима у којима се управо тај суштински, занатски део губи и своди, често, на пуки дизајн. У природи урбанизма је континуитет, координација и темељитост, креативност је добродошла, али без предходног, она нема добар темељ и трајну вредност. Ипак, на свој

начин, Урбанистички завод је неговао и креативност, дозвољавајући, некад и подстичући запослене да баве и конкурсима, учешћем на саветовањима, радионицама, као ванрадном активношћу, којом се стицало искуство али и изоштравао осећај за брзо уочавање битног и креативно решавање проблема.

Други важан аспект урбанистичке праксе у Урбанистичком заводу, који је у то време још увек постојао као наслеђе из предходних времена, али и као темељ струке, је доживљавање урбанизма као инструмента за реализацију јавног интереса и координацију истог са осталим интересима у простору; почео је да се полако трансформише и губи доминантну улогу у плановим, препуштајући је другим интересима. Урбанизам је одувек био и остао спрега политике и струке, легитимна докле год се остаје у оквирима јавног интереса, тако да је и овај аспект праксе Урбанистичког завода истовремено и прича о Граду и његовим приоритетима.

Због свега тога Урбанистички завод је био институција, за разлику од многих других фирми које су се бавиле урбанизмом, институција која је радила планове „као за себе” и одговорно бринула о судбини планова које је израђивала, знајући да ће је све што пропусти и забашури сутра сачекати као двоструки проблем. Мислим да та свест још увек постоји, друго је питање колико има простора и подршке да се она актуелизује у плановима.

*

Бићу пристрасна ако кажем да је

један од најзначајнијих активности Завода у то време (крај 1990-тих, почетак 2000-их) било назирање краја, односно почетак коначног решења за заштићени простор Косанчићевог венца, који је читавих 50-ак година чекао на детаљни план, више пута започињан и заустављан, да би, коначно, план био усвојен 2007. године.

*

Континуитет, професионализам, конзервативност у најбољем смислу те речи, афирмација урбанизма као основе сваке делатности у простору, озбиљно, одговорно и бескомпромисно схватање своје улоге, материјализовани су у свим великим реализованим пројектима (Нови Београд – врхунски град у традицији модерне, колективна стамбена насеља, саобраћајни чворови и петље, јавни објекти, обалоутврде, студије и обимна документација, као темељ који се не круни!).

*

Кратко и јасно – улога Урбанистичког завода треба да буде иста као и до сада: обезбеђење континуитета планирања и професионалног одлучивања у најважнијим областима просторног развоја града која треба да обезбеди целовитост и трајност, домаћинско пословање које брине и о „сутра“. Ако то некоме још увек треба.

*

Анегдота, које се често сетим, шетајући градом и гледајући разне маштовите градитељске активности, је прича наше колегинице Тање Микељевић,

а која, врло сликовито, показује са којих позиција смо као струка кренули, давних 1970-тих и, где смо стигли сада! Прича је о њеном првом задатку у тадашњем Урбанистичком заводу, где се запослила. Тадшњи директор Завода, мислим да је то био Александар Ђорђевић, шетао је Дорћолом, и, на своје запрепаштење, видео једну застакљену терасу! Одмах је позвао Тању, као младу приправницу, и дао јој налог да испита случај, што је она и учинила, формирајући мали елаборат - случај застакљене терасе! Заборавила сам епилог, тј. какве је санкције претрпео, и да ли их је уопште било, несретни дивљи градитељ, скромни и безимени претеча данашњих одважних и делатних следбеника!

*

Мали додатак. Мислимо да је интересантно да смо од доласка у Завод радиле као тим, а што је последњих година постала и пракса Завода. Овде смо, по хронолошком реду, издвојиле неке од радова, који обухватају широко поље интересовање и рада, од генералног плана, планова детаљне разраде, студија, конкурса до урбанистичких пројеката и идејних решења. Неки од радова били су излагани и на Салону архитектуре и Салонима урбанизма. Конкурс за урбанистичко архитектонско решење центра Рашке (аутори, 1998. година); Конкурс за урбанистичко архитектонско решење два централна блока и уређење пешачког тока Карађорђевог улице у Горњем Милановцу Прва награда (аутори, 1999. година); Конкурс за идејно урбанистичко решење подручја на десној обали Нишаве од моста Младости до улива

Матејевечке реке у Нишаву у Нишу (аутори: Вера Ристић Михаљевић, Јованка Ђорђевић Цигановић, Весна Милојковић, 2002. година); Генерални план Београда 2021. (руководиоци: Владимир Мацура и Миодраг Ференчак, главни урбанисти и чланови сунтезног тима: Вера Михаљевић, Јованка Ђорђевић Цигановић, 2003. година); План детаљне регулације просторне целине Косанчићев венац (руководиоци, 2007. година); Студија верских објеката и локација за верске објекте на територији градских општина Београда у границама генералног плана Београда до 2021. (руководиоци, 2009. година); Студија јавних простора Београда за потребе урбанистичког планирања, прва фаза, Анализа јавних простора Старог града (руководиоц: Вера Михаљевић, 2010. година); Студија високих објеката Београда (руководиоци, 2010. година); Урбанистички пројекат за изградњу и реконструкцију обалоутврде на десној обали реке Дунав у Земуну са Идејним решењем (руководиоци, 2012. година).

ВЕСНА ТОМИЋ

Била сам запослена у УЗБ у периоду 1992-2008. године, радила сам на пословима израде стратешких планова, детаљних планова, анализа и студија. И пре тога сам долазила у Завод, у једном периоду су ти доласци били повезани са доделом новогодишњих пакетића.

*

После 1970-их, периода врхунских стручних достигнућа и креативности, 1980-их је Завод организационо подељен на два дела, додуше под истим кровом, од којих је један остао у оквиру градске администрације, а други пословао на тржишту. Период 1990-их су за Завод биле године поновног обједињавања у једно предузеће, почетак смене генерација, увођења информационах технологија али и нових задатака, промена у начину рада и што је значајније, утицају и значају струке, што је последица процеса транзиције кроз коју друштво пролази. Мој утисак је био да су тада традиција, преношење знања, одговорни послови и озбиљна информациона

основа коју су годинама стручњаци у Заводу стварали, били довољни да и сасвим просечне стручњаке претворе у ауторитете у својој области и послу који раде.

*

Почетком 2000-их Завод је у рекордном року припремио Генерални план и то је био пројекат какав се дуго није радио, значајан по обиму, ангажованом тиму, енергији и упорности, укључености шире јавности и предложеним решењима. Треба споменути да су од тада у Заводу израђене бројне стручне анализе и студије о питањима значајним за град, од трансформације појединих зона, капацитетима и развоју система и функција града, до усклађивања могућности простора и захтева за интензивним развојем.

*

Треба издвојити неколико ствари: планирање Новог Београда, решавање питања инфраструктуре града који се брзо развијао, чување најзначајнијих простора за велике пројекте и издавање часописа *Урбанизам Београда*, у којем можете наћи чланке писане пре више од 40 година који су и сада изузетно актуелни.

*

Завод треба обновити, у смислу развоја креативности и сталног унапређења знања. Какав Град Београд жели да буде, такав треба да буде и Завод. Завод треба да има унутрашње ресурсе да будући развој града осмисли, повеже са савременим трендовима урбаног развоја, локалним специфичностима,

наслеђем и културом и све то понуди Граду и јавности кроз планове и друге развојне документе.

*

Завод памтим као структуру блиску концепту породице, где се, без обзира на различитости, створило нешто што није једноставно описати, а што је повезивало људе. Данас је сан савремених менаџера да то постигну у својим предузећима, а Завод је то једноставно имао.

ВИДОСАВА МАЧЕК, ИВАН МАЧЕК

Видосава Мачек: У Урбанистичком заводу радила сам од 1967. године до пензионисања 2002. године, а затим и још, на уговор, нешто више од две године.

Иван Мачек: У Урбанистичком заводу радио сам у два наврата. Почео сам марта 1970. године и радио до децембра 1978. Други долазак у Урбанистички завод био је 2002. године, на основу уговора, а од 2004. до 2011. радио сам на неодређено време.

*

Тих година Урбанистички завод био цењен и поштован, нарочито због стручног и цењеног кадра. Од генералног директора Ђорђевића, и осталих, арх. Кабиља, арх. Менделсона, арх. Главичког, арх. и сликара Братислава Стојановића, арх. Слободе, др. Мишића, економисте Ђуре Ђуровића, правника Владе Маринка, саобраћајних стручњака,

Јевтића, Лукића, водовода и канализација инж. Тасића, електро, инж. Ракочевића, арх. Бранка Југовић, пејажни арх. Зоран Ћубић, арх. Гордана Марковић, арх. Јелена Стојановић и других, сви са својим врсним сарадницима и колегама других структура.

*

Према нашем мишљењу, један од најважнијих планова је ГУП, а онда и други планови - Старо језгро Земуна, ДУП Титов гај (данас Степин луг), ДУП Путничко-техничке станице Дунав, ДУП Ада Циганлија, ДУП Мали Мокри Луг, ДУП насеља Браћа Јерковић, ДУП Стара Карабурма, ДУП Миријево, седам детаљних планова за потребе метроа, итд.

*

Као најзначајнији допринос Завода у том периоду је стручност, поштовање, квалитетне стручне комисије у Заводу коју су чинили врсни стручњаци из свих области планирања ван Завода, Усвајање планских докумената у сали Скупштине града Београда. Више стручних посета другим градовима Европе како би се сагледало њихово планирање развоја.

*

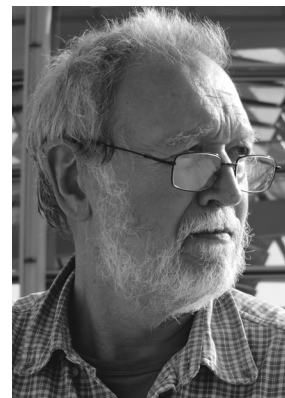
Према нашем скромном мишљењу, Урбанистички завод мора да се избори својим стручним тимом, независно од политике и тренутне власти у планирању развоја Београда, да се директор бира јавним конкурсом, а не политичким постављањем и да брани струку.

*

Завод ћемо памтити по другарству, уважавању колега, несебичним помагањем колегама да се планирани задаци заврше на време, другарства без сујете. Лепим стручним путовањима у Лондон, Шпанију, Аустрију, Немачку, Холандију, обилазак Грчке и др. Увек се радо сећамо свих колега са којима смо радили. Било нам је задовољство што смо у једном периоду рада били чланови тада, једне веома цењене установе у Београду и шире.

Видосава, додатно: Поред тога честим ванредним радовима (по подне, суботом и недељом) како би се завршили планирани послови. Заједничке прославе нечијег рођендана или неки други повод. Поводом завршетка ГУП-а као представник омладине Завода, сачекала сам председника Тита испред улаза у Завод, а садашњи супруг, као обезбеђење на прилазној рампи.

У једном периоду, са супругом сам радила и за истим столом, на истом задатку, јер тренутно није било других слободних.

ВЛАДИМИР МАЦУРА

У Заводу сам радио у три наврата. Први пут је то било касних 1960-их у оквиру групе коју је водио Милутин Главички, а која се бавила планирањем центра Новог Београда, као и у оквиру тима за ГУП 72. Други пут је то било када је Кика Бојовић био директор, тада сам радио на идеји за претварање Ушћа у акваторију без баржи и за нови пловни пут иза Кожаре. Трећи пут је то било 2000-2004. када сам био директор Завода и руководилац ГП 2021 усвојеног 2003.

*

Мислим да је Завод у периодима израде оба генерална плана, и 1972. и 2003, имао високу позицију у Граду. Ако се не варам, Александар Ђорђевић је једно време био члан градске владе, што ће рећи седео је на месту где је урбанизмом могао директно да утиче на развој града. После 2000. постајала је снажна позитивна веза Града и Завода, што треба захвалити водећим људима на обе стране (Хрустановић, Богдановић, Анђелковић, на другој страни Мацура, Жегарац, Косовић) што је водило и ка

изради новог ГП, и ка модернизацији Завода у сваком погледу, а све то без политичких притисака и уз међусобно уважавање.

*

Генерални план Београда за 2021, усвојен октобра 2003.

*

Завод, кроз свих 70 година постојања, био је, и треба да остане, капитални ослонац у урбанистичком развоју и уређивању Београда. Експерименти са урбанизмом са стране, који градске управе спорадично уводе, или нису донели никакав бољитак Београду или су направили само штету. Да није Завода, а овде говорим о Урбанизму (са великим У), не би било Новог Београда, или Кнез Михаилове пешачке зоне... Али тај допринос Завод није могао да учини сам. Испред њега стајале су градска, републичка и федерална политика. Једна здрава равнотежа односа, са јасним улогама, је основ да би Завод могао својом професијом да доприноси Београду.

*

Тешко питање, питање које као да је написано у време стабилног друштвеног поретка, а не дроњаве транзиције која не успева, ево сада ће и трећа деценија, да нас изведе у зону пристојности. Завод треба да има ону улогу која му пише у наслову – да буде носилац урбанизма Београда. Завод треба и мора, храбро и постојано, да изналази начине, поступке, методе, шта год, за преговарање и споразумевање са свим актерима на градској сцени како би ту улогу могао да оствари. Не заборавити:

„урбанистички колач“ припада и другима.

*

Можете мислити шта бих све могао да вам испричам. Али ево једне поуке и питања. Година је 1968. Студентски захтеви се штампају на гештетнерима, али и у *Борби*, *Политици*. Летњи је дан, у Заводу заседа, рецимо да се то тако звало, партијска ћелија. Дневни ред: студентски немири. Присутствујем, не знам у каквом својству. Влада Маринко вади *Новости*, чита студентске захтеве писане тешким антирежимским речима, предлаже да се све то осуди. Миле Главички вади копију оригиналних захтева, гештетнер, чита потпуно другачији текст, мирно оспорава наводе штампе... Миле Главички противречи, Миле Главички је на другој страни, Миле Главички је лик... Храброст која почива на поштењу, имате ли је данас?

ВУК ЂУРОВИЋ

Први пут сам дошао у Завод приватним послом пре скоро 40 година када сам тек био на почетку студија архитектуре. Сећам се добро тада сам упознао др Бату Стојкова, једног од тадашњих неколико директора сектора. Био сам фасциниран озбиљношћу, структуром и организацијом тако велике установе. Наравно, на мене је оставила утисак и сама зграда која је за оно време била посебно интересантан објекат српског брутализма, специјално грађен за ту намену.

Моје релације са Заводом су се тек касније успоставиле, као праве професионалне, када сам и сам почео да радим у области урбанизма и наставиле су се током моје професионалне стручне каријере у ЦЕП-у. Формалне, али и колегијалне контакте остварио сам и као Секретар секретаријата за урбанизам и грађевинске послове града Београда (2000-2005).

Интезивно сарађујем са Заводом од 1985. па све до данас, кроз многобројне активности у домену

урбанистичког планирања. Ту сам упознао много старијих и квалитетних колега од којих сам током каријере учио. Поменуо бих само неке који су на мене утицали: Миле Главички, Бата Стојков, Брана Јовин, Миле Међак, Милош Перовић, Коста Костић, Дик Манојловић, Цица Јакшић, Љуба Лукић, Зоран Жегарац и многи други.

*

Завод је у првој половини свога развоја имао кључну улогу у развоју Београда. И основан је да буде жижа урбанистичких збивања и идеја у времену када је још урбанизам био значајна струка од респекта. Без такве институције није могуће замислити Београд каквог га сада познајемо. Нови Београд, нова насеља, инфраструктурни развој, саобраћајне мреже и петље... све је то осмишљено у Урбанистичком заводу.

*

Као урбанистички план ипак је најважнији ГУП из 1972. године који је „аминовао“ и даље трасирао развој модерног Београда.

*

Континуитет у планирању који Завод колико толико још увек покушава да прати.

*

У времену када је урбанизам постао „непотребан“, односно када представља само једну „сметњу“ да би се неки пројекат или идеја реализовали, није лако дефинисати будућност такве установе. Секвенцијалним деловањем на

„ad hoc“ одређеним локалитетима потребно је испунити „жеље“ власти или одређених инвеститора са што мање последица. Израдом Плана генералне регулације и поред одређених недостатака створио се основ за систематичније деловање у простору. Сматрам да би Завод требало да настави рад на овом плану како би кроз континуирано усавршавање стварно био претворен у респектабилан документ, основ за даљи развој Београда. Пре свега мислим на рад на регулацијама кључних градских саобраћајница и инфраструктурних коридора који би требало у овом плану да буду врло јасно и у потпуности дефинисани.

Мислим да је у будућности улога Завода пресудна у тзв. стратешком планирању наниже све до поменутог Плана генералне регулације где би Завод имао посебан сектор за континуирани рад на овом плану.

*

Деведесетих година у оквиру саветовања „Комуникације“ ја сам направио изложбу „Урбанистички планови Београда“ у Павиљону Цвијете Зузорић.

Тада сам поред осталих планова тешком муком уз много потребних дозвола обезбедио и све урбанистичке планове које је Завод радио. То су били оригинали из архиве Завода које је савесно, али и љубоморно чувао Љуба Лукић. На крају када се изложба завршила све планове смо преселили код нас у ЦЕП. Пошто ми у том чувању нисмо баш савесни, десило се да је један план одједном нестало. Мислим да је то био Зарићев план. Прошла је једна недеља, па друга, а

Љуба Лукић вапи да му се планови врате. Ја, као, немам времена, данас ћу, сутра ћу, али не смем да му кажем да једног плана нема. Размишљам и ко би могао да украде план, односно коме уопште треба тако нешто. На крају, у договору са колегама решим да позovem полицију и да пријавим нестанак плана. Одједном се план сутрадан појавио ниоткуда на месту где су стајали и остали планови. Мени тог тренутка паде камен са срца и истог момента позovem Љубу да му доносем све планове.

Претпостављам на основу свега да је то био сигурно неки колега љубитељ таквих докумената који се на помен полиције уплашио и те вечери вратио план. Ко је то био не знам ни дан данас.

ГОРДАНА МАРКОВИЋ

Била сам запослена у Урбанистичком заводу Београда у периоду од 1971. године до 2001. године. Радила сам на изради планова детаљне регулације, као руководилац стручних тимова, синтетичар, на почетку у звању самосталог, а касније водећег урбанисте.

Завод је у том периоду на основу законских прописа у области планирања имао искључиву надлежност израде урбанистичких планова и друге урбанистичке документације за територију Београда. У поступку реализације планова имао је и надлежност давања мишљења о усклађености пројектне документације са важећим плановима.

Имајући у виду овако важну улогу у планирању и развоју Града, Завод је имао веома озбиљну технолошку организацију, са стручним кадровима из свих области које су неопходне за квалитетну и на научним основама засновану израду урбанистичких планова и друге урбанистичке документације (демографи,

социолози, архитекти, програмери за саобраћај, грађевински инжењери за друмски, железнички и ваздушни саобраћај, електроинжењери, хидрограђевински инжењери, инжењери за топлификацију и гасификацију, шумарски инжењери, геолози, геодете, стручњаци за заштиту животне средине и др).

Сви планови су рађени према јединственој, врло озбиљној методологији, која је временом унапређивана у складу са развојем урбанистичке мисли и праксе у земљи и свету. У том смислу Завод је сарађивао са другим великим заводима у земљи (Загреб, Љубљана, Сарајево и др), а праћен је начин рада и пракса у европским земљама и Америци (посете стручњака, предавања, размена искустава и др).

Методолошки поступак је предвиђао и стручну проверу-верификацију рада, излагањем на стручним саветима Завода у ужем и ширем саставу по фазама, а пре слања плана у стручну и јавну расправу и усвајање на Скупштини Града.

После израде и усвајања ГУП-а 1972. године, Завод је одиграо веома важну улогу у изради детаљних, а касније регулационих планова у циљу реализације поменутог ГУП-а. Урађен је велики број урбанистичких планова за масовну изградњу из области становања, са свим пратећим садржајима, објектима од јавног и друштвеног значаја (школе, обданишта, занатски центри), саобраћајем и мрежом инфраструктуре и др, што је стварало могућност за рад пројектантских кућа и великих предузећа из области грађевинске индустрије.

У том периоду стручњаци су радили стручне послове, а градски политичари су се бавили стварањем правног и друштвено-економског амбијента за што бољу реализацију планова.

Нажалост, 90-их година долази до великих промена у друштвено-политичким и економским приликама у земљи (распад Југославије, економске санкције, ратови, избеглице...), што доводи до заустављања развоја грађевинске индустрије и пропадања великих грађевинских предузећа.

У тим околностима, почиње да цвета „сива економија“, обављају се неуспеле приватизације, појављују се тзв. „контровверзни бизнисмени“, који покушавају да оперу свој прљаво стечени новац, јавља се корупција и др.

Лични и појединачни интереси постају примарни, крше се закони, не поштују се урбанистички планови, цвета дивља изградња. Оно што је најгоре, долази до пада друштвених и људских моралних вредности. У таквој ситуацији мешају се бизнис и политика, а рад и мишљење стручњака се маргинализује. Мешају се односи и надлежности и нажалост, бизнисмени и политичари постају урбанисти, планери, пројектанти, а стручњаци из ових области постају пуки извршиоци њихових налога.

Тужно је и трагично што један број стручњака из краткотрочних, личних и каријеристичких разлога губи морални и стручни интегритет и ћутке подржава погрешне одлуке, које ће имати дугорочно штетне последице за Град и његове

грађане. Неке последице се већ уочавају, а огледају се у томе што се суштина урбанистичког планирања-планирање целокупног живота људи уз примену урбанистичких и техничких условљености, замењује спољним ефектима применом урбанистичког мобилијара (који је такође потребан, али не представља суштину урбанизма). Чак се меша терминологија, па се израда планова назива „дизајнирање планова“.

Дошли смо до тога да планове радимо на основу макета, а не на основу претходних планерских, социолошких и техничких истраживања.

Драго ми је што видим да Завод у оваквим околностима улаже велики напор да сачува стручни интегритет и квалитет, што признајем, није лако. Молим све колегинице и колеге нашег Завода да наставе да раде стручно, поштено и квалитетно, у доброј традицији рада импозантних 70 година постојања Завода и тиме сачувају лични и стручни интегритет, углед и поштовање институције у којој раде, на добробит овог прелепог града, нашег града и његових грађана. Негујте међусобне добре односе и тимски рад.

У том смислу дајем вам своју моралну подршку (сада само то могу). У сваком тренутку морате бити свесни да Урбанистички завод Београда представља важну карику у развоју Града. Завод је то био и то мора бити у будућности. Честитам вам значајан јубилеј уверена да ћете испунити ту улогу. Срећно!

А сада нешто мало опуштеније:

Као велики присталица неговања

активног тимског рада и добрих међуљудских односа у тиму, почела сам да практикујем нешто што је временом прерасло у традицију, на задацима које сам ја водила. По добијању задатка за израду плана, формирању тима и упознавања са предметом рада, организовала сам заједнички обилазак терена, где се цео тим упознаје са специфичностима простора, разговарамо о својим запажањима и стичемо прве утиске и идеје за почетак рада.

Тај наш обилазак, обично се завршава заједничким предахом, на неким, нама већ познатим местима, зависно од локације плана. Ако је у правцу Гроцке, предах је био „Код тетке Раде“ на обали Дунава уз рибуљу чорбу и лепиње. У Моштаници смо ишли „Код Паје“ на врућу јагњетину са пања. У Сремчици близу Липовице, на лесковачки брзи воз где је последњи вагон био торта од палачинки са орасима. У околини Калуђерице, Лештана, Винче и Ритопека, предах је био „Код Раце“ у Болечу уз врућу прасетину и погачу.

Током рада сарађивали смо и договарали се, а свако је по потреби проверавао своја решења на терену сам.

Међутим, сличну праксу само са ужим тимом, практиковали смо и после успешно завршеног и усвојеног плана.

Једна анегдота:

Враћали смо се са седнице Скупштине општине у Гроцкој, где нам је усвојен План уређења обале Дунава са обалоутврдом испред Гроцке. Када смо изашли са Скупштине, већ је пао мрак, а напољу је падала јака киша.

Смедеревски пут није имао уличну расвету. Милели смо комбијем. Предложила сам да идемо право кући за Београд. Сви су се наводно сложили и кренули смо.

Напољу мркли мрак, велики пљусак, пут клизав и са рупама. Наш возач Раша само кривуда. У једном моменту, комби се зауставља – кажу квар. Излазимо на пљусак и у том тренутку видим да нисмо на Смедервском путу, већ на паркингу „Код Раце“.

Сви су као деца почели да аплаудирају и да се смеју. Насмејала сам се и ја, слегла раменима и наравно као и увек, наручили смо прасетину и погачу. Признали су ми да су се о томе тајно договорили још када смо пошли из Гроцке. Наравно да сам прихватила ову духовитост чланова тима.

А таквих и сличних догодовштина током година, било је сијасет. Сада, та дивна сећања изазивају носталгију на период када се озбиљно и одговорно радило уз неговање топлих колегијалних односа у тиму. То се доживотно памти.

ДАРКО САВИЋ

Био сам стално запослен у Урбанистичком заводу (различитих имена) током 38 година свог радног стажа, од 1979. до 2017. године. У том сам периоду радио разне послове везане за друштвено-економско и урбанистичко-просторно планирање.

*

Завод је одувек имао велики значај за Град и променљиво опадајући за Републику, што је условљено планирањем једне од виталних функција и интереса Града, његовог развоја у простору и регулације, изградње и уређења тог простора. Са друге стране, иако главни град и просторно-економска најразвијенија целина која битно утиче и одређује развој Републике, диктирано пре свега политичким, а затим и другим интересима, тенденција односа Републике Србије према Београду била је да се његов раст и развој држе под контролом, спутавају и ограничавају, са различитим неекономским и нерационалним образложењима. Механизам за то је било стално преливање средстава

остварених у Граду у неразвијенијенефикасније делове Србије и ненаменски - у централизован буџет Републике за разне друге потребе.

*

Тешко је издвојити само један. Издвојио бих два друштвено-економска плана развоја града 1981-1985. и 1986-1990, Генерални план Београда донет 2003. године и мењан касније више пута, Регионални просторни план административног подручја града Београда, као и План генералне регулације Београда.

*

Сталну борбу за афирмацију и примену планираног развоја, који уважава општи интерес насупрот стихијском, непланском и нелегалном, волонтаристичком развоју и изградњи - који не поштује ни елементарне потребе других и угрожава их свакодневно и трајно.

*

Једнаку као и до сада, што је дефинисано и претходним питањем - заштита општег интереса и потреба очувања и развоја целине насупрот појединачних интереса. Када би свако радио свој посао онако како га ради Урбанистички завод, уз толику количину јавне контроле и уплива и (често и неоправдане) критике, многе би се позитивне промене и развоји већ одавно осетиле и прихватиле као свакодневица. Завод је услов без кога се не може у разумном друштву и систему. Требало би га што више оставити на миру да ради свој посао.

*

Завод памтим по стваралачкој атмосфери и ентузијазму, по преданости послу и изналажењу решења тамо где их је често било тешко наћи, по отпорности на рутину и клишее, по креативности и духовности. Завод не само да је упошљавао и кооптирао квалитетне и креативне људе, већ их је и васпитавао и усмеравао - па и обучавао - у смеру који је једном зацртан и није се никад суштински мењао. И нарочито ка тимском раду, уклапању у креативну целину која омогућава појединцу да се максимално искаже и изрази, али га и приморава да поштује општа правила, како естетска, тако и функционална, а пре свега етичка и људска.

ДЕЈАН ФИЛИПОВИЋ

Релација са Урбанистичким заводом Београда је била у форми експертског ангажовања, као спољни сарадник, у изради планова, а касније и стратешких процена утицаја на животну средину. Мислим да је мој долазак у Завод био у „правом“ тренутку 2002. године, у жеку припрема и израде два важна планска документа - Генералног плана Београда 2021. и Регионалног просторног плана административног подручја Београда. Ангажовање на овим плановима окупио је велики број стручњака из Завода и спољних сарадника. Лично, захвалан сам Урбанистичком заводу јер сам имао прилику да академско знање применим у пракси, стекнем нова сазнања и након тога пренесем студентима стечено искуство.

*

Иако нисам до краја упознат са тадашњим статусом убеђен сам да је Завод одувек имао водећу улогу међу институцијама планирања у Републици.

*

У то време најважнији градски пројекат је био израда Генералног плана Београда 2021. а одмах затим и израда Регионалног просторног плана административног подручја Београда.

*

Сигурно да је најзначајнији допринос Завода био израда планских докумената на основу којих се Београд развијао. Завод је одувек окупљао стручњаке у својим редовима који су, уз подршку експерата са стране, чинили урбанистичку елиту спремну да поштујући правила струке нађу компромис између честих непримерених жеља инвеститора али и све доминантнијих инструкција политичара. Развој, изградња и уређење Београда не би био овакав без постојања јаке градске институције коју, према мом мишљењу, чекају многи изазови у наредном периоду.

*

Завод у будућности видим као водећу градску институцију у систему планирања Града. Кадровска структура, искуство, постојећа документација и формирана база података дају пун легитимитет овој институцији да има главну улогу у систему и планирању Града. Израда урбанистичких планова за стратешке развојне пројекте Београда уз наставак покривања територије Града плановима детаљне регулације је свакако приоритет Града а тиме и Завода као главне градске институције у области планирања.

*

У периоду досадашње сарадње са

Заводом, а то је више од 15 година, било је много занимљивих догађаја, а утисци су веома позитивни. Најупечатљивији период сарадње за мене је била израда Регионалног просторног плана АП Београда када смо даноноћно боравили у Заводу, радили и исцртавали разна сценарија просторног развоја Града. Ништа мање динамичан период није био ни 2005/06. године када смо „откривали тајне“ еколошког вредновања планских решења, успостављали у то време „непознате“ индикаторе и расправљали о суштини стратешких процена утицаја у планским документима.

На крају, као декан Географског факултета, имам потребу да изразим велику захвалност Урбанистичком заводу што је увек излазио у сусрет факултету у смислу долазака студената на обављање стручне праксе, одржавање радионица и стручних предавања, као и организовање изложби. Студенти, пре свега, просторног планирања су на тај начин стицали прва сазнања из праксе, а многи од њих сада успешно раде у Заводу.

ДУШАНКА АЃИМОВИЋ

Ја сам Душанка Ађимовић, девојачко презиме Менегело. Дипломирала сам на Архитектонском факултету у Београду. У Секретаријату за грађевинске и регулационе послове Н.О. града Београда била сам запослена од јануара 1955. године, где учествујем у групи за разраду првопласираног конкурсног решења реконструкције Трга републике у Београду (аутори: С. Бравачић, С. Јањић, М. Палишашки, З. Петровић). Септембра исте године Секретаријат постаје Урбанистички завод града Београда. У Заводу остајем до априла 1959. године, где радим као пројектант на многим урбанистичким пословима.

Као значајан пројекат на ком сам радила издвајам Истраживање, валоризацију и пројектовање идејног решења нове саобраћајнице „Трансверзала“, правца од Храма Светог Саве до Вуковог споменика, односно улива у Рузвелтову улицу (В. Матичевић, Н. Гавриловић).

Такође издвајам пројекат Идејног урбанистичког решења саобраћаја у

нивоу, око елипсастог острва у центру трга и архитектонског изгледа Трга Димитрија Туцовића (Славије) који је осмишљен са групом вишеспратница од 12 до 14 спратова (Никола Гавриловић, Весна Матичевић). На Савету за урбанизам, јуна 1959. године, пројекат је добио начелну сагласност, са упутствима Н.О. Београда за даљу разраду.

*

Урбанистички завод је био веома значајна институција, са тимом архитеката и инжењера разних профила, који су планирали развој Београда и били способни да те идеје и планове стручно обраде, као што су: Генерални план Београда, многи детаљни планови појединих делова града и доцније Регулациони план Новог Београда са пратећим детаљним плановима.

*

Најважнији градски пројекат је свакако био ширење града на леву обалу Саве, по визији арх. Николе Добровића (или још 1924. године Ђорђа Ковалеовског) где је током година уз велике напоре на мочварном тлу изникао Нови Београд. Затим Сајам, Сава центар, комплекс аеродрома „Београд“, Музеј савремене уметности, телевизијски торањ на Авали и др.

*

Завод треба да осмишљава, планира и утиче на развој Београда енергично и струковно и да има већу контролу и утицај на све пројекте који се односе на изградњу и будућност града. Само на тај начин се град може развијати без разних промашаја.

*

У то доба радити у Заводу било је веома лагодно. Колектив је био искрен и дружељубив. Надлежни, увек љубазни и спремни да помогну, као што су били архитекти господа Драган Гудовић и Никола Гавриловић, помоћници директора.

Жао ми је било, да због нових архитектонских неодложних послова, одем из Урбанистичког завода.

ЖАКЛИНА ГЛИГОРИЈЕВИЋ

Сарадник на ГУП-у 1987/88. Запослена од 2005, водила Сектор за ГУП од 2007, од 2008. до 2012. била Директор Урбанистичког завода, од 2012. саветник за међународну сарадњу, сарадњу са професионалним асоцијацијама, водећи планер за посебне задатке.

*

У претходних 13 година, три градске управе, две измене статута, више измена планерских закона и у променљивим економским условима, институција је имала важну и тешку улогу. Између захтева да због значајних и стратешких питања студира одређене аспекте града и градских система (какви су јавни простор, приобаље, високи објекти, метро или ГИС), и брзих резултата у оперативном планирању, према којима је Град изводио саобраћајнице, мостове, тргове и важне пројекте, Завод је био истовремено НЕОПХОДАН, да истражи, изврши, подржи, докаже, односно НЕПОТРЕБАН, да не кочи,

компликује, монополизује, оспорава, и захтева. Заједнички именилац свих захтева (и генерално урбанистичкој делатности) била је ПРОМЕНА! У складу са контекстом, градске и државна управа, инвеститори и грађани захтевали су убрзање, поједностављење, транспарентност и промене правила, регулације, процедура у читавом периоду и на укупној територији Града. У томе смо потпуно слични европским урбанистичким институцијама...

*

Сматрам великим достигнућем да се у пар година, од 2009, уради систем методолошки усаглашених планова Београда: Стратегија развоја града Београда, Просторни регионални план административног подручја и седам просторних планова градских општина, измену Генералног плана, неколико градских студија, први План генералне регулације читавог грађевинског подручја у обухвату ГУП и десетине планова детаљне регулације, укључујући планове заштићених природних, културних и амбијенталних целина.

*

Дугорочно су најзначајнији били генерални планови и стратешке студије, међутим, за Град је једнако важна и правовремена продукција оперативних планова. За стабилан развој града и дугорочне пројекте најзначајнији су били периоди партнерског односа Завода и градске управе: поверења Града у професионалне капацитете Завода и обрнуто, разумевања захтева, контекста, политике и урбане економије од стране урбаниста.

*

Урбанистички завод треба да буде партнер и професионална подршка Градској управи у питањима развоја града! У том циљу мора да прати контекст, иде испред времена, истражује могућности, промовише град, едукује се, студира, лобира за напредне методе у планирању и нуди решења и сценарије. За испуњење овог циља неопходно је више од тек производње планова.

*

Перцепција Завода од стране професионалне јавности у пројектима, на комисијама, конференцијама, посетама, или конкурсима, у и посебно ван Београда је велика част и понос. Уважавање и поштовање за дугогодишња достигнућа институције и њених експерата, укључујући зграду Завода, учинили су да у различитим околностима очувам ентузијазам, професионалну страст и веру у урбанистичку делатност.

ЗЛАТА ВУКСАНОВИЋ- МАѢУРА

Запустила сам се у Заводу у јануару 2003, дошавши из невладине организације Друштво за унапређивање ромских насеља. У Заводу сам радила као одговорни урбаниста занимљиве и важне теме попут социјалног становања за Генерални план до 2021, предлога правилника за планирање и изградњу социјалних станова, затим програм за архитектонско-урбанистички конкурс за социјално становање, први такав у нас, као и за ново насеље Трудбеник у Вишњици. Било је ту и детаљних планова и анализа, као што је почетна фаза плана за велико неформално насеље Јелезовац, са Јадранком Живковић, те веома интересантна студија развоја потеза дуж Улице Јурија Гагарина на Новом Београду. Била сам у Заводу до маја 2005. године када сам прешла да радим у УН-ХАБИТАТ као координатор за становање, али је повезаност остала.

*

Мислим да је Завод у првим годинама

21. века уживао посебан статус у Граду, као и међу стручњацима и колегама. Делом је то, природно, долазио из његовог положаја као јавног предузећа које је имало примат у изради урбанистичких планова, свих врста, за целокупну територију. У сваком случају, респектабилан статус и репутација Завода су потицали од поверења и Града и других наручилаца и инвеститора да ће планови, студије, анализе и други послови бити урађени на квалитетан начин.

*

Што се урбанизма тиче, у време када сам била запослена у Заводу најважнији градски пројекат свакако је био Генерални план Београда до 2021, који је усвојен 2003. Овај план је имао пуно иновативних елемената, а истакла бих, рецимо, да је у сектор становања увео модерни концепт социјалног становања који је пар година касније био прихваћен и кроз домаћу легислативу, а пример Београда су следили и још неки градови у Србији. Ту је и идеја заштите урбанистичких целина, посебно модернистичких, попут Блока број 1 у Новом Београду, која још увек није препозната на начин како би требало.

*

Рекла бих да генерални планови Београда, почевши од првог израђеног у Заводу и усвојеног 1951. године, преко свих осталих који су настајали у различитим периодима, представљају нарочит допринос Завода развоју и изградњи Београда, јер су ишли у сусрет његовим потребама и визијама. С друге стране, мислим да су Генерални планови

својеврстан заштитни знак и бренд Завода.

*

Будућност Завода видим као стручну и компетентну урбанистичку институцију и предузеће које има важну улогу у препознавању и заштити јавног интереса и креирању планова чији ће мото бити град доступан и приступачан свима. Желим му да такав и буде, и Заводу, и Београду.

*

Верујем да ће многи на ово питање одговорити да их за Завод везују разна лепа сећања, па се ни ја ту не разликујем. Завод памтим и по доброј и радној атмосфери која је постојала у време финалног цртања карата за Генерални план. Занимљиви догађаји из тог времена су повезани са компјутерским програмом у коме је рађен план и који је давао могућност само једног јединог „undo“ што је у комбинацији са опцијом „delete“ доводило до, данас, анегдотских ситуација, али је тада значило поновно исцртавање онога што је намерно или омашком избрисано јер се никако није могло повратити назад.

ЗОРАН РАДОСАВЉЕВИЋ

70 година Урбанистичког завода Београда - Одбрана части свих урбаниста у Србији

Урбанистички завод Београда има привилегију да се похвали уникатним Јубилејом. Јубилејом који обједињује све урбанисте у Србији, и без изузетка, чини их поносним.

Прва, најстарија и највећа институција урбанистичког планирања у нас, својим 70-годишњим деловањем показала је, и још увек показује, да је урбанизам један од најбољих производа Београда, па и Србије уопште.

Завод је данас водећа српска урбанистичка институција, протагониста и следбеник највиших хуманистичких идеала и традиција, део опште цивилизацијске баштине ове државе.

Објективним коментаторима није спорно да су креативни дух, знање, квалитет и искуство Урбанистичког завода Београда уграђени не само у град Београд, већ да су постали део

референтног оквира планирања и изградње бројних других градова и насеља у Србији и у региону (па и шире!), и да досежу изузетно далеко, задирући чак и у образовни и правни систем државе Србије. Они који то не виде, или још горе – негирају, поништавају тиме културне и цивилизацијске вредности високог ранга.

Јубилеј Завода стоји као један од међаша у савременом периоду развоја српског урбанизма. Једнако је окренут прошлости колико и будућности, и долази да нас подсети како на истине које смо заборавили, тако и да успостави градитељско-планерски континуитет у нашем простору. У тренутку када просторно и урбанистичко планирање „живе кризу“, и у својеврсном кологлету системски недовољно артикулисаних идеја, концепата и одлука губе своју препознатљивост и ексклузивност, постојање Урбанистичког завода Београда храбри све планере и урбанисте у Србији. Зато, будућности Завода без размишљања кажем *Да*. Велико *Да*. *Да* у коме је садржана жеља да у наредној, осмој деценији свога постојања са што мање тешкоћа потврди све своје досадашње успехе и постигне нове, све сјајније и сјајније.

ЗОРАН СОЛУЈИЋ

У Урбанистичком заводу провео сам свој радни век, почев од 1979. до 2017. године, наследивши колегиницу Смиљу Каначки на пословима планирања комерцијалних делатности и градских центара. С обзиром на основно стручно усмерење, урадио сам специјалистички рад са темом „Постојеће стање трговине на мало у Београду (прехрамбена роба)“ и магистарски рад са темом „Истраживање потенцијалних пешачких улица у Београду“. Поред тога, у периоду 2002-2016. године, био сам испред Завода координатор на око 50 планова детаљне и генералне регулације који су рађени ван Завода.

*

Већи значај Завода у том периоду проистиче из чињеница које данас управо недостају. То су: велики утицај државе на планирање, инвестирање и изградњу чак и у најтржишнијем комерцијалном сектору (на пример 30 ЦМЗ), нагли раст Београда (30.000 становника годишње), Београд је био главни град знатно веће територије,

велике и нагле промене у друштвено економском поретку и просторном обухвату. Такође бих истакао рад високо образованих стручних кадрова специјализованих по основним секторима развоја града, као и добру организацију и промоцију струке (вечерњи стручни савети, путовања, размене светских стручњака, стално стручно усавршавање). Поред просторне, Завод је имао и развијену друштвено економску компоненту. Зато и није било чудно да завод посети председник државе Јосип Броз или градоначелник Београда Бранко Пешић. Међутим, за Републику, супротно ставу Завода, предимензионисани развој Београда није допринио равномерном регионалном развоју што је условило неразвијен систем центара (Париз и пустиња).

*

Истакао бих само неколико планова: први Генерални план Београда из 1950. године и први Просторни план града Београда из 1981. године, велики број планова генералне регулације (ПГР Београда, зеленила, инфраструктуре, пијаца..), затим студија: Студија централне зоне Београда, Студија великог ратног острва, Студија београдског приобаља..).

*

Најзначајнији допринос Завода развоју, изградњи и уређењу Београда, у условима великих и брзих промена, је био управо стручно заснован плански основ за добру просторну организацију. Завод је упорно штитио просторе од јавног интереса и природне вредности у центру града као основну карактеристику идентитета, а посебно, еколошки

данас прекопотребне, зелене и слободне површине које су биле под сталним ударом инвеститора.

*

Будућност Завода видим више у стратешком планирању, у трајном праћењу основних компоненти развоја Београда савременим техникама према узорима савремених градова, у унапређењу квалитативног развоја и још бољем балансирању свих градских подсистема, као координатора израде планова (израда програмске фазе свих или бар најважнијих планова генералне и детаљне регулације), као место где се промовишу и развијају професионални стандарди, наука и уметност планирања на националном и међународном нивоу. То ће захтевати најтежи део посла, људски фактор, односно стално стручно усавршавање специјалиста како би у укупној синтези дали комплетне одговоре на копликована питања развоја. Једино тако комплексан, стручно утемељен и усаглашен рад различитих струка има резултат у савременом свету. То Завод јасно издваја од осталих учесника у планирању.

*

Завод памтим као интелектуалну средину која има основни циљ да унапреди услове живота у Београду и брине пре свега о јавном интересу, али и о приватним иницијативама у складу са савременим изазовима. Посебно се радо сећам старих стручних савета на којима су били ангажовани известиоци из свих области. Али ипак, изнад свега, сећању се домаћинског односа према својим младим стручњацима, али и старим колегама.

ЉИЉАНА БАЈЦ

Запослена у Урбанистичком заводу Београда од 1977. до 2012. године. Свој професионални и радни век започела сам у Заводу за планирање развоја града Београда чији је оснивач била Скупштина града Београда. Пут од приправника до одговорног урбанисте за руковођење израдом урбанистичких планова, прешла сам учествујући у изради свих врста урбанистичких и просторних планова и докумената, студија. На великом броју планских докумената сам учествовала у својству стручног сарадника за области зелених и рекреативних простора, спорта, спортских објеката и комплекса, животне средине. У својству руководиоца тима радила сам на изради Плана детаљне регулације комплекса Стадиона Црвене звезде. Такође сам била руководилац тима заједно са др Надом Чанак на изради Детаљног плана Депоније смећа на десној обали Дунава-Винча... На изради Генералног плана Београда 2021, Просторног плана административног подручја Београда у истом периоду као и Просторних планова за градске

општине изван територије ГУП-а, била сам руководиоца стручног тима за област спорта, спортских објеката и комплекса. Свој радни век сам завршила на крају 2011. године као руководиоца Одељења за заштиту животне средине и израду стратешких процена утицаја планова на животну средину.

*

Од оснивања па надаље Завод је ван сваке сумње био институција од посебног значаја и интереса за Град. Но, не губећи из вида чињеницу да је Београд био и престоница некадашње СФРЈ, извесно је да је делатност Урбанистичког завода била од посебног значаја и за Републику.

Процес планирања просторног, друштвеног и економског развоја Града базирао се на афирмацији интердисциплинарног и мултидисциплинарног приступа који је резултирао окупљањем врхунских стручњака различитих професија, како из Завода тако и свих релевантних градских и републичких институција. Основни метод рада почивао је на тимском синтетском планирању.

Гледано из мога угла, оно што специфично карактерише процес планирања у том периоду, поред осталог, је посебан акценат на заштити и унапређењу јавног-општег интереса, природних и јавних-општинских добара. Кроз процес планирања у који је била укључена стручна и културна јавност, излагањем планова на стручним комисијама и јавном увиду, водило се рачуна како о општем тако о посебним, па и појединачним интересима.

*

У мом радном веку дугом 34 године Завод је био носилац бројних за Град значајних пројеката, наводим само неке од многих на којима сам учествовала:

Руководилац израде Пројекта „Зелена регулатива Београда“ - Прва фаза у коме учествује велики тим стручњака из различитих области пејсажне архитектуре, шумарства, просторног планирања, економије и права из Завода и релевантних институција. О значају овог пројекта, теми коју обрађује, новом приступу и квалитету израде свој суд дао је Савет и жири Дванаестог салона Урбанизма Ниш (2003. године), додељујући пројекту „Зелена регулатива Београда“ (прва фаза), Прву награду у категорији: „Заштита животне средине и урбани развој“. А потом 2005. године стиже још једно признање: Жири Првог салона пејсажне архитектуре у Србији, тиму који учествује у изради пројекта „Зелена регулатива Београда“ - Прва фаза додељује Grand prix.

Одговорни пројектант заједно са арх. Миодраг Дик Манојловић, уређења простора за постављање споменика страдања Јеврејских жртава на Дорћолу „Менора у пламену“ чији је аутор био знаменити вајар Нандор Глид.

*

Урбанистички завод Београда као кућа од посебног интереса за град, од оснивања, па до данас укупном својом планском делатношћу давао је стратешки допринос без кога би развој, изградња и уређење града били незамисливи.

Сагледавајући искључиво са аспекта области којим сам се у последњој деценији свога рада бавила, а то су спорт, спортски објекти и комплекси и заштита животне средине и израда стратешких процена утицаја планова на животну средину навела бих два примера: Почетком јуна 2004. године Београд је припремао кандидатуру за домаћина 25. Летње универзијаде 2009. године. Универзијада је по бројности најмасовнија манифестација после Олимпијаде. Поред многих спортских институција које су учествовале на изради елабората за кандидатуру, Урбанистички завод учествује са два плаката, један је презентовао наше постојеће спортске објекте, а други планиране (аутори Љиљана Бајц и Немања Јевтић). Кандидатура је званично уручена Светској студентској спортској федерацији у Бриселу. Београд је изабран за домаћина 25. летње универзијаде на церемонији одржаној јануара 2005. године у Инсбруку током Зимске универзијаде 2005. Како је штампа тада писала: Посматрачи су се сложили да је Београд имао убедљиво најбољу презентацију од свих градова кандидата. Завод је припремом одговарајуће планске документације створио предуслове за изградњу и реконструкцију потребних спортских терена. У блоку 67 никао је мали град „Универзитетско село“ у коме су били смештени спортисти у току Универзијаде, а данас је то једно од атрактивнијих стамбених комплекса. Универзијада је одржана јула 2009. Оцењено је да је то највећа спортска манифестација организована у Србији и највећи спортски догађај те године у свету.

Заштита и унапређење квалитета

животне средине је тема којом се Завод бавио од самих почетака планирања. Сагледавањем утицаја загађења ваздуха, земљишта, воде, а потом и предлога мера заштите од њиховог утицаја и буке и посебно сагледавањем и заштитом визура и пејсажне вредности Града.

Током 2004. године усклађивањем са Европском легислативом, донет је сет закона у области заштите животне средине који су условили значајније ангажовање већег тима различитих профила стручњака у области заштите. Почетком 2005. године формирано је и посебно Одељење за Заштиту животне средине и израду Стратешких процена утицаја планова на животну средину.

Као руководилац Одељења од оснивања па до одласка у пензију на крају 2011. године, заједно са тимом сјајних сарадника, стручњака из Завода и врхунских стручњака из институција са којима смо сарађивали, прошла сам кроз многе стручне изазове које је доносио велики спектар комплексних проблема, а које смо тимски са успехом превазилазили. У том периоду усвојено је неколико десетина стратешких процена међу којима су свакако најзначајније оне које су рађене за Генерални план Београда 2021, Просторни план административног подручја Београда; Просторне планове за општине ван територије ГУП-а. Стратешким проценама за наведене планове највишег реда покривене су све области и делатности на обухваћеним територијама за које се раде стратешке процене утицаја. Поред стратешких процена одељење се бави заштитом животне средине у свим планским документима за које

није потребна израда СПУ.

*

Све протекле деценије рада Завода на изради планске документације највишег реда која је садржала свеобухватне како просторне тако и друштвене и економске аспекте на основу којих се Београд градио и унапређивао, такође и велики број награда и признања којима је Завод тријумфовао на најзначајнијим манифестацијама указују да Урбанистички завод Београда јесте и треба да остане институција од посебног значаја и интереса за Град, Републику и регион.

*

Бити део колектива једне тако значајне институције као што је Урбанистички завод била је част и посебна привилегија, а самим тим и велика одговорност.

И сада, са одређене временске дистанце, као и тада када сам била члан тог великог и успешног колектива, осећам велико поштовање и изражавам захвалност свим колегицама и колегама, сјајним стручњацима и честитим људима од којих сам учила, са којима сам током година и деценија имала част и задовољство да сарађујем.

ЉИЉАНА ЖИЛОВИЋ, ГОРДАНА ЖИЛОВИЋ

Љиљана Жиловић: У Урбанистичком заводу почела сам да радим 1972. године као арх.техничар и радила сам на пословима израде Детаљних планова, Етапног плана, Регулационих планова, Урбанистичких пројеката и Урбанистичких услова све до 2005. године када сам отишла у пензију.

Гордана Жиловић: Радила сам као архитектонски техничар у Урбанистичком заводу Београда 9 година, од 1994. до 2005. године, када сам се пензионисала.

*

Заједнички одговори: Завод је негде до 1985. године имао изузетан значај у планирању и развоју града Београда али су тада политичке структуре донеле одлуку да се многе надлежности Завода пренесу на Општине што је по мом мишљењу било потпуно погрешно јер су од тада локални интереси директно утицали на развој града Београда, што је довело до хаоса у изградњи јер је тежиште стављано на инвеститорску градњу

стамбених објеката без сагледавања потреба за изградњом саобраћајница, инфраструктуре и других пратећих садржаја. У тим условима Завод се трудио колико је то било могуће да прати шта се догађа на терену, што је било јако тешко јер је свака Општина имала своје бирое који су радили планове. Тек након десетак година — око 1995. године Заводу су враћене надлежности и Завод поново постаје Урбанистички завод града Београда када поново почиње да планира развој града у целини.

*

Према нашем мишљењу најважнији градски пројекти били су: Метро - од кога је реализовано само стајалиште Вуков споменик, Центар Сава, уређење Кнез Михаилове улице итд.

*

Најзначајнији допринос који је Завод имао је праћење развоја града у периодима великог прилива становништва — седамдесетих и деведесетих година, јер је то довело до масовне дивље градње, тако да је сваки подухват у развоју града Београда представљао прави подвиг.

*

Сматрамо да Урбанистички завод као кућа мора да постоји и опстане јер планирање и развој једног велеграда мора да буде централизовано.

*

И поред свих турбуленција кроз које смо пролазили док смо радиле у Заводу, Урбанистички завод града Београда био је наша друга кућа.

ЉУБДРАГ ШИМИЋ

Као дипл.инж.архитектуре без искуства, запослио сам се јуна 1961. у Урбанистичком заводу Београда, где сам и пензионисан 1999. године. Први задатак: ДУП ромског насеља на станици Рипањ. Тада није било картонских насеља, приземне куће су биле изграђене од ћерпича. Социолошки показатељ друштвених прилика је то што су сви желели да заврше школу и раде у Минелу или Раковици. Било је перспективе. Осим уређења ромских насеља, почео сам да се бавим природним условима и животном средином, што је тада био пионирски посао! До тада, осим геолошких условљености, нису узимани у обзир остали природни услови: правац доминантног ветра, рељеф, везе са зеленим површинама у околини. Сарађивао сам са Стевом Милинковићем, шумарским инжењером, швајцарским ђаком, који је увидео неопходност планирања у складу са природним условима. На пример, станови фронтално изложени ветру увек ће бити хладни, а континуални клинови зеленила који продиру у градско ткиво поправљају температуру и квалитет ваздуха.

*

Током шездесетих, седамдесетих и осамдесетих година, Урбанистички завод је имао задатак да одреди где и како ће се градити, а по директиви градских власти. Урбанисти су одређивали где ће се постављати и покретне изложбе и распоредити забавни паркови... Успостављени нормативи, под притиском политике били су кориговани, али су основни постулати струке држали оквир. Данас, логика капитала диригује параметре.

*

Нови Београд је свакако најзначајнији, блокови су конципирани, осмишљени и нажалост нереализовани у целости. Први изграђени Савски блок 45, изведен је на основу првонаграђеног рада на конкурс, архитеката Ивана Тепеша и Гредеља. Нажалост, до данас није све спроведено. Идеја о Београду на води је постојала и тада, архитекта Добровић је имао идеју да направи канал од Зимовника, код Аде Циганлије, до хотела Југославија, са два језера преко пута СИВ-а. Од тога се одустало зато што није било рационално и што је у многоме утицало на постојећу природу. Сећаћемо се тог доба у урбанизму (времена социјализма и Тита), као што се Грци сећају Перикловог (златног) доба, да парафразирам нашег глумца Радослава Миленковића.

*

То је свакако повећан удео зелених површина у околини, па и у граду. На Ратном острву некада су биле само баште, а сада је резерват природе, уређена је Ада Циганлија, Титов

гај, односно Степин луг. Нажалост, Лисичији поток је упропашћен. Околина Београда је била без шума, а сада су ту значајни зелени потези Трешња, Ковиона, Губеревачке шуме.

*

Апсолутно водећу, УЗ води рачуна о потребама града! Град од два милиона становника мора да буде изнад људи који имају паре и хоће да раде шта год хоће!

*

Радећи план парк шуме Титов гај, шумарски инжењер Зоран Ћубић и ја имали смо највише посла. Зоран је био изузетно духовит и склон манифетлуцима што је олакшавало наш мукотрпни обилазак брдовитог и каменитог терена. Сада је то планински предео обрастао шумом који људи опазе пролазећи кроз Бубањ поток. Архитекта Олга Милићевић, носилац задатка, изложила је решење и очекивала дискусију. У сали мук, нико од присутних да постави питање! У *Политикином* недељном додатку *Магазин*, аутор текста о неком пејзажу јасно је рекао: „Срби не воле природу“. Ја мислим да је просто не виде, не умеју да гледају.

ЉУБОМИР ФИТЛИКОВИЋ

Од 1977. до 1985. радио као планер у Заводу за планирање развоја Београда, на економским политикама, годишњим и вишегодишњим плановима и програмима развоја Београда.

Од 1986. до 2000. радио као урбаниста планер, у Градском заводу за планирање Београда (Градска управа). У првој фази, од 1986. до 1992., извршена су организациона прилагођавања у покушају успостављања ткз: „интегралног планирања“ развоја Београда: учешће у изради друштвених и просторних планова и програма у области становања, комуналних делатности, земљиште. Анализе њиховог остваривања. Јавне расправе. Прикупљања и израде документације.

У другој фази, од 1993. са 2000. закључно, учествовао у тимовима формираним ради најнужнијег функционисања и успоравања процеса девастирања Града. Са Надом Чанак урадио Стратегију

управљања комуналним чврстим отпадом у Београду.

Од 2001. до 2008. радио као Урбани економиста у Урбанистичком заводу Београда - јавном урбанистичком предузећу. Од 2001. до маја 2005. радио у Сектору за генерално, просторно и урбанистичко планирање: Генерални урбанистички план, Регионални просторни план...

Од јуна 2005. до краја 2008. године, радио у Сектору за регулационо планирање: Предмери и предрачуни у преко 30 планова и програма...

*

Наведено је било првенствено одређено оснивањем, функционисањем и организацијом рада Завода унутар Градске управе (део управе), односно, од 2000. као јавног градског предузећа.

Углавном, радило се на разради и спровођењу идеја насталих изван Завода, у мањој мери на прихваћеним иницијативама у Заводу иницираних развојних праваца и приоритета. С друге стране, неоспорно је да је Завод располагао значајним стручним потенцијалом - људима посвећеним послу и Београду, па њихове могућности нису потпуно коришћене.

*

Пре 2000:

- Годишње резолуције развоја Града;
- 1985. Програм друштвено економског и просторног развоја Београда у периоду 1986–1995. године;

- 1985. Реализација ГУП-а, Измене и допуне ГУП-а из 1972.

постојеће урбане просторе.

*

После 2000:

- Генерални урбанистички план града Београда 2003;
- Регионални просторни план административног подручја града Београда 2004.

Углавном, по добром!!

*

Допринос Завода мењао се временом. Зависно од друштвено-економских и политичких промена у Београду, Србији, и окружењу. Као и од организационих и кадровских промена у Заводу. Није ми позната методологија којом бих ИЗМЕРИО „најзначајнији“ допринос. Свакако, постојао је ПРЕТЕЖНО ПОЗИТИВАН УТИЦАЈ у све три наведена периода, за време мог рада у Заводу.

*

Завод треба да максимално искористи намеру Републике и других, све бројнијих инвеститора, да улажу веома велика средства у развој Београда, и по том основу добије што више послова у урбанистичкој припреми, те да координираним наступом, заједно са другим градским службама, допринесе што бржем активирању локација.

Неопходан је и директнији стручни наступ Завода, али и преузимање веће одговорности за изнете предлоге.

Такође, требало би инсистирати на интегралном систему планирања. У смислу интердисциплинарног прожимања. И концентрацији на

МИЛИЦА ЈАКШИЋ

У Урбанистичком заводу радила сам 40 година - од почетка 1963. године до краја 2002. године.

Прву, 1963. годину у Заводу провела сам на пракси као приправник упућен од стране Савезног завода за урбанизам, у коме сам тада била запослена. Кроз ту праксу сам се уверила да ми се у Урбанистичком заводу отвара могућност да радим на детаљном урбанистичком планирању и пројектовању, а у додиру са другим нивоима планирања и другим сродним активностима, и то на сложеној територији великог града, што сам одувек желела. Стога сам се пријавила на расписани конкурс и била примљена на рад у Заводу, са којим сам затим делила судбину до краја 2002. године.

Током тог времена, зависно од конкретних потреба, као и мојих стечених искустава, мењали су се моји задаци, одговорности и звања од пројектанта, самосталног планера, одговорног урбанисте до руководиоца одељења.

Ауторство и руковођење израдом ДУП-ова широм града чинило је моју претежну активност. Најважнији су планови за Коњарник (1965), за Вишњицу (1978), за Косанчићев венац (1988), за обалу Дунава у Земуну (1990).

У домену свог рада на заштити градитељског наслеђа сматрам значајним формирање Регистра историјско-амбијенталних целина у старом делу Београда (1966), као и рад на идентификовању значајних јавних урбаних простора (2002).

Као стипендиста Завода магистрирала сам на Архитектонском факултету у Београду са тезом „Хумана размера и доживљај простора у савременом граду“ (1977).

Поред рада у оквиру ових основних стручних преокупација у Заводу, бавила сам се и другим сродним активностима. Сарађивала сам у часопису *Урбанизам Београда* (1969–1981): била члан редакције, аутор дизајна више насловних страна и око 20 стручних текстова, направила на терену преко 100 цртежа занимљивих амбијената Београда. Учествовала сам испред Завода са својим прилозима на стручним скуповима урбаниста у земљи и у иностранству. Излагала сам своје радове на Салону урбанизма у Нишу (награда за студијски рад „Цркве у Београду“ 1996. године и за публикацију „Михољско лето Старог Београда 2000 године“). Као активан члан удружења урбаниста била сам председник Урбанистичког друштва Београда (1968-1970), Удружења урбаниста Србије (1983-1984), Урбанистичког савеза Југославије (1986-1989).

*

Као и свака институција која се бави урбанизмом – поготово ако је у питању тако велики и сложен град као Београд – Урбанистички завод је током свог постојања био одувек изложен променама и статуса и значаја, па и назива, зависно од општег друштвеног, политичког и економског устројства града и државе. За време које сам провела у Заводу, он је прошао кроз неколико карактеристичних фаза.

Од 1964. до 1974. године (као Урбанистички завод града Београда) Завод је радио као добро организована стручна институција у склопу Скупштине града Београда, која је држала све нивое просторног планирања од регионалног и генералног, преко детаљног планирања и пројектовања до спровођења планова. Био је то највећи, најреспектабилнији урбанистички завод у Југославији, који је деловао у време најснажнијег просперитета града. Било је у њему простора за креативност, за нове идеје, за младе способне људе и њихово усавршавање и афирмацију. Основан је часопис Завода, пружено је гостопримство и стручна помоћ удружењу урбаниста. Тада формирано сазнање о важности обављања урбанистичке делатности у склопу јединственог Завода свакако је помогло да се касније преброде многи тешки тренуци у његовој судбини и да се поново отвори пут за његов нови развој и стручну афирмацију.

Од 1974. до 1986. године (као Завод за планирање развоја града Београда) то је била институција која је требало да формално обједини дотадашњи рад на просторном планирању са економским планирањем. Та симбиоза

две у суштини некопатибилне врсте планирања није се остварила на очекивани начин ни у Заводу, као ни у другим урбанистичким кућама. Рад на спровођењу планова издвојен је у посебан Секретаријат у склопу Скупштине града.

Од 1986. до 1995. (као Завод за урбанизам и пројектовање) део Завода који се до тада бавио детаљним планирањем издвојен је у посебну институцију и упућен на тржиште, док је део за генерално планирање задржан у склопу Скупштине града. Тако је дошло до суштинског разједињавања стручног и организационог јединства рада на урбанизму Београда и до губитка контроле над целовитиошћу његовог просторног развоја.

Од 1995. до 2000. (као Урбанистички завод Београда) Завод је поново објединио генерално и детаљно планирање у оквиру Скупштине града, а од 2000. године наставио је рад као јавно урбанистичко предузеће, што је отворило могућност за комплексан планерски рад на осмишљеном развоју града у савременим, новим условима.

Кроз све ове формалне и суштинске промене Завод је прошао настојећи да сачува и по могућности унапреди своје стручне и организационе карактеристике, да усавршава методологију планирања, подмлађује кадар, остварује сарадњу са другим сродним институцијама у Београду и шире.

У неким периодима, нарочито у време почетног успона струке и градитељског полета Београда, као и нешто касније, то је заиста и

успевао. Био је највећа урбанистичка кућа у земљи, са значајним резултатима на пољу урбанистичке теорије, методологије планирање и практичних остварења на терену.

Међутим, није увек било лако ни једноставно одржати жељени стручни ниво и давати права решења корисна за град, посебно у условима опште државне, друштвене, политичке, економске моралне и материјалне кризе. Ипак, упркос свему, Завод је настојао и успевао да и у таквим условима сачува свој стручни кредибилитет.

Треба се надати су та зла времена најзад неповратно прошла и да ће у будућности, у промењеним условима, уз примену нових технологија и са младим креативним кадровима, Завод достићи и превазићи своје некадашње највредније резултате.

*

Међу многим градским пројектима чија је реализација обележила време које сам провела радећи у Заводу, издвојила бих неколико градитељских подухвата, који су преобразили овај град и од њега створили модерну метрополу какву данас познајемо.

Планирање и реализација Новог Београда је свакако најзначајнији подухват којим је у ниској мочварној долини Саве плански реализован потпуно нови град по тада савременим принципима и тиме су два стара историјска града (Београд и Земун) обједињени у јединствену целину.

Планирање и реализација нових насеља по ободу постојећих делова града обухватили су замену затечених подстандардних урбаних структура

и неурбанизованих предела новим стамбеним зонама заснованим на савременим принципима, чиме су створени повољнији услови за живот великог броја грађана Београда. Таква су, на пример, насеља **Коњарник, Дорћол, Вишњица, Горњи и Доњи Земун** и друга.

Планирање и реализација уређења значајних градских комплекса и потеза обухватило је подухвате којима су остварени **Трговачки и културни потез Кнез Михаилове улице, Рекреативни комплекс Аде Циганлије, Саобраћајни потез ауто-пута кроз Београд, Хидротехнички и рекреативни потези речних обала Саве и Дунава** и други.

*

Допринос Завода развоју, изградњи и уређењу Београда је вишезначан и обухвата како непосредно ангажовање у процесима градског планирања различитих нивоа и карактера, тако и разне друге активности корисне за струку и посебно за град.

Израда генералних урбанистичких планова Београда, уз регулационе планове и етапне међупровере, важан је суштински допринос карактеру и току његовог развоја, почев од ГУП-а 1950, преко ГУП-а 1972. и ГУП-а 1984. до најновијег ГП-а 2021. Тиме је почетни концепт развоја града сукцесивно провераван и усклађиван са актуелним променама стања, могућности и нових сазнања и планерских ставова.

Израда детаљних урбанистичких планова за поједине делове града по јединственој методологији и критеријумима представљала је

развијање актуелних генералних опредељења у погледу концепта просторно - програмске организације и била база за рад на реализацији. Планови су пре усвајања пролазили кроз озбиљну стручну проверу и кроз обимне процедуре јавног разматрања.

Отварање Завода према стручној и друштвеној јавности одвијало се кроз иницирање урбанистичких конкурса, радне контакте са другим стручним институцијама, контакте са грађанима, дискусије о актуелним проблемима, сарадњу са урбанистичким и сродним удружењима, информисање путем заводског часописа и других гласила, као и кроз учешће својих чланова у настави урбанизма и иступање на стручним и другим скуповима у вези са актуелним проблемима у развоју града.

*

Данас, кад ме већ доста дуго за Завод не вежу радне обавезе, поучена ранијим искуствима размишљам о томе како би требало конципирати ту стручну институцију да она буде што кориснија за живот и развој Београда, а што погоднија за рад људи запослених у њој.

Завод видим у будућности као јаку стручну кућу, кадровски добро димензионисану и структурирану за све планерске послове везане за урбани развој Београда, технолошки савремено опремљену, са добром информационом основом, са високим стручним и пословним моралом, отворену за сарадњу, независну у стручним ставовима. У односу на израду планова потребних за развој Београда Завод не мора нужно да има искључиви монопол, али би

свакако требало да буде овлашћен и обавезан да о предложеним акцијама и решењима даје свој независан респектабилан стручни суд. У стручном раду Завод би требало да црпе снагу из синергије младих, талентованих, образованих кадрова и искусних старијих колега добро упознатих са београдском проблематиком. Такође, Завод би требало да прати развој и достигнућа урбанистичке струке у свету и да тако стечене информације и искуства пажљиво процењује и критички примењује на нашу средину. Неопходан предуслов за рад у Заводу требало би да буде емпатија према Београду као изузетном урбаном бићу.

У овом тренутку и са ове позиције ни ја, као ни многи други, не могу да сагледам потпуно јасне обресе будућег Завода, али слутим да се они већ налазе у њему, као и у искуствима из његове досадашње историје. Требало би их само потражити и пажљиво прочитати поруке које се у њима крију.

*

Памтим Завод најпре по старој згради на Булевару преко пута Правног факултета, у којој сам се први пут нашла једног давног јануара 1963., по предворју са старим картама Београда на првом спрату, по великој соби Сектора за Нови Београд на четвртог спрату у којој сам започела своју урбанистичку праксу. Памтим тај стари Завод по живој, инспиративној атмосфери која је у њему владала, по Аци Ђорђевићу – великом директору који се борио за Београд, за Завод и за све нас у њему, по Милету Главичком – сјајном руководиоцу и

организатору, посвећеном урбанизму и Новом Београду, по Леону Кабиљу – његовом изванредном заменику, по Менделсону – методичном творцу оријентационих урбанистичких норматива, по многим значајним, занимљивим људима који су оличавали суштину и дух Завода, а којих нажалост више нема. Напустили су нас и Братислав Стојановић – дугогодишњи главни уредник часописа *Урбанизам Београда* и Милица Јањић, његова одана сарадница. Растала се заувек од својих књига и читалаца Вера Петровић, – наша библиотекарка. Нема више Јошке Слободе, Милета Милашиновића и Каде Кадовића из Сектора за Земун. Отишао је и Миша Зарић, – талентовани пројектант са којим сам радила на ДУП-у Коњарника. Није више ту ни мој друг Дик Манојловић, коме је струка значила колико и живот. Сви они и многи други преселили су се из Завода у сећања, која се пробуде кад год прођем поред оне зграде на Булевару.

Но, Завод је давно прешао у нову зграду у Палмотићевој улици, а успомене са Булевара полако и у мени тону у измаглицу заборавља. Уступају место јасним сликама из скоријег рада са Весном Матичевић, Батом Стојковим, Киком Бојовићем и са колегама које су обележиле последњи период мога рада у Заводу – са Небојшом Мињевићем, са Владом Маџуром и Брацом Ференчаком на јавним просторима града, са Соњом Костић и Вулетом Вучићевићем на заштити градитељског наслеђа, са многим другима које и данас понекад срећем у Заводу. Такви сусрети увек ме на посебан начин подсети да сам највећи део свога рада и живота

провела у Урбанистичком заводу – да је Завод у ствари моја друга кућа.

Не могу да не поменем сећање на један доживљај од пре петнаестак година који у мени сликовито повезује представу о Београду и свест о улози Урбанистичког завода у моме животу. Била сам тада са двојицом колега гост у емисији „Маштамо Београд“ на Студију Б, па су нас извели на кровну терасу на врху Београђанке, ваљда да осмотримо свој град и из те, птичје перспективе. Било је благо, рано предвечерје. Доживљај је био необичан, потпуно изненађујући. Док је доле при улицама лежао топао, непокретан ваздух, горе на оној висини изнад 22. спрата дувао је хладан, баш јак ветар. Придржавајући се за танку ограду, осврнула сам се око себе. И угледала Град, разасрт око две моћне реке које су се сребриле на предвечерњем сунцу. Био је огроман, обриси су му се губили у измаглици. Куће, улице, дрвеће - све оно лепо и ружно што обично запажамо ходајући градом, нестајало је пред мојим очима, стапало се у једну општу слику, у представу о моћном бићу великог Града, који живи свој посебан живот, вероватно несвестан нашег појединачног, сићушног постојања. Стојећи пред том сликом Београда осетила сам и страхопоштовање пред његовом великом, немуштом снагом и понос што сам, бавећи се годинама једним племенитим, каткад тешким а непризнатим послом, уградила у то моћно биће барем делић свога сна о Граду.

МИЛОШ-КИКА БОЈОВИЋ

У периоду од 1977. до 1980. године био сам руководиоца Одељења за детаљно планирање на територији ГУП-а. Од 1986. до 1994. године био сам постављен на место заменика директора а касније и в.д. директора Завода за планирање развоја града до његове реорганизације и формирања Урбанистичког завода Београда.

*

Значај Завода одредио је професионалан и креативан однос великог броја стручњака, доказаних планера и урбаниста и свих других неопходних струка, од културолога, социолога, економиста, комуналних инжењера до врхунских саобраћајних стручњака за све врсте саобраћаја, укључујући и метро системе. Значај Завода одређивао је његов статус како у Граду тако и у Републици Србији. Борба за статус Завода била је стална, нарочито каснијих година. У том периоду било је много значајних планова, како на територији ГУП-а тако и ван територије ГУП-а, како је организациона шема Завода била конципирана.

*

Током 70-их година у Заводу за планирање развоја града је урађен велики број детаљних урбанистичких планова, како на територији ГУП-а тако и ван подручја ГУП-а. Поред тога, Завод је у циљу ефикасне имплементације ГУП-а из 1972. године веома студиозно радио на Етапном плану развоја Београда до 1985. године. О озбиљности овог плана најбоље сведочи пратећи документ радно назван „Отворена питања Етапног плана развоја Београда“ која, колико се сећам, у добром делу нису била затворена ни до данас. Током 80-их година, Завод за планирање развоја града се највише бавио друштвено-економским планирањем, кроз израду Резолуција за развој града по текућим годинама и пратећим Извештајима о њиховом остваривању и реализацији.

*

Не само колоквијално, често се могло чути о Београдској школи урбанизма, уместо инсистирања на приступу којим се гледа шта други раде. За подсетити је да је у Заводу у то време урађено много стратешких планова као што су: План ширег региона Београда, Просторни план града Београда (ППГБ), учешће у изради Просторног плана Републике Србије. С тим у вези, мишљења сам да треба подржати и очувати Завод као институцију, а статус ће доћи сам по себи.

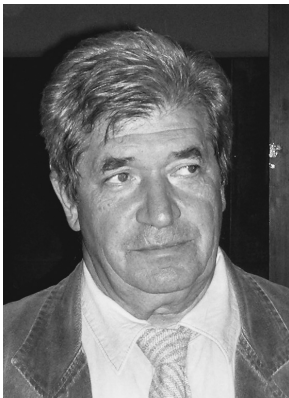
*

У будућности Урбанистички завод треба да остане јединствена планерско-урбанистичка кућа за обављање стратешких и оперативних

послова и задатака, уз појачање функција које покривају друштвено-економске послове и послове изградње метро система. Неопходно је поновно увођење стручних савета (ширег и ужег састава зависно од проблематике), кадровско јачање и прилагођавање новим захтевима Града за свеукупни развој, укључујући и развој окружења.

*

Београдска школа урбанизма је скретала пажњу домаћој и иностраној стручној јавности својим великим бројем учесника урбанистичке и архитектонске оперативе, факултета, као и путем комуникација. Стручни савети у Заводу су били најбољи начин за стручно и демократско упознавање о свему значајном што се планира у граду, али и за перманентно образовање кадрова планера.

МИОДРАГ ФЕРЕНЧАК

Био сам приправник 1967/68. године, што је било моје прво радно место, као и директор Сектора за генерално планирање 2000-2008. године, што је било последње. У међувремену сам (из других позиција и институција) сарађивао са Заводом на неколико мени најважнијих задатака.

*

Тих година (1967. и даље), до почетка седамдесетих година, Урбанистички завод је био најзначајнија организација за инжењерско, архитектонско па и организационо усаглашавање и обликовање изградње у граду. Дирекције за изградњу (преко њих се управљало новцем за грађевине) су биле децентрализоване према месту и специјалности (Дирекција за реконструкцију, за Нови Београд, за тргове, за обале, за путеве).

Секретаријат за урбанизам није постојао, сви урбанистичко технички услови били су припремани у Заводу (уз директне консултације инвеститоровог пројектанта и урбанисте задуженог за услове). Биле

су обавезне интерне стручне комисије и савети Завода за сваки задатак, осим рутинских докумената. Завод је имао сопствену пословну зграду (П+5) преко пута Правног факултета (а и преводиоце, библиотекара, макетара, фотографа, правнике, социологе, лекара...).

Нови Београд је био у победничком напону, симбол Нове Југославије, предводника Несврстаних. Урбана легенда је говорила да је Аца Ђорђевић (арх. Александар Ђ. екс пуковник, директор Завода) незадовољан неком одлуком око Новог Београда изашао из Титовог (Јосип Броз, Председник републике и Маршал ЈНА) кабинета залупивши вратима. То, наравно, није могло у стварности бити ни наговештено, а камо ли урађено, али сама појава такве приче захтева убедљиву снагу институције и директора да би се уопште појавила.

Каснији развој догађаја је водио циљаном слабљењу такве (чак и нестварно јаке) позиције. Дирекције за изградњу (дотад функционално децентрализоване) се интегришу у једну моћну финансијску руку. Завод улаже своју кућу, за део данашње зграде (у којој је и главни штаб тада већ моћне Дирекције за изградњу града Београда, на средишњим спратовима, ради тешње сарадње а и контроле). Секретаријат за урбанизам, као ново административно-управно крило лагано преузима надлежности и одлуке у процесу планирања од Завода. Процедуре и урбанистичко секретаријатски ритуали се лагано учвршћују на рачун урбанистичко архитектонских стручних садржаја. Дирекција преузима неке битне задатке па и битне тимове и планере

из Завода (Јовин-метро, Максимовић-КЕБС, Сава центар).

Међутим, период слабљења извршних градоградитељских задатака имао је компензацију до осамдесетих година у развијању теоријско-методолошких и мултидисциплинарних интересовања и задатака у Заводу (а то је и период фузије Завода за друштвено планирање и Урбанистичког завода у велики Завод за планирање), па је позитиван развој био одржан.

Током осамдесетих година долази до велике и баналне прекретнице. Кредити, на којима је почивао просперитет, престају, а њихови ануитети се гомилају ка акутним и хроничним кризама до свеопштег краха 1991. и 1999. године, како за земљу, институције, тако и за Завод.

Година 2000. је требало да означи обнову Србије, Београда, па и Завода на новим системским и развојним основама. Тако је и почело, али се тај „моментум“ (модерна реч), разудио из велике реке у безбројне приватизоване речице и потоке (све до понорница, до улаза у подземне токове - да завршимо почету метафору) у безброј индивидуалних градитељских тачака, посебних пројеката, акција и комбинација, којима урбанизам (као институција свесно обликованог дугорочног и интегралног развоја) нити пристаје, нити им је потребан. Па тако није потребан ни реални урбанизам, ни добар и велики Урбанистички завод.

Тренутно Завод има велики број задатака, али мали специфичан значај за Београд и Србију (ко је питао Завод за шта од актуелних просторних догађаја и система: Лука?

Железница? Мостови? Укидање топловода ТЕНТ – Београдске Електране? Враћање топловода ТЕНТ – Београдске Електране? Савски амфитеатар? Аеродром? Нови метро? Макиш? Жичара? Стамбени пројект за посебне државне потребе? Велика пешачка зона? Велико Ратно Острво? Ко је повезао те пројекте и системе у целину?). Међутим, то ће се временом нужно променити, јер без доброг Завода нема ни доброг развоја Београда.

*

Урбанистички пројект Ауто-пута кроз Београд (у мом првом боравку) у Заводу као и Нови железнички чвор, (у међувремену, топлификација централне зоне коју сам пратио из Секретаријата), а од 2000. до 2008. Генерални план 2003. и Унутрашњи магистрални полупрстен.

*

Регулациони план Новог Београда (на коме се заснива Нови Београд као велика целина, и који је светски вредан резултат), потом ГУП 1971. са модерним комплетним саобраћајним системом главних саобраћајница и терминала, од кога и данас крпимо све помало са модификацијама. Касније, истакао бих централизовану топлификацију са концепцијом коришћења отпадне топлоте ТЕ Обреновац (одбачене, па сада рехабилитоване), потом, трајно уздржавање од употребе Ушћа и Ратног Острва у дневно градитељске и функционалне (или профитерске, „Беверли хилс“) сврхе.

Данас је то детаљно и ситно агрегиран низ генералних планова, од 2003.

године, са врхунцем у Плану генералне регулације из 2016. године, који су обезбедили практичну могућност како-тако обликоване градње и класичне регулације на сваком месту, без чега би овај систем и град, са безброј малих, неуких и грамзивих инвеститора и посредника у градњи станова и пословних јединица сасвим, сасвим подивљао. Мислим да ово последње треба имати у виду као огроман успех и допринос, о коме се недовољо говори.

*

Урбанистички завод треба да развојно повезује и координира све посебне урбанистичке слојеве, посебно комуналне и посебно просторно-амбијенталне. Он то сада не ради, сваки систем плови за себе, па се повезују (кад баш мора) тек кад неки већи пројект то притисне. Не ради Завод планове који се после користе и реализују, него се простор користи и ресурс експлоатише помоћу изградње, а Завод (и друге урбанистичке институције и бирои) према томе накнадно или паралелно са градњом прави планове, јер планове као документе, још увек, тражи само „Закон“ као форму, а не и политичка потреба као садржај.

Посебно је изгубљена улога у конкретном обезбеђењу (кроз планове и у плановима) оних елемената који чине град добрим градом (свесно обликовање градског пејзажа, неговање атмосфере доброг града у свакој деоници улице, нови парк, нови сквер, нови дрворед, нова пијаца, нови водоток или фонтана, нови шири тротоари и шире регулације од постојећих, нове колонаде, нова пешачка или интегрисана улица,

или трг на периферији, лепота (и функционалност лепоте) као обавеза, смишљена компактност а не гомилање квадратних метара, станова и аутомобила у јединствену масу, отварање оса и видика а не затварање, хармонизација облика а не екстремизација, проучене и повезане путање пешака и сензација уз стазе ...). Раде се апстрактни елаборати и „намене“, „регулације“, „параметри“, „услови“ у бирократско-урбанистичком новомовору, без превода на конкретне градске облике и садржаје који су предмет урбанизма, а који се више у плановима не налазе, осим као универзално излизане фразе.

Нема потребе да Урбанистички завод ради сав урбанизам у граду. Ако добро одржава и дневно иновира План генералне регулације и Планове ширих целина са свим инфраструктурним мрежама и њиховим урбанистичким условима на читавој територији, то би било довољно, јер би из тог познавања и уиграности долазиле и квалитетне и реалне развојне идеје за велике пројекте, или лако уклапање приватних тимова и припрема за њих заиста релевантних информација, (а не да они траже безсадржајне „информације о локацији“ и трчкарају као муве без главе између канцеларија и „услова“ институција и предузећа са посебним овлашћењима, па да онда то све обрађују као „планирање“). Такође, Завод треба да постави лествицу квалитета обраде испод које се не иде (а коју ће се трудити увек да надмаше креативни приватни и слободнији мали тимови). Завод треба да прикупља, групише и сервира доносиоцима одлука нове креативне идеје градских стручњака и светских талената и зналаца, или младих

протагониста, кроз конкурсе, анкете и симпозијуме на просторне теме. На дневном, егзекутивном, нивоу време је да се схвати да су стручно и детаљно припремљени урбанистичко-технички услови незаменљиви и да не може да их припрема управа без инжењерских тимова и података, поступком копирања из планова или хефтањем листова које им независно пошаљу комуналне организације и други секретаријати. Тако се данас развијају „локациони услови“ , који су само додатни анкер власти над инвеститорима.

Планове умеју и сами инвеститори (са консултантима) да читају, а и да сакупе појединачне услове од комуналаца. Али стварни развојни допринос ће доћи тек кад Завод добије такав, развојни, а не дефанзивно-бирокуратски задатак, после савладаног периода индивидуалних импровизација и антиурбанизма.

*

Мислим да је рад у Урбанистичком заводу био у свим периодима привилегија и задовољство његовим скромним и коректним сарадницима, без неразумне дисциплине или тортуре примитивних руководиоца на било ком нивоу. Мислим да је Завод имао срећу да није никада добио, ни на кратко, амбициозног примитивца за директора и да су се сви, које ја памтим, на крају показали као врло квалитетни људи, иако је у почетку могло бити и резерве (нарочито ако нису били архитекти, на пример). То је за Завод важно.

МИРА ГЃАТОВИЋ

Тиму Урбанистичког завода (у то време Завод за планирање развоја града Београда) прикључила сам се као економиста-приправник 1979. године. Прву половину радног века провела сам обављајући послове друштвено-економског планирања у областима друштвених делатности (касније преименоване у јавне службе) и социјалне политике. Друга половина је обележена радом на економској валоризацији просторних и урбанистичких планова и, нарочито, истраживању улоге и доприноса економске струке планирању простора.

*

Значај Завода и нарочито његов статус често су мењани у том периоду. То показује да су их покретали различити узроци међу којима су, како ја видим, два основна. Први је амбивалентан однос ауторитета према планирању које није било потпуно дефинисано. Други је привлачност и стихијски развој главног града, што се манифестовало растућим стамбеним потребама и неадекватном комуналном и

социјалном инфраструктуром. Од не мањег утицаја били су нестабилан економски развој града, промене у социо-економској структури становништва, али и политички мотиви. Тако ни 70 година после, Београд није решио заостале проблеме своје урбанизације. Овим се не омаловажавају неоспорни успеси урбанистичког развоја града (од изградње Новог Београда до „новог“ старог Београда - Београда на води).

Однос Завода и Републике произилазио је из релације град - Република и подразумевао је заснованост на републичким опредељењима уз уважавање специфичности Београда. Током већег дела тог периода, Београд је представљао приближно „половину“ Србије у економском смислу, а често је био и амортизер њених социјалних проблема. Појединим срединама служио је као модел за управљање и планирање, али је био и конзумент њихових позитивних искустава.

*

До почетка 90-их, ради ефикасног функционисања града, доношене су годишње резолуције којим су конципиране најважније активности, нарочито из градских надлежности, укључујући урбанистичко-просторни аспект. Међутим, од прворазредног значаја били су планови друштвено-економског и програми просторног развоја којим је утврђивана политика развоја на средњи рок.

*

Неоспорно најзначајнији допринос обликовању Београда, Завод је дао

реализацији идеје изградње Новог Београда и примени на том пројекту коришћених решења у каснијем раду.

Као нови импулс утврђивању економске заснованости планирања простора (покретачки мотив обједињавања Завода за друштвено-економско планирање и Урбанистичког завода, 1974.) видим у изради Генералног плана 2021, док је највиши домет остварен у документу „Београд на води“.

*

Чини се да Урбанистички завод може имати будућност само ако иде у корак са временом, ако се заснива на стручном и одговорном управљању, овладавању новим знањима и достигнућима и њиховој адекватној примени. Мимо тога, одговорно планирање претпоставља заснованост на економској провери, кооперацији и координацији са свим планским ентитетима, укључујући сектор некретнина и трећи сектор. То имплицира самосталност у раду и јасно разграничене надлежности.

*

Бити поштен у одговору на ово питање значи бити субјективан. Многи памте „стара добра времена“ када је Завод био институција од угледа у којој су радила велика имена урбанизма, када се од плате могло живети, а станови нису били недостижан сан. Ипак, то увек није било примењиво - критеријуми нису били свима наклоњени.

Иако околности некад нису биле на страни моје струке, радила сам вођена осећајем да радим праву

ствар. Чињеница да ми је то било дозвољено омогућила ми је да проширим своја интересовања, стекнем нова знања и постанем свестан грађанин града у коме сам рођена, одрасла, школовала се, радила, била срећна и задовољна. То не би било могуће без Завода и људи у њему и ван њега као подстрека да истрајем на предодређеном ми путу.

*

Ако је до анегдоте, ево искуства једног од директора Завода са специјализације у иностранству. Као млад урбаниста желео је да се докаже и буде иновативан. Наравно, то му је одузимало доста времена и труда, па му је ментор једном приликом приговорио: *Па добро колега, зашто креација кад може имитација?* То нам је понекад помињао као наравоученије.

МИРЈАНА ПОТКОЉАК

Као дипломирани инжењер архитектуре запослила сам се у Урбанистичком заводу Београда 1960. године и целокупну каријеру провела у њему, до 1989. године.

*

Урбанистички завод Београда је била градска институција која је у себи обједињавала све активности везане за урбани развој Београда. Као водећа институција у главном граду, својим активностима, свакако је имала утицаја како на републичком, тако и на савезном нивоу.

*

Са подлогом Генералног урбанистичког плана из 1950. године, за најзначајније пројекте сматрам Регулационе планове општина, а затим тада нови стратешки план, Генерални урбанистички план из 1972. године.

*

Урбанистички завод је као носилац

послератног урбаног развоја Београда, значајну и пионирску улогу имао, како у формирању и успостављању урбанистичких стандарда, стварању основа за експанзију урбаног развоја Београда, тако и у успостављању урбанистичких структура. Такође, био је носилац и чинилац главних и стратешких пројеката Београда.

*

Институција од посебног значаја, која обједињава сва светска и аутохтона планерска искуства са циљем планирања једне метрополе.

*

Као део мог лепог животног искуства. Рођена у Београду, живела у њему и имала задовољство да стварам за њега (Београд), захваљујући раду у Урбанистичком заводу.

МИРОСЛАВА-ЦИЦКА Б. ЈЕВТИЋ

Била сам запослена у Заводу у Одељењу одбране и заштите у периоду од 1983. до 1990. У том периоду била сам изабрана од стране запослених и за члана Радничког савета. Тада је то била велика одговорност. Од 2001. до 2015. сам у три мандата била потпредседник УО.

Пре него сам примљена у Завод по позиву, радила сам као Одговорни пројектант у Пројектном бироу „Беоплан“ у Београду. Специјализовала сам се тамо за пројектовање склоништа и израду Прилога о мерама заштите уз Детаљне урбанистичке планове. С обзиром да је само један пројектни биро у Београду био специјализован за израду истих, за потребе и својих пројеката и планова и осталих у бироу, а у циљу испуњења рокова, просто се наметнула потреба да се усавршим за ту област. Када се у Заводу формирало поменуто одељење, позвана сам да у њему радим и са великим задовољством сам позив прихватила.

*

Завод је тих година имао велики значај за Град Београд. Искључиво је он могао да израђује детаљне планове, чији су саставни део били и идејни планови инфраструктуре. Саставни део су били и идејни пројекти сутерена, приземља и првих спратова са одређеним наменама за све делове плана где је био планиран пословни простор. Углавном су и тада у Заводу рађени Програми за детаљне планове, иако је то била обавеза инвеститора. Сећам се да смо пре почетка израде плана, радили анкете међу становницима који су били у обухвату плана и трудили се да им испунимо што више жеља за недостајућим наменама. То је било тада кључно за израду планова.

Касније је Законом омогућено и другим бироима да раде урбанистичке планове, али су за сваку фазу израде планери и пројектанти долазили код нас на консултације и сагласност. Док не би добили потписе и сагласност на све фазе, нису могли да заврше и предају план на разматрање ради усвајања.

Према мом мишљењу, Завод је био обавезна школа за све, који су желели да се баве урбанизмом. Генерације су обучаване од старијих колега и млади су се постепено квалификовали за израду озбиљних задатака и за одбрану истих у процедури усвајања. Та врста праксе могла се обављати само у оваквом колективу. Тако су стасавале генерације за потребну међународну сарадњу, што је и данас добра пракса.

*

У периоду мог боравка у Заводу, имам утисак да је почела експанзија планског уређења града. Генерални план за Београд из 1972. године био је већ у многим елементима превазиђен и потребно је било израдом измена и допуна постојећих детаљних планова ускладити потребе за изградње супра и инфраструктуре. То се односило и на градске и приградске општине.

Најважнији градски пројекти у то време били су: изградња нове зграде Народне банке на Славији, почетак изградње Храма Светог Саве и израда Детаљног плана Кнез Михаилове улице. Веома сам поносна својим учешћем у сва три. Издвојила бих своје три активности у тим плановима и пројектима:

а) На пројекту Народне банке била сам консултована од стране колеге Игора Марића из Инвест бироа, при изради подземних нивоа у којима је требало сместити трезоре и обезбедити двонаменска склоништа. То је било веома специфично пројектовати, како статички тако и функционално, а у складу са одређеним прописима. Кроз сарадњу, то је успешно решено, иако је био велики изазов.

б) Детаљни план Кнез Михаилове улице Завод је радио заједно са Заводом за заштиту споменика културе града Београда. Мој рад се углавном односио на услове за нове објекте РК Беко и Блока 20 - Рајићева. У функционалном смислу, за објекат РК Беко требало је ускладити службени улаз са ситуацијом на терену и то је било успешно решено, кроз консултације са пројектантом, мојим генерацијским колегом, Слободаном Бобом Распоповићем. У консултацијама је учествовао и Сава

Таталовић, тадашњи директор Бека за инвестиционе послове. При изради Услови за Блок 20 - Рајићева, било је потребно много усаглашавања свих врста: како наменских, тако и функционалних. Конкурсом је много тога усвојено и усаглашено. Када је објекат пуштен у функцију, тада сам тек приметила да је одступљено од јединог услова који сам ја у изради планског документа дефинисала. Није испоштована визура са нивоа пешака из улице Краља Петра према павиљону „Цвијета Зузорић“. Много ми је жао због тога. Тај простор је заузет економским прилазом за комбије и камионете из улице Краља Петра (!).

в) За Храм Светог Саве, испоставиће се касније, судбински сам везана. Позвао ме је телефоном проф. архитекта Бранко Пешић и Ђина, секретарица тадашњег директора, дивног господина и сјајног преговарача Ђорђа Ерака, дотрчава узбуђена у канцеларију да ми то каже. Заказали смо састанак. Представио се и казао ми је да је обавештен, да само ја могу да му помогнем! Радило се о могућем наставку изградње Храма Светог Саве започете 1935. године. Била сам веома узбуђена и због сусрета са тако врсним професором и пројектантом (Београђанка, 1975), а и због саме теме. Састали смо се с пролећа 1984. године. Професор Пешић је био пројектант, главни организатор и надзорни инжењер свих радова на градњи Храма од 1984. до 1996. Прошло је 50 година!!!! Требало је коначно наставити изградњу. Расположење је кулминирало, али средства нису била обезбеђена. Кроз разговоре сам многе детаље сазнала и у вези могућих начина прикупљања новца, нових техничких могућности

наставка изградње и предложене организације свега, на чему је читав тим био ангажован. Више питања сам постављала, да бих све добро разумела. Кључно је питање било у вези темеља који су започети и шта са постојећим простором. Познато ми је било и видела сам, да је тај денivelисани простор коришћен као паркинг за камионе. За време бомбардовања Београда у Другом светском рату, многим је сачувао главе, јер су се у њега склањали. Како сам у току разговора већ добила идеју о коришћењу тог простора, била сам запрепашћена када ми је инж. Пешић одговорио да су решили да тај простор затрпају. Ето, тада сам ја постала идејни творац крипте Храма, у којој сам са хором касније и наступала! Почела сам са објашњењем своје идеје професору. Издвајање 3% од укупне инвестиционе вредности објекта за изградњу двонаменског склоништа, било је за надлежни тим незамисливо. На другом састанку са професором и његовим тимом, све је договорено. Биће пројектовано склониште у складу са свим прописима, а биће приведено намени у случају намене. Изградња је настављена 1985. године, купола је подизана 1989, а конструктивно је Храм завршен 1990. године. Током бомбардовања Београда 1999. године, са хором Певачко друштво „Мокрањац“, певала сам архијерејску литургију у Храму. Дириговао је маестро Александар Спасић. Архијерејску литургију водили су патријарх Павле и патријарх свемосковски Алексеј II.

Крипта Храма је величине 1800 m². Планирано је да се завршава постепено и да делом буде намењена цркви, а делом за смештај упокојених патријараха. Јасно је било да

завршетак ентеријера Храма захтева и време и новац, тако је и одлучено да се започне завршавање крипте. Веома је важна њена мултифункционалност. То оправдава улагање у њено настајање.

*

У Заводу сам много научила о изради Детаљних урбанистички планова (сада ПДР). Искуство са Генералним планирањем сам имала и зато ми то није било тешко. Искусне старије колеге су суверено владале материјом и Завод је практично једино место где се у то време могло научити урбанистичко планирање. Без праксе у њему, није било могуће у то време постати урбаниста. Важно је било направити добар план, чија је реализација била могућа.

*

Веома сам била задовољна постојањем Стручног савета. Тада, ниједан план није могао из Завода да иде у процедуру усвајања, без сагласности овог тела. Моја препорука је да се поново оснује ово важно тело. Урбанистички завод је стожер планирања Београда. Потребно је да му се ојача та улога, која је временом ослабила.

*

Памтим наша лепа дружења. Било је и повремених падова у расположењу, углавном због реорганизација од стране Града.

У том оптимистичном духу бих пожелела Заводу још много успешних јубилеја!!!!

МИРОСЛАВА ПЕТРОВИЋ БАЛУБИЋ

Стручни спољни сарадник у периоду од 2002. до 2005. године (као руководилац плана који је добио прву награду на конкурс, а касније и на другим плановима).

*

Завод није имао одговарајућу снагу да утиче на развој града услед великог утицаја политике и уопште нашег историјског тренутка у коме је установљена форма „планови легализације“.

Са друге стране у едукативном смислу и у циљу стручне и добре атмосфере, веома су добре и корисне биле активности под називом „перманентна едукација“ као и отвореност Завода према према стручној јавности и стручњацима ван Завода.

*

Генерални план 2021.

*

Контрола, колико је то могуће, нарастајућој непланској изградњи.

*

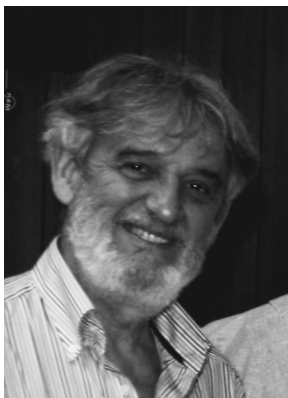
Урбанистички завод треба да има водећу улогу у систему планирања града и да се обнови и уведе „креативно планирање и пројектовање“ које иде испред инвеститорског планирања.

Мислим и да би Завод требало да обнови израду часописа који би репрезентовао активности Завода као и друге стручне резултате и потребе. Кроз ту форму повећала би се и комуникативност Завода према другим колегама у струци.

*

Највеће задовољство за мене је била прилика да се на стручним скуповима, састанцима и предавањима размењују позитивна искуства.

Посебно бих истакла допринос и вештине Владимира Мацуре и Миодрага Ференчака за улогу у формирању доброг стручног амбијента. Такође бих истакла колегијалност и комуникативност колегијалности Маје Јоквић Поткоњак, Сање Ђорђевић, Наташе Даниловић Христић, Маје Пауновић, чији позитиван став је доприносио решавању проблема.

МИРКО РАДОВАНАЦ

У Заводу сам радио од 1975. до 1986. године, са прекидом за војску.

*

Завод се тада ПИТАО ЗА СВЕ У ГРАДУ.

*

ГУП 1985, мада је био много критикован, показало се да је реалан у односу на мегаломанске идеје из ранијих ГУП-ова, које и данас преовлађују код многих.

*

Завод је у ранијем периоду стварно био институција која је координисала и контролисала развој града.

*

Немам никакве илузије да ће се планирање икада вратити на стручни ниво. Политика и инвеститорски урбанизам су толико узели маха да ће упропастити овај град.

*

Било је лепо другарство, колегијални респект и добра сарадња. Мислим да тога више НИГДЕ нема.

МИХАИЛО ТИМОТИЈЕВИЋ

Први посао, приправник, 1979-80, поред осталог и ликовни уредник часописа бр, 58 и 59/60.

*

У тадашњем систему власти, Завод је обезбеђивао планска документа за развој града (6. спрат) и врло важан сегмент спровођење планова (1. спрат и руководилац Вера Пауновић), централизовано управљање, стручни ауторитет и систем усвајања преко ужег и ширег стручног савета.

*

Повратак планирања у град: План зоне Кнез Михаилове улице, Косанчићев венац, приобаље Новог Београда...

*

ГУП из 1972. године.

*

Инфраструктурни коридори и

планерска брига о рубовима градског подручја.

*

По стручним расправама на седницама ширег стручног савета најеминентнијих стручњака.

По састанцима петком у 8 ујутро у великој сали у приземљу када су нам редовно долазили представници комуналних предузећа.

Био сам курир штаба цивилне заштите у Заводу, а при одласку сам видео своју карактеристику – *добро извршава задатке, али много пита.*

НАТАША ДАНИЛОВИЋ ХРИСТИЋ

У Урбанистичком заводу Београда сам провела укупно 16 година своје каријере. Запослила сам се 2001. године, са искуством пројектанта, али са већ формираним ставом да је урбанизам моје опредељење. Најдуже сам провела у Сектору за регулационо планирање, у коме сам била директор сектора седам година. Краће сам обављала дужности у кабинету генералног директора, од краја 2012. до мог преласка у Институт за архитектуру и урбанизам Србије, крајем 2017. Искуство и знање које сам стекла у Заводу је највећи дар који сам могла са собом да понесем.

*

Урбанистички завод је био место размене идеја, иницијатор нових приступа, институција питана за сва важна питања у вези развоја Београда. Стручњаци Завода су имали прилике да искажу своју креативну визију, дају предлоге, дискутују равноправно са струком, политиком и јавношћу, оцењују рад других (нпр. кроз жирирање конкурса, учешће у

раду Комисија), а истовремено да се едукују и специјализују по одређеним темама. Поново је обновљена издавачка делатност и гласило ИНФО, организован низ округлих столова на актуелне стручне теме, изложби и просторно-програмских провера, што је све имало посебан значај за Завод, Град Београд и струку генерално.

*

У том периоду рађени су стратешки планови за град Београд - пре свега Генерални (урбанистички) план и Регионални просторни план административног подручја. У сектору за регулационо планирање интезивно су рађени планови за централне градске зоне, њихову реконструкцију и ревитализацију, започет је развој нових локација и трансформација приобалне зоне Дунава и Саве, али су рађени и планови за рубна насеља којима се решавао запостављен проблем неlegalне градње. Поменула бих још и велики број планова за саобраћајнице и инфраструктуру. Дobar део тога је већ реализован у простору.

*

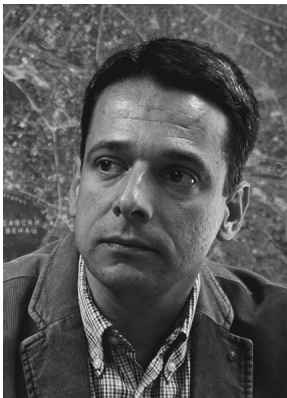
Када размишљам о процесу израде планова, чији број никако није занемарљив, прво помислим на унутрашњу организацију и методе рада, на инсистирању на стандардизацији у техничком смислу, а затим и квалитету финалног резултата. Такође постоји и сегмент везан за количину података и информација о Београду које се чувају на једном месту. Ово су јединствени ресурси којима Завод располаже и треба их даље развијати за добробит Београда.

*

Не могу да одредим реалност мојих жеља, јер су свакако засноване на искуству из сада већ прошлих времена и на емотивном односу према институцији и људима који је чине. Урбанистички завод Београда треба да остане лидер у планирању престонице, носилац најважнијих и највећих планова и пројеката развоја, експертска и консултантска служба Скупштине града, која указује на проблеме, анализира стања и најважније, даје решења. Било би добро да се Завод позиционира као носилац и покретач, да увек буде корак испред, тј. да активно и промишљено усмерава доносиоце одлука ка најважнијим темама за урбани развој Београда. Колико ће то бити оствариво зависи колико од Завода, али још више од окружења и опште ситуације.

*

Зграда Урбанистичког завода Београда ме је интригирала још у детињству својом локацијом и архитектуром. Касније, долазећи у њу осећала сам извесно страхопоштовање према институцији и послу којим се бави, не слутећи да ћу постати део тог колектива. Време проведено у Урбанистичком заводу Београда памтићу по пословним успесима и свакодневном стицању знања и искустава, али пре свега по људима са којима сам радила, пријатељској атмосфери, заједничким путовањима и бројним анегдотама. Овај период моје каријере се подударно са лепим животним годинама, када су ентизијазам и воља на врхунцу, када се жели стићи што даље и постићи што више. У међувремену сам формирала породицу, стекла звање доктора наука, а све уз подршку Завода. Бити део Завода је част и привилегија.

НЕБОЈША СТЕФАНОВИЋ

Директор Урбанистичког завода Београда у периоду од 2012. до 2016. године. Председник Комисије за планове Скупштине града Београда у периоду од 2009. до 2012. године.

*

Значај Завода је увек био и биће огроман. Међутим, статус Завода је променљив и у нескладу са значајем. Зашто? Формално-правно Завод јесте јавно предузеће и обавља послове због којих је основан. Таквом, или неком сличном облику организације се не може приговорити. Међутим, проблем је суштински статус Завода. Тај статус одређује снага струке и граница где престаје струка и почиње политика. Нажалост, та граница је нејасна и често се из „погрешних разлога и побуда“ помера на штету струке. А игнорисање струке и Завода има несагледиве последице по развој нашег Београда. У једној реченици: „Значај Завода је у сагледавању и заштити јавног интереса у просторном развоју Београда“.

*

Генерални план Београда, Генерални урбанистички план Београда, План генералне регулације грађевинског подручја Београда, Регионални просторни план административног подручја Београда... па тако даље, при чему је сваки урбанистички план важан. А Завод је радио на стотине ВАЖНИХ ствари...

*

Као што сам већ поменуо, сагледавање и заштиту јавног интереса. Синтеза свих аспеката развоја Града који имају потребе и утичу на простор.

*

Искрено, за будућност Завода се плашим. Тенденције у сталним изменама законодавне регулативе, постепено маргинализовање система планирања, непромишљено политиканство кратког даха и атак приватних интереса могу бити погубни, поготово у транзицији која је наше омиљено стање. Завод мора, мора и мора да има кључну улогу у систему планирања Града. Мора бити врх пирамиде. Ставовима Завода да се прилагођавају и на основу њих да се усмеравају у раду сви, од политичара, преко главних урбаниста, па све до оних који „троше“ градски новац. Тако ће свима бити боље. Једноставно... али једноставности су најтеже за достизање. Да сам којим случајем ја градоначелник или политичар, Завод и ставове струке бих користио као моје највеће оружје.

*

По културним и васпитаним људима, по одличним стручњацима, по

храбрим и принципијелним дамама, по великом броју пријатеља које сам стекао, по томе што сам пуно дао, али још више примио енергије и знања од Завода... по свакодневним анегдотама и лепим осећањима.

ПЕТАР ЛУКИЋ

Од 1965. до 1980. радио сам у Заводу као Руководилац одељења за саобраћајно планирање у Сектору за планирање и програмирање. Одељење за саобраћај бројило је 16 стално запослених саобраћајних и грађевинских инжењера и техничара као и неколико спољних сарадника са Београдског универзитета и представљало је у то време стручно најјачу саобраћајно-планерску екипу у Београду и једну од најјачих у Југославији.

*

Урбанистички завод је у то време имао једну од најзначајнијих улога у планирању и пројектовању Београда и био је директно везан за Скупштину града. Стручни савет Завода окупљао је најзначајније људе у области планирања и пројектовања, професоре универзитета и академике. Сви планови и пројекти морали су да буду претходно одобрени од стране Стручног савета пре јавног објављивљања. Оваква улога Урбанистичког завода била је пре свега последица великог стручног

потенцијала од људи који су радили у Заводу, али и поверења и помоћи коју је Завод имао од стране политичког руководства Скупштине града Београда.

*

Најзначајнији градски пројекат у то време био је израда Генералног урбанистичког плана града који рађен у периоду од 1969. до 1972. као и пратећих Етапних планова рађених у периоду од 1974. до 1980. У оквиру ових планова и на основу њих дефинисани су сви значајнији градски инфраструктурни и архитектонски пројекти чија се реализација протеже све до данашњих дана.

*

Допринос Урбанистичког завода у развоју Београда је тако велики да се он може дефинисати као „урбанистичка револуција“ у процесу уређења града. Смањивање улоге и ингеренције Завода након распада Југославије довело је до потпуног безвлашћа и распада организованог урбанистичког развоја, те су биле потребне деценије за делимично оздрављење система. Међутим, улога која је данас додељена Урбанистичком заводу није ни приближна оној коју је имао пре 40 година и велико је питање може ли он да успешно прати и контролише данашње брзе промене у процесу урбанизације и изградње.

*

Будућност Завода зависи пре свега од улоге која ће му бити додељена од стране политичког руководства града Београда као и количине средстава које ће ово руководство одредити за развој и изградњу града.

*

Завод који је мени остао у сећању све ове године био је један складан и пријатељски колектив где смо са задовољством ишли на посао, где смо се дружили и на послу и ван њега и помагали једни другима паралелно радећи и учећи и у сваком послу повећавајући ниво теоретских и практичних сазнања у областима за које смо били задужени.

РАДМИЛА МАРКОВИЋ

Дошла сам у Завод 1977. године по препоруци проф. Цветка Костића са Филозофског факултета у Београду - Група за социологију. Предавао је предмет „Социологија насеља“ којим су обухваћене дисциплине Града и Села. Проблем Града (урбанизација и урбанизам) је тема за коју сам још у студентским данима показивала посебно интересовање. Испоставило се да је то студентско интересовање препознато као квалитет који ме је довео у Завод, где сам се током дугог низа година бавила различитим видовима урбосоциолошког студијског рада и истраживања. По доласку у Завод била сам у Сектору за детаљно планирање у оквиру ГУП-а, али сам учествовала у раду и планова сектора ван територије ГУП-а. Последњих десет година провела сам у Сектору за стратешко планирање и развој где сам пратила област „Јавне службе, јавни објекти и комплекси“ за потребе свих урбанистичких планских докумената и просторних планова. У Заводу сам остала до пензионисања, 30.12.2012. године.

*

Издвојила бих пре свега период до средине осамдесетих, када је Завод био високо цењена институција како у Граду тако и у Републици. Поштовала се наша реч и реч струке. Чињеница је да је политика имала уплива, али да је слушана реч стручњака.

Стручни савет, како ужи тако и шири, је тело које је важно поменути у одговору на ово питање, с обзиром на утицај и снагу стручне дискусије, критика и потом закључака донесених током других поподнева и вечери посвећених стратешким и детаљним урбанистичким решењима Београда. Важно је нагласити да је Завод сарађивао са свим стручним кућама од значаја за урбанистичко планирање, као и научним институтима и факултетима Београдског универзитета. Гостовали су домаћи и страни стручњаци по позиву. Користила су се домаћа и страна добра искуства. Завод је располагао квалитетном библиотеком, часописима и стручном литературом, домаћом и иностраном, која је била доступна свим запосленима, сарадницима и студентима.

*

Сматрам да је (без премца) најважнији пројекат за протеклих пола века био Генерални план Београда из 1972. године зато што је укључио све домаће и иностране стручњаке. Такође, за мене лично, значајан је период од краја седамдесетих до средине осамдесетих, када су рађена три велика и важна плана: Кнез Михаилова, Славија и Централно језгро Земуна - Гардош.

*

Шта је било важно? Завод је имао своју методологију и методе израда планова, а интердисциплинарност је била примењивана у правом значењу те речи, у најбољем интересу и грађана и струке. Руководилац задатка увек би направио нацрт задатка по фазама рада и поделио га члановима тима. После завршетка сваке фазе, чланови тима су се састајали и интерактивно разматрали резултате... Увек се излазило са више предлога решења које смо звали „алтернативе“. У последњој фази израде плана „алтернативе“ су образлагане и вредноване. Увек се бирало најбоље и реално решење. Ову методологију израде планова драгоцено би било сачувати и вратити у праксу. Завод је годинама био наставна база за студенте и дипломце, будуће стручњаке из области урбанизма, архитектуре и сродних наука и дисциплина.

*

Завод видим као кућу од посебног интереса за град, поштовану и цењену, која ће у правом смислу водити стручну политику у планирању, али и имати места у пракси.

*

Завод памтим по дивним дружењима, по томе што смо обележавали празнике и лепа и важна догађања у приватним животима запослених (рађање деце, њихово дипломирање) и по нечему што је било посебно драгоцено - а то је узајамно помагање и солидарност. Креативна и конструктивна атмосфера на послу... По комбију са којим смо ишли на терен у Београду, али и широм старе Југославије. Али и на славе код

колега. Знали смо да нема добре праксе без сагледавања постојећег стања на терену. Памтим га по стручним путовањима у Љубљану, Загреб, Сомбор, Нови Сад. Путовали смо (без комбија) и даље, у Варшаву, Будимпешту, Барселону пред Олимпијаду, Мадрид... По тематским предавањима гостујућих професора и угледних стручњака. По дивним колегама...

РУЖИЦА БОГДАНОВИЋ

Са Урбанистичким заводом Београда сам сарађивала на више начина:

*Професионално, као члан савета на пројектима који су рађени: Програм за израду урбанистичког плана за подручје Ада Хује, или као руководилац студије „Стручно критичка анализа досадашњих урбанистичких решења за подручје Савског амфитеатра”, или држећи предавања - иновације у области урбанизма: Ка одрживом граду; Стратегије и методе за унапређење квалитета окружења у градовима.

*Као професор, сарађујући са колегама из УЗ организовала сам посету студената ради упознавања са стручним деловањем и радом на плановима.

*Промовишући струку - Посебно блиска сарадња је остварена током два мандата када сам била председник Друштва урбаниста Београда 1995-1999. године и 2004-2008. године, организацијом бројних трибина - Унапређење праксе учешће јавности у оквиру просторног и

урбанистичког планирања у Србији у вези са питањима животне средине, округлих столова - Промоција урбаног стила живота, промоција књига као: Компакт град, Ка новом ГП, Емилијан Јосимовић први српски урбаниста, Реконструкција града, Урбани дизајн, Нова урбаност, изложби: „Старо београдско сајмиште”, изложба у холу УЗ, потом пренета на Салон архитектуре 2008, гостујући месец дана као пратећи програм, уз низ активности, радионица као и завршном трибином; изложбом „Повратак рекама - промена стила живота града”, која је потом пренета у оквиру Недеље дизајна на Архитектонски факултет као и у КЦ Град у оквиру БИНЕ; затим сарадања на организацији, а пре свега изради програма за бројне урбанистичко архитектонске конкурсе, уз суорганизацију два струковна друштва, Друштво архитеката и Друштво урбаниста Београда.

*

Висок професионализам, израда квалитетних планова, транспарентност у раду, уз учешће јавности у процесу одлучивања, као и бројне награде на Салонима урбанизма, учешће на међународним симпозијумима и конференцијама, као и учешће на урбанистичким конкурсима.

*

Наводим неке значајне које су тему значајних потеза града планирале или истраживале: Урбанистички план за подручје Ада Хује, Стручно критичка анализа досадашњих урбанистичких решења за подручје Савског амфитеатра, Студија београдског приобаља, Студија високих објеката,

Студија јавних простора.

*

С обзиром да УЗ је институција која се бави планирањем, не и реализациом, као најзначајније у периоду моје сарадње, оквирно 1995-2008, препознјем професионални рад.

*

У последње време улога УЗ у планирању је од мањег значаја и утицаја, тако да би требало да врати значај професионалног деловања на изради планова, а затим да га сагласно позитивним искуствима европских земаља у планирању унапреди.

*

Сећање на професионалну сарадњу, када сам интензивно контактирана 1995–2008. је оно по чему га памтим. Посебно су занимљиве трибине које смо организовали као и изложбе, на пример две, једна у холу, друга на степеништу УЗ, баш у смислу демонстрације и обраћања грађанима.

РУЖИЦА ПЕТРОВИЋ КОНСТАНТИНОВИЋ

Рођенасам 1929. године. Дипломирала маја 1953. године на Архитектонском факултету Универзитета у Београду. Урбанизам слушала код проф. Бранка Максимовића. Запослила се јула 1953. у Урбанистичком заводу Н.О. Одбора града Београда – Управа за генерални план, седиште у Савској улици, код директора инж. арх. Милоша Сомборског (носилац израде Генералног урбанистичког плана Београда) и радила до новембра 1988. године (35 година).

Како се Завод трансформисао, тако је и моја служба - од референта за општину до самосталног урбанисте. У току мог рада била сам на следећим позицијама у, данас, Урбанистичком заводу Београда:

- Приправник референт на пословима пројектанта у служби урб. З Секретаријата за грађ. рег. послове, групе за Стари град
- Од 1955. године у Заводу за урбанистичко планирање и пројектовање Секретаријата НО Одбора среза Б

- 1956. Завод за урбанистичко планирање
- 1957. распоређена у управу за извршење регионалног плана Секретаријата за грађевинско регулационе послове
- 1958. Секретаријат за општу управу НО Града Београда
- 1958. Урбанистички завод – референт за разраду
- 1960. положила државни испит
- 1960-1963. Урбанистички завод, шеф групе за општину Палилула, израда Регулационог плана за општину Палилула
- 1973. Урбанистички завод, самостални урбаниста
- 1974. Завод за планирање развоја града Београда, шеф одсека, самостални урбаниста
- 1976. Завод за планирање развоја града Београда, самостални планер, шеф одсека за посебне задатке.

*

Урбанистички завод града Београда је на основу ГУП-а предлагао граду целокупну изградњу свих намена и инфраструктуре а на основу једногодишњих или трогодишњих планова Града или Републике, и давао је сагласност на сваки изграђени пројекат. Пројекте су радиле само организације - бирои које је основао Град.

За важне градске објекте, тргове, саобраћајне чворове и друго, расписивани су конкурси који су усвајани на Комисији (Скупштине) града.

*

Послови Завода – основни:

- израда урбанистичких планова за

изградњу (ја сам радила претежно за Стари град, Палилулу, Звездару и Савски венац)

- израда детаљних урбанистичких планова за насеља, општине, блокове, инфраструктуру, саобраћај, индустрију, зеленило (радила сам ДУП за општину Палилула и измену ДУП-а Дедиња)
- Поред овога радила сам и на другим пословима:
- Усклађеност са условима
- Комисија за преглед пројеката 1953. године (записничар референт)
- Мишљење о материјалима и боји фасаде (терен)
- Комисија о рационалности и усклађености са нормативима урбанизма (учешће у вези урбанизма)
- Координација у току рада других пројектаната (на пример водила координацију при изради Плана за изградњу републичког Клиничко-болничког центра)
- Организација изложби у вези урбанистичких планова и сл.
- Прикупљање материјала за изложбе у оквиру конгреса и сл. на нивоу Југославије
- Израда норматива за становање (са Андријом Менделсоном)
- Учествовала на интерним конкурсима у оквиру Завода (на пример за изградњу око ауто-пута – од Мостара до Франша де Переа)
- Улаз у тунел Дечанска – Нушићева (учествовала)
- Комисије у вези конкурса (записничар)
- Израђивала сам и након тога успешно одбранила услове за објекте који нису предвиђени планом а које одобрава градска Комисија – на пример: гаража испод Москве; локација цркве на Карабурми; услови за помоћни

објекат Саборне цркве; локација и услови за Богословски факултет; дечија установа испод Јеврејског гробља.

- Била сам члан Одбора Београда Конференције градова
- Учествовала у оснивању Друштва урбаниста (раније у саставу Друштва инжењера и техничара).

*

Значај Завода је био пресудан како за изградњу нових стамбених насеља, здравствених, просветних и индустријских објеката и саобраћаја, тако и у очувању старог језгра Београда и Земуна, очувању постојећих зелених површина и озелењавању (уништених ратом од 1941).

*

Будућност Завода не видим, јер се већ дуже време не зна ко планира изградњу – и тежи уништавању лепоте града са најлепшим положајем на свету и старог језгра града, дела града који је имао 250.000 становника.

*

Најпријатније сећање ми је када сам је директор Урбанистичког завода Милош Сомборски држао предавања о урбанизму (на нашем факултету није постојала специјализација/пост-дипломске студије, па сам намеравала да се преселим у Сарајево где је то основао Сомборски).

Осим пројеката за градске тргове (Славија, Трг републике) (најчешће сам била записничар на седницама) остаће ми у сећању усвајање прилаза Савском мосту када је на седници града инж. грађ. Ђорђе Лазаревић

са муком убедио остале чланове Комисије да не буде раскрсница у нивоу (не знам тачно годину, али у то време у Београду скоро да није било аутомобила!).

СЛОБОДАН СТЈЕПАНОВИЋ

Дипломирао сам 1975. године на Одсеку за Хидротехнику на Грађевинском факултету у Београду. Запослен сам 1976. године у својству приправника на радно место планера у Заводу за планирање града Београда. У току радног односа радио сам као планер, водећи планер – пројектант, био сам шеф групе урбаниста планера, руководилац одељења у Сектору за комуналну инфраструктуру, руководилац Одељења за водовод, канализацију и уређење водотока у сектору за комуналну инфраструктуру.

Био сам члан Управног одбора.

Пензионисан сам 2009. године.

*

Завод је тада имао велики значај, јер су тадашњим петогодишњим плановима постављени задаци да се изврше опсежни радови на реконструкцији и изградњи Београда и да се он оспособи за вршење задатака главног града као политичког, привредног

и административног центра. То је био период одлучног и планског приступања изградњи Београда.

Стамбени, административни, комунални и други грађевински објекти захваљујући Заводу представљали су значајну етапу у урбанистичком развоју града.

*

Радови на Ади Циганлији, којима је она претворена у простор воденог спорта и забаве. Овај зелени и шумовити крај Београда постао је извор и центар одмора, као и изворишна зона за водоснабдевање града Београда, где су развијани рени бунари, цевоводи и постројење за прераду речне воде „Макиш“.

Даљим развојем цевовода Макиш – Младеновац оствариће се давнашња жеља да се обухвате снабдевањем водом из Београда са изворишта на Ади Циганлији и сва насеља у региону Београда.

*

Урбанистички завод је допринео да се Београд гради и шири плански, са ускалђеном урбанистичком идејом, ради побољшања животних услова становника града и преображају урбанистичког изгледа Београда.

Од првог дана па до данас, у развоју Урбанистичког завода радиле су

генерације људи, који су поред своје стручности улагали и сав свој ентузијазам, са циљем да свој основни задатак правилно изврше.

*

Урбанистички завод и све његове службе треба да воде свакодневну упорну борбу да што боље овладају организацијом посла, да упознају и убрзају радне процесе, да проналажењем и применом савремених метода рада што брже и успешније заврше преузети посао.

Размена искустава између градова у иностранству оспособила би кадрове, при чему би се стицала драгоцене искуства и знања.

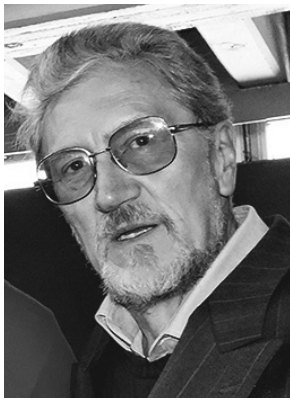
Урбанистички завод би требало да преузме улогу комплетног урбанистичког планирања развоја града Београда и координира пројектовање саобраћаја и мрежа подземне инфраструктуре са анализом годишњих планова развоја.

Урбанистички завод је нераздвојно везан за прошлост, садашњост и будућност Београда.

*

Завод памтим по пријатељству и колегијалности које и дан данас гајимо. Све ово је остварено и кроз студијска путовања у земљи и иностранству, а што је допринело и новим сазнањима која сам могао применити током израде Генералних планова Београда.

Такође, у једном периоду, личне дохотке смо остваривали на основу рада по учинку, што је допринело бржем извршавању задатака и већим примањима креативних и ефикасних колега.

СЛАВКО БАЈЦ

Ја сам Славко Бајц, дипл. маш.инж. и радио сам у Урбанистичком Заводу града Београда (УЗ) од 1973. до 1989. године, пуних 15 година у Сектору за генерално планирање у својству од планера урбанисте до одговорног планера. У том периоду УЗ је био једна од најважнијих институција у Граду, практично одмах иза Завода за изградњу града Београда. Скоро 90% свих докумената на Комисији Извршног савета Скупштине града Београда било је припремљено у УЗ (нарочито када је био припојен и економски део из Тиршове). Водио сам реферате за планирање топлификације и гасификације, али стицајем околности водио сам са др Милошем Перовићем Годишње програме стамбено комуналне изградње у 1984-1986. године.

У Програму из 1984. године најзначајнија акција је била да се започне са финансирањем I Фазе ПП „Макиш“ која је годишње смањивала усмерену стамбену изградњу за 3.000 станова (просечно се планирало годишње до 10.000 станова) и трајала је 10 година.

Сада вода није проблем за даљи развој Града. Лично сматрам да је то мој лични допринос развоју Града иако то није била моја специјалност.

Програми топлификације и гасификације, који су у мојој специјалности, су изразито напредовали у том периоду, нарочито гасификација где је УЗ дао изузетан допринос за изградњу гасовода за индустрију и топлане и плански је омогућио и започињање гасификације у широкој потрошњи.

Један од веома напредних и значајних пројеката за који је измењен и ГУП Београда из 1972. године (тај програм није виђен у документу највишег реда) је био Детаљни урбанистички план за изградњу продуктовода за снабдевање аеродрома Београд – Сурчин (сада „Никола Тесла“) бензиноводима и изградња сезонског складишта течних горива „Соко салаш“ (усвојен 1980.). Пројекат је делимично реализован у зони АБ са хидрантским аеробензинским системом, али није реализован водени транспорт, претовар и бензиноводи и продуктоводи до „Соко салаша“ и до аеродрома. Овај Пројекат је пандам начину снабдевања аеродрома „Франкфурт“ са авио бензином. Обзиром да се сада АБ интензивно развија, овај Пројекат ће се реализовати са изградњом друге ПСП. Пројекат из 1980. године је потпуно аутономан и не зависи ни од временских услова нити од аутоцистерни.

Све време је одржаван добар однос са институцијама и ЈКП (НИС Енергогас, Србијагас, Београдске електране) због финансирања и усаглашавања, па је и кадровска структура из ових

области увећавана (мислим да сад у УЗ има шест стручњака који раде ове послове). У моје време било нас је само двојица.

У периоду мог рада у УЗ били смо награђивани редовно без застоја и стимулирани, тако да смо преко Синдиката по завшетку великих послова упућивани на стручне и туристичке туре по Европи: Италија, Пољска, Чешка, Русија, Финска и др. што је стимулисало даљи рад и колегијалне односе.

У периоду 1975-1980 редовно су одржаване Интерне стручне консултације у великој сали у приземљу (после радног времена) где су водећи урбанисти и саветници давали стручне оцене о концепцији, методима рада и оцени резултата на радним задацима од значаја (или где је било проблема било које врсте) носиоцима ових задатака, да што квалитетније и ефектније реше проблеме. Састанци су били отвореног типа и свако је могао да присуствује и учествује у раду. Ово је било од вишеструке користи за УЗ, носиоце задатака и млађе колеге урбанисте да се што брже уклопе у начин рада и позитивног имплементрања урбанистичке проблематике.

Моје искуство говори да се много лакше и ефектније ради и доприноси развоју у колективу уколико нема „бриге“ око исплате личних доходака. УЗ треба да је на буџету и у вези са градским инвеститорима и да ради за Град све битне просторне задатке од интереса за град, а имам осећај да је у Заводу велики потенцијал стручног комплексног кадра који може и да се упусти и у израду студијско

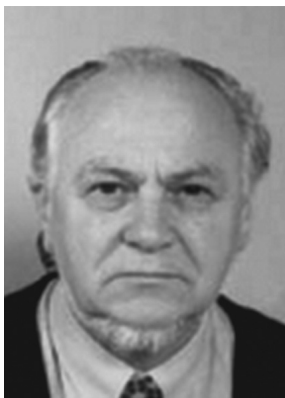
програмских елбората, студија, идејних решења како из урбанистичке тако и из инфраструктурне делатности.

Напомена: После 15 година рада, наставио сам каријеру у НИС Енергогасу и касније Србијагасу где сам као помоћник директора у Сектору за развој наставио на даљој изградњи гасификације и формирао сам изградњу гасификације у широкој потрошњи у Београду и централној Србији (Јагодини, Крагујевцу, Аранђеловцу, Шапцу, Чачку, Доњем Милановцу, Краљеву, Врњачкој Бањи, Златибору) и даљи развој гасификације за Ваљево и Копаоник, који се тек сада припремају.

Носилац сам три лиценце код Инжењерске коморе Србије и члан сам Комисије за преглед Просторних планова код Министарства за грађевинарство (ревидовао сам Пројекат Јужни ток, Интерконекцију Ниш-Димитровград, Кинеску луку на Дунаву и др).

У пензији сам већ шест година и ангажован сам као експерт за послове природног гаса и топлификације по позиву.

Цео радни век сам планирао, а пројектовање ми је хоби.

СВЕТИСЛАВ ЛИЧИНА

На препоруку проф. Уроша Мартиновића запослио сам се у Урбанистичком заводу Београда 1957. године и остао у њему до 1959. године, када сам прешао на Архитектонски факултет Универзитета у Београду у звање асистента.

*

Урбанистички завод је давао главне смернице за изградњу Београда, а тада је формирана и група за „мали урбанизам“ на иницијативу проф. Богдана Богдановића у којој сам и ја активно учествовао.

*

У време мог ангажмана у Урбанистичком заводу главни приоритет у раду је био развој Новог Београда.

*

Највећи допринос су управо генерални правци развоја града Београда презентовани кроз бројне главне и детаљне урбанистичке планове.

*

Као и до сада.

*
У лепим успоменама остао ми је рад у групи за „мали урбанизам“ у оквиру које сам радио, између осталог, на пројекту стрељаних родољуба у Београду заједно са проф. Б. Богдановићем.

TATЈANA MIKEЉEVIЋ

Након дипломирања на Архитектонском факултету у Београду јуна 1960. године, у Заводу сам се запослила септембра исте године и радила до краја 2001. године. На факултету сам се определила за урбанизам па ми је виза за запослење, поред успеха и времена студија, био и дипломски рад.

*

Завод је био еминентна институција у коју није било лако ући. Имао је јак стручни кадар, велика овлашћења и велику одговорност. Директор је био арх. Александар Ђорђевић, а организација Завода је везана за административна подручја општина. Ја сам распоређена у групу за Стари град, где је шеф био арх. Коста Карамата. Почев од „малог урбанизма”, детаљног, регулационог и генералног планирања, као и спровођења планова, све је било под патронатом Урбанистичког завода. Статус Завода и његов значај за Београд, према мом мишљењу, били су на највишем могућем нивоу.

*

Основ за урбани развој града, био је Генерални план Београда. Његова разрада базирала се на изради регулационих планова општина. Сматрам да је то био најважнији градски пројекат у то време. Усвојени регулациони планови покренули су израду многобројних детаљних планова и велику експанзију изградње.

*

У данашње време, уважавајући реалне потребе, Завод би морао да се залаже за оптимално ширење града и квалитетну изградњу, реконструкцију и ревитализацију у постојећим границама. Треба нам, пре свега, уређен Београд.

*

Завод има и градски и национални значај. Потребан му је не само стручан него и искусан кадар. Велики перманентни проблем Београда је бесправна изградња. Важећи закони су недовољни и не спроводе се. Многим европским земљама појам бесправне изградње је непознат захваљујући строгим законским мерама за прикључење на постојећу инфраструктурну мрежу. Може ли Завод у систему и планирању града у том смислу нешто предузети?

*

Ако занемарим лоше периоде, било је задовољство радити у Заводу. У најлепшој успомени остала су ми организована путовања једном, а некада и два пута годишње. Професор арх. Бранко Максимовић је говорио што је клиника за лекаре то су градови за урбанисте. И заиста, та путовања су

била незамисливо стручно искуство, лепо дружење и жељно ишчекивани предах.

IN MEMORIAM БРАНИСЛАВ БРАНА ЈОВИН

Бранислав Брана Јовин (1935. –2018.)

Рођен је у Оџацима 1935. године као једно од четворо деце. Завршивши гимназију у Новом Саду 1954. године, студира у Београду и дипломира на Архитектонском факултету 1960. Запошљава се у Урбанистичком заводу у групи за Нови Београд у разради планске документације новобеоградских блокова у тиму Милутина Главичког.

Значајан период рада у Заводу посвећује саобраћајним темама, првенствено разради пројекта за Мостарску петљу, реализованом 1960-61. године, за који је добио прву награду на југословенском конкурс. Био је главни пројектант аутопута кроз Нови Београд и поставке Врачарске трансверзале.

До 1969. године у Заводу ради као главни урбаниста, а од 1970. до

2000. делује у Заводу а изградњу града, једно време као саветник и помоћник директора Сектора за метро, те заједно са инжењером Јованом Катанићем као главни пројектант и руководилац пројекта „Метро Београд“ (1973–82. и 1986–2000). Значајан део своје стваралачке енергије посветио је промишљању, разради и промоцији београдског метроа.

Бавио се архитектонским и урбанистичким пројектовањем, као и партерном архитектуром, посебно уређењем пешачких зона и слободних површина.

Са Стојаном Максимовићем, од 1960-65. године пројектује зграду општине Нови Београд, а за пројекат зграде Завода у Палмотићевој улици, према првонаграђеном конкурсном раду, добија Октобарску награду 1970. године.

Афинитет и вештину у уређењу отворених јавних простора показују урбанистичка решења и пројекти уређења савских обала Новог Београда.

Године 1967. заједно са архитектура Предрагом Љубичићем и Стеваном Милинковићем добија Октобарску награду за изведени пројекат шеталишта на Сави, а као одговорни пројектант аутор је и урбанистичког решења обала испред блокова 45 и 70.

Изузетан допринос уређењу Београда дао је пројектом реконструкције Кнез Михаилове улице крајем осамдесетих година 20. века. После скоро четрдесет година, према његовом пројекту изводи се Обилићев венац

и делови улица око Кнез Михаилове.

Учествовао је успешно до данашњих дана у јавним архитектонским и урбанистичким конкурсима и својим посвећеним и талентованим перспективама потписивао сваки свој пројекат. И када се није слагао са условима конкурса, рад је увек био предат на време, а његов став о конкретној теми исказан јасно и јавно.

Носилац је две Октобарске награде града Београда (1967. године за изведени пројекат шеталишта на Сави; и 1971. године за пројекат зграде Урбанистичког завода Београда у Палмотићевој улици); републичке награде дневног листа *Борба* (1970) и Велике награде за архитектуру (1991), која се додељује за изузетан стваралачки допринос у области архитектуре и урбанизма.

Част нам је да смо га имали за колегу и учитеља и што радимо у згради коју је до детаља, маестрално пројектовао. Недостајаће нам његова енергија и узор како се воли и брани професија и величина личности да и кад се не слажемо у свакој теми, остане упорно наш велики и драг учитељ и пријатељ.

Цртице из разговора о планирању и изградњи Новог Београда са архитектором Браном Јовином

18.4.2018.

Жаклина Глигоријевић

Госпођина Бранислава Брану Јовина сам упознала као млади ЦЕП-овац и посвећени активиста Удружења урбаниста Београда, крајем деведесетих година прошлог века. Увек је био непосредан, директан

и јасан у опхођењу и брзо је почео да ме ословљава са „Жаклина, зелена локомотива“, по некој чувеној парној локомотиви из Титовог времена. Када сам постала директор Урбанистичког завода дошао је да ме другарски посаветује како да се „чврсто“ поставим према градској управи, причајући ми своја искуства још од шездесетих година. Слао ми је електронском и редовном поштом своје коментаре и мини елаборате о појединим актуелним градским темама, најчешће везане за пројекте метроа, моста преко Аде, реакције на друге актуелне теме. Тврдио је да без добре организације саобраћаја нема добре организације других аспеката градова. А урбанисти су, тврдио је Брана, изгубили право да о тим темама равноправно одлучују и препустили одговорност инжењерима саобраћаја.

Подстицала сам га да прича и пише о згради Завода и процесу пројектовања и изградње. Договарали смо се да вратимо улазни хол у пројектовано стање, да буде свечани, изложбени простор са најбољим погледом. Често смо се враћали на ову тему, а реализовали тек 10 година касније, поводом јубилеја, 70 година Завода. Чуо је али није стигао да види хол, нити обновљену фонтану испред Завода, пуштену у рад, дан после његовог одласка.

Осим разговора, дискусија, конкурса, текстова и цртежа, волела сам да са њим разговарам о прошлим временима, а најслађе заједно са нашом пријатељицом Аном Главички, секретаром Друштва архитеката, јер смо се, надам се, све троје осећали слободно и пријатно да причамо на све теме, као део неке неформалне архитектонске фамилије.

Кад смо започели пројекат обележавања јубилеја, Брана ми је рекао да би ми радије причао него писао, и овде је пренето само пар новијих цртица из недавних дугих телефонских разговора, много сећања на Завод, пројекте и људе са којима је у, и око Завода радио, на најзначајније пројекте града Београда.

Запослио се у Заводу 1960. године у Одељењу за Нови Београд, да ради Регулациони план општине Нови Београд, после Генералног плана 1950. када је Леон Кабиљо био организатор и менаџер. Регулациони план је био пројектантска дисциплина, са циљем да се одвоје јавне од осталих површина, не само флеке и параметри! Одвајање приобаља била је важна тема, а пројектантски задатак: обала од Земунског кеја до Ушћа и од Ушћа до Бродоградилишта.

У првом делу пројекта је према ГУП-у била обала језера, са две превлаке: једном преко пута Калемегдана, а другом код Земуна, са пристаништем. Вода Саве осциловала је свега око 1м. За разлику од Саве, ниво Дунава је осциловао до 3м. Дунавски рукавац био је лакши за пројектовање и ту је урађена нивелација и две пешачке стазе, код Југославије са неколико структура за везивање чамаца.

*

Миле Главички био је шеф тима. Расписан је тендер за довршетак изградње Хотела Југославија. По отварању коверти одабере се најјефтинија, скоро дупло мања понуда од свих, Милета „Комграп“-а. Упитан како је тако ниска, добио је одговор: „Е мој Брано, немаш ти појма о грађевинарству. Да л' си ти

чуо за анексе уговора? Има њих ово да кошта више него сви остали заједно. Пројекат је шупаљ, па ћу да наплатим дорату пројекта...”

Истовремено са изградњом хотела Југославија радио се пројекат уређења слободних површина. Пројектант је био Хорват, а Брана Јовин је сарађивао на простору око хотела, преко пута железничке станице „Земун”.

У време извођења радова Бранко Пешић је 1969. године организовао испраћај последњег воза који пругом од Земуна пролази до моста преко Саве. Догађај је заказан у 4. ујутру а Брана и Јоца Катанић су били позвани да учествују као пројектанти. Поред политичара, ту је био и скретничар који је становао у бараци крај станице. Тома Девалд, Земунац, директор Дирекције за изградњу Новог Београда, водио је тај догађај. Кад је воз отишао, позвао је присутне у хотел „Југославија“ на доручак, на телећи перкелт са домаћим дебелим резанцима ☺ и хладно пиво. Али је одмах наручио и машине да сруше све шине и станицу, да се не би неко на брзину уселио...

*

Пруга се укрштала са петљом на ауто-путу код конгресног центра, а Загребачки ауто-пут пролазио је испод железнице. Студентска колона демонстраната је 1968. године кренула ка центру Београда ауто-путем, али је полиција имала наредбу да их на сваки начин заустави, код подвожњака. Како је догађај добијао на значају, укључио се председник Тито, дошао код студената и дао изјаву да су студенти у праву, да не бринемо о народу него о себи. И

направио велику чистку у партији...

*

Већ је било готово уређење приобаља, Јошко Свобода је радио РП Земуна и спојена су два велика Регулациона плана, Новог Београда и Земуна. Саобраћајницу Јурија Гагарина је пројектовао Ниџа Гавриловић „под лењир” према Сурчину.

Кад је донета одлука да се ради становање преко пруге, потез уз Саву блокови 70 - 45, Брана је уместо праве, пројектовао зелену улицу паралелно са реком, са два дрвореда са обе стране, и тротоарима у дуплом дрвореду. Ниједно дрво међутим није засађено, било је пусто док деведесетих нису мало изградили, Кинези (тржни центар) и остали у коридору саобраћајнице. У пројекту је средња трака била ширине 12м, да туда иде трамвај, а метро касније у истом коридору на стубовима према аеродрому, као најкраћа веза.

Миле Главички је предложио да се улица назове Јурија Гагарина, одушевљен космонаутима и руском победом у свемиру...

*

Блокови 25, 26 били су посебно важна тема. У централној оси Новог Београда планирана су три блока за пословно трговачки део са великим коефицијентом изграђености, пролазиле две метро линије, веза са железничком станицом, метро станица итд. Индекс (изграђености) је ишао до 12 због метроа и великих саобраћајница.

Овај концепт нестао је са изградњом

Арене и Блока 24. Конкурс за ново решење блокова 25 и 26 је добио Личина, уведен је коси правац због црквице, а парцеле димензије 100x100м додељене су за локацију Саборне цркве, срећом неизграђене. Око 2006-2007, расписан је поново конкурс са „надуваним“ параметрима. Организатори конкурса нису уврстили Бранин рад у каталог радова и изложбе са образложењем да је био урађен ван услова конкурса.

*

У време планирања Новог Београда обавезно су за велике пројекте прављене макете, за презентације и боље разумевање простора. Бошко Шоломон је правио дрвену макету ауто-пута, а израду је платио „Београд пут“. Зоза, Љубичић, Брана и Бошко су правили макету заједно, 3-4м дугчку, у размери 1:500 од Мостарске петље до Ауто-команде. Била је дуго у „Београд путу“ и постоје фотографије.

Касније је Брана направио велику макету РП Нови Београд од 16 састављених панела постављених према блоковима и он је на слици са Титом!

Аутори рељефа макете Београда која је дуго стајала у холу Завода били су Бошко Шоломон и Душко Јелич.

19 Концепт планирања са организовањем Заједнице насеља примењен је у Европи тек 1997. године, познат по називу НУТС категорије за груписање насеља по статистичким јединицама

**УРБАНИСТИЧКА ПОРОДИЦА
1948-2018**

А

Абдушевски Таир
Авдаловић Милан
Алексић Бранко
Алексић Жељко
Андреић Милица
Анђелковић Бранислав
Аничин Вјерко
Антић Маруша
Антић Миливоје
Антић Антоније
Арбутина Драган
Арнаутовић Петар
Арсенијевић Милан
Арсенијевић Душанка
Атанацковић Бранислав
Аћимовић Јела
Аћимовић Менегело Душанка
Аћимовић Стјепана
Аћимовић Косара
Аћимовић Драгана
Аџић Драгица

Б

Бабић Зорица
Бабић Периша
Бајић Огњен
Бајић Мирко
Бајц Славко
Бајц Љиљана
Бандаровић Ређина
Бановић Александра
Бањанин Дарија
Барањин Мирјана
Барбутов Гордана
Барловац Добривоје
Басара Предраг
Басара Олга
Батић Стојанка
Башић Весна
Беквалац Слободан
Белановић Властимир
Белић Ружица
Белош Љиљана

Биљановић Драгана
Биљић Дикосава
Бјелић Душанка
Бјелић Николина
Благојевић Јасмина
Благојевић Радмила
Благојевић Вера
Благојевић Ивана
Благојевић Радмила
Благојевић-Куркић Сања
Богојевић Мариола
Богосављевић Дарко
Божич Марина
Божичковић Владимир
Божовић Стаменовић Ружица
Бојанић Бојан
Бојанић Јелена
Бојановић Станко
Бојовић Милош
Бојовић Милош
Бојовић Божидар
Бојовић Миодраг
Бољановић Соња
Боркић Жарко
Бошковић Љубомир
Брајдић Милан
Бранковић Сузана
Бркић Весна
Бура Гордана
Бурсаћ Милан
Буљугић Слабодан

В

Варагић Даница
Васић Љиљана
Васић Миодраг
Васић Зденка
Васић Милен
Васић Љиљана
Васиљевић Снежана
Васовић Горан
Везовић Радулка
Везмар Александра
Веизовић Мира
Веле Јасмина

Величковић Вера
Вељковић Бисерка
Вељковић Александар
Вељковић Војислав
Веселиновић Милан
Видановић Велибор
Видић Олга
Видовић Разић Надежда
Виловски Мирослав
Влајковић Иван
Влаовић Милан
Вокши Весна
Вранић Милица
Врзић Ђина
Вујић Бошко
Вујичић Владимир
Вујковић Ненад
Вујновић Светлана
Вујновић Слободан
Вукићевић-Ћаласан Радмила
Вуковић Никола
Вукосав Дарко
Вукотић Марта
Вукотић Мирјана
Вуксановић Боривоје
Вуксановић-Мацура Злата
Вуксановић Зоран
Вучић Ана
Вучевић Светлана
Вучелић Милица
Вучићевић Александар

Г

Гавриловић Никола
Гвозденовић Ксенија
Гвоздић Олгица
Гиздавић Бисерка
Гиздавић Добрила
Главички Милутин
Главоњић Мирославка
Глигоријевић Жаклина
Глумац Надежда
Гњатовић Мира
Гојковић Гојко
Гордић Велибор

Гороња Никола
Грабовац Милутин
Граовац Ана
Грозданић Милица
Грбић Ратко
Грбић Владимир
Грковић Златко
Грковић Борислав
Громовић Лалички Јагода
Грубишић Радмила
Грујић Љиљана
Грујичић Коста
Гудовић Драган
Гуцулић Сава

Д

Дадић Милан
Даниловић Владимир
Даниловић Емилија
Даниловић-Христић Наташа
Дармановић Јулка
Девећ Љубомир
Девећ Тијана
Дејановић Верослава
Дејановић-Поткоњак Мирјана
Деспотовић-Обрадовић Јованка
Дивац Наташа
Димитријевић Драгиња
Димитријевић Мирослав
Димитријевић Светлана
Димитријевић Биљана
Димитров Емил
Додић Роксанда
Додић Андреја
Дожудић Даница
Дожудић Милан
Дожудић-Перовић Мирјана
Докучевски Анђелко
Драгојевић Бранко
Драгојловић Борка
Драгојловић Бранко
Дракић Љиљана
Драшковић Зорица
Душанић Драгица

Ђ

Ђаквачки Срђа
Ђапић Мика
Ђерић Јелена
Ђерфи Славко
Ђинђић Злата
Ђоинчевић Весна
Ђокић Ана
Ђокић Јасмина
Ђокић Светлана
Ђорђевић Андреа
Ђорђевић Сања
Ђорђевић Владета
Ђорђевић Емилија
Ђорђевић Драгиња
Ђорђевић Златко
Ђорђевић Радмила
Ђорђевић Александар
Ђорђевић Душан
Ђорђевић-Цигановић Јованка
Ђукановић Борјанка
Ђукић Јасминка
Ђукић Сретен
Ђукић Зоран
Ђуковић Батрић
Ђумић Александра
Ђунисијевић Милица
Ђурашковић Арсеније
Ђурђевић Милена
Ђурђевић Мирјана
Ђуркић Боривоје
Ђурић Миливоје
Ђуричић Бориславка
Ђуровић Јелена
Ђуровић Ђуро
Ђуровић Вера
Ђуровић Љубица
Ђуровић Горан
Ђурчин Мила

Е

Ерак Ђорђе
Ерић Милица

Ж

Жарић Михајло
Жарић Предраг
Жарић Славица
Жегарац Зоран
Живанић Татјана
Живановић Драгица
Живановић Ана
Живанчев Смиљка
Живков Драгутин
Живковић Јадранка
Живковић Јелица
Живковић Радосав
Живковић Снежана
Живковић-Марковић Душица
Жиловић Гордана
Жиловић Љиљана
Жупански Славко

З

Загорчић Ратислава
Зајко Цане
Залежан Стјепан
Зарић Милан
Здравковић Љиљана
Здравковић Тихомир
Здравковић Борислав
Здравковић Љиљана
Зелуг-Ђуровић Весна
Зеновић Душан
Зечевић Ђорђевић Марија
Зечевић Милева
Злојутро Милан
Зорић Слободан
Зоровић Вера
Зотовић Зоран

И

Ивановић Милена
Ивановић Протић Љубинка
Ивановић Ружица
Ивановић Бранко

Иванковић Горан
Ивин Мира
Илијевић Реља
Илић Александар
Исајловић Весна
Исидоровић Милица

Ј

Јагеровић Александра
Јаковљевић Силвија
Јакшић Милица
Јакшић-Кроња Татјана
Јандрић Марија
Јанковић Данијела
Јанковић Ратомир
Јанковић Ивана
Јанковић(Радован)Гордана
Јанковић(Савета)Гордана
Јанковић Ружица
Јанковић Љиљана
Јањић Милица
Јањић Миодраг
Јашаревић-Кнежевић Светлана
Јашари Неби
Јашић Милорад
Јевтић Мирослава
Јевтић Немања
Јевтић Миленко
Јевтић Гордана
Јездимировић Снежана
Јекнић Бојана
Јелисавац Стојан
Јелић Душан
Јерелић Јелка
Јеремић Снежана
Јеремић Јелка
Јеремић Ђуро
Јерковић Славица
Јешић Живка
Јовановић Мадлен
Јовановић Драгомир
Јовановић Слободан
Јовановић Катица
Јовановић Обрен
Јовановић Љубомир

Јовановић Лидија
Јовановић Миодраг
Јовановић Људмила
Јовановић Јелена
Јовановић Стеван
Јовановић Миодраг
Јовановић Ковиљка
Јовановић Милош
Јовановић Светлана
Јовановић Славица
Јовановић Јасна
Јовановић-Рајковић Светлана
Јовин Бранислав
Јовић Јелена
Јовић Миша
Јовановић Драгомир
Јокановић Цела
Јокановић Мирко
Јокићевић Драган
Јоковић-Поткоњак Маја
Јоксимовић Мирјана
Јоксимовић Стаменко
Јоксић Милица
Јоце Иван
Јошовић-Каћански Десанка
Југовић Бранка

К

Кабилџо Леон
Кадовић Драгутин
Кајевић Звонимир
Каличанин Војислав
Каличанин Смиљка
Калуђеровић Лазар
Калуђерчић Наталија
Калшек Бранислава
Каначки Смиља
Каневски Госпава
Карамата Коста
Карановић Никола
Катић Вера
Кековић Драгана
Керкез-Милетић Зорка
Кнежевић Васа
Кнежевић Милован

Кнежевић Стана
Ковановић Нада
Ковач Босиљка
Ковачевић Надежда
Ковачевић Цаја
Ковачевић Владимир
Колувија Јован
Колцић Катарина
Колцић Софија
Константиновић Ружица
Косановић Јулка
Косановић Јелисавета
Косовац Јован
Косовић(Властимир)Зорица
Косовић(Славољуб)Зорица
Косовић Марија
Костадиновић Софија
Костић Биљана
Костић Константин
Костић Јелена
Костић Соња
Коцев Олга
Кочиш Алпар
Кресо-Хинић Мубера
Креша Марин
Крнета Биљана
Крстановски Милица
Крстић Мирољуб
Крстић Јелена
Крстић Предраг
Крстић Снежана
Крстић - Кековић Драгана
Крстић-Фурунџић Александра
Круљевић Ружица
Кузмановић Никодије
Кулиочић Радмила

Л

Лазанић Виолета
Лазаревић Драгољуб
Лазичић Љубица
Лазичић Наташа
Лазичић Предраг
Лазичић-Томић Гордана
Лазовић Младомир

Лазовић Ана
Лазовић Небојша
Лаиновић Весна
Лалић Иван
Лалошевић Марија
Латифић Ениса
Лилић Драгица
Личина Душанка
Лукић Петар
Лукић Љубомир
Лукић Милена
Лукић Бранислав
Лукић Мирјана
Лукић Јован
Лутовацац Бојана
Лучић Гордана

Љ

Љубибратић Велимир
Љубичић Весна
Љубичић Предраг
Љубовић Стојанка

М

Максимовић Стојан
Максимовић Светлана
Малетин Михаило
Малешев Младен
Малић Драгомир
Мандал Самин
Манојловић Драгомир
Маринко Владимир
Маринковић Мирослав
Маринц Весна
Марић Весна
Маринковић Јелена
Марић Радмила
Марјановић Миланка
Марков Петар
Марковић (Велизар) Гордана
Марковић (Љубомир) Гордана
Марковић Љиљана
Марковић Радмила
Марковић Љубомир

Мартиновић Весна
Масникоса Вера
Матичевић Весна
Маџура Владимир
Мачек Видосава
Мачек Иван
Међак Миодраг
Мемај Абдулас
Менделсон Андрија
Метикош Драгана
Мијановић Љиљана
Мијатовић Мира
Мијатовић Емилија
Мијушковић Љиљана
Микелјевић Татјана
Микелјевић Иван
Микић Слободан
Миковић Зорка
Милановић Томислав
Милановић Душан
Милашиновић Миодраг
Миленковић Јелица
Миленковић Александар
Миленковић-Марковић Снежана
Милетић Иван
Миливојевић Зоран
Миливојевић Живојин
Милинковић Стеван
Милић Лазар
Милић Коса
Милић Војислав
Милић Бранка
Милићевић Николић Олга
Милићевић Витомир
Милићевић Драгољуб
Милићевић Бранислав
Милишић Зорица
Милкановић Бранко
Миловановић Мила
Миловановић Марија
Миловановић Мирјана
Миловановић Басара Олга
Милојевић Михаило
Милојковић Весна
Милојковић Предраг
Милосављевић Божидар
Милошевић Душан

Милошевић Слободанка
Милутиновић Момчило
Милутиновић Бисерка
Милутиновић Видосава
Миљевић Неђељка
Минговски Петрана
Минић-Шинжар Драгана
Мињевић Небојша
Мачек Видосава
Митић Вера
Митић Гордана
Митић Мирјана
Митровић Бојка
Митровић Зоран
Митровић Јасна
Митровић Љиљана
Митровић Миломир
Митровић Милутин
Митровић Олга
Митровић Драгица
Михаиловић Биљана
Михајловић Драган
Михајловић Драгомир
Михајловић Јаворка
Михајловић Михајло
Михајловић Родољуб
Михајловски-Божиновић Сенка
Михаљевић-Давидов Даница
Михаљевић Вера
Мишић Драгана
Мишић Радомир
Мишић Зоран
Мишковић Јован
Мишчевић Гордана
Младеновић Зора
Младеновић Миодраг
Младеновић Павлина
Младеновић Живко
Младеновић Младен
Могин Олга
Мојсић Звездана
Молеровић Ружица
Момчиловић Љиљана
Морача Радивоје
Мркић Планка
Мрљеш Босиљка
Мунижаба Даница

Н

Настасић Миодраг
Недељков Мирјана
Недељковић Мирјана
Никетић Марија
Николов Петар
Николић Оливера
Николић Штефица
Николић Горан
Николић Снежана
Николић Горан
Николић Иван
Николић Александар
Николић Јаворка
Новаковић Александра
Новаковић Љиљана
Новаковић Синиша

О

Обрадовић Бојан
Обрадовић Милена
Обућина Момчило
Остојић Раде
Оташевић Наца

П

Павићевић-Јовановић Мирослава
Павичић Љубомир
Павков Александар
Павковић Нина
Павлов Реља
Павловић Ивана
Павловић Бранислава
Павловић Драгослав
Павловић Димитрије
Павловић Никола
Павловић Марија
Павловић Милован
Пајер Анђело
Пајић Божидарка
Панзић Смиља
Панић Даница

Панић Југославка
Пантић Смиља
Пантић Милан
Пантић Никола
Папић Вера
Папић Душан
Папић Душан
Пауновић Вера
Пауновић Мирјана
Паштар Миролуб
Пејовић Војислав
Пејушковић Драгана
Переке Љиљана
Протић Борка
Перишић Љубиша
Перишић Саша
Перишић Александар
Перишић Димитрије
Перовић Милош
Перовић Мирослава
Перовић Гордана
Перуничкић Неђељко
Петковић Зорка
Петрова Ана
Петровић Надежда
Петровић Љиљана
Петровић Оливера
Петровић Весна
Петровић Јелена
Петровић Андрија
Петровић Марија
Петровић Живорад
Петровић Милица
Петровић Предраг
Петровић Благоје
Петровић Мирјана
Петровић Владимир
Петровић Милијана
Петровић Срђан
Петровић Верица
Петровић Драгиња
Петровић-Милишић Зорица
Петронијевић Живомирка
Пећански Јованка
Пиловић Предраг
Пинћовић Радојка
Пипловић Франо

Пискањац Анђа
Пјанић Борко
Пјевић Ненад
Полак Људмила
Помевски Владимир
Попивоца Весна
Поповић Бранислав
Поповић Олга
Поповић Тодор
Поповић Бранка
Поповић Гроздана
Поповић Драган
Поповић-Маровић Олга
Поткоњак Тања
Предојевић Аница
Прекајски Слободанка
Прица Марија
Прокић Зоран
Протић Драган
Пурић Јованка

Р

Радановић Милана
Радишић-Мишчевић Гордана
Радованац Мирко
Радовановић Елеонора
Радовановић Весна
Радовановић Жарко
Радовић Спасоје
Радовић Ранко
Радоичић Ненад
Радосављевић Јасмина
Радосављевић Степанија
Радочај Диана
Радош Живан
Радужковић Споменка
Радловић Ђорђе
Радумило Марко
Радуновић Љубица
Рађеновић Бата
Рајић Чедомир
Рајковић-Стефановић Наталија
Рајковић Рајка
Ракас Милена
Ракић Јасмина

Ракочевић Славко
Ракочевић Наташа
Ранђеловић Будимир
Ранковић Александар
Ратковић Жељка
Рашић Петар
Рашић Мира
Рашић Ђорђе
Рашић Милица
Реџић Слободан
Ристановић Драгослав
Ристић Миодраг
Ристић Бадежда
Ристић Зорица
Ристић Јованка
Ристић Јелена
Ристић Слободан
Ристић Мирјана
Ристовић Горана
Родић Јован
Ромић-Алавантић Зорица
Рупар Русимир
Рупар Душица
Рушчикнић Босилјка
Рушчикнић Славолуб

С

Сабљић Саша
Сабовљевић Момчило
Саболек Јосип
Савадиновић Татјана
Савењић Бранислава
Савић Дарко
Савић Биљана
Савић Радојка
Савић Вукашин
Савић Мирјана
Савић Момчило
Савић Небојша
Савић Бранислав
Савић-Јанковић Дубравка
Савкић Слободан
Савковић Љиљана
Савковић Јован
Савковић Јосиф

Савковић Миро
Саломон Божидар
Самоуковић Татјана
Сарић Милосава
Светић Миливој
Свирчев Гордана
Свобода Јосип
Секулић Младомир
Селенић Наталија
Сипић Олгица
Симеуновић Марија
Симеуновић-Ракас Милена
Симић Борка
Симић Весна
Симић Милорад
Симоновић Миодраг
Симоновић Љиљана
Сићевић Зоран
Славић Мирјана
Совиљ Снежана
Солуић Зоран
Солуић Милена
Спајић Миодраг
Спасић Драгослав
Спасић Војислав
Спасојевић Драган
Спасојевић Милутин
Спасојевић Љубодраг
Србиновић Златија
Срејић Милоје
Сремчевић Предраг
Ставрић Велимир
Станић Александар
Станковић Душан
Станковић Миодраг
Станковић Слађана
Станковић Снежана
Станојевић Милета
Станојевић Љиљана
Старчевић Станко
Старчевић Милутин
Старчевић-Милошевић Мирјана
Станковић Миодраг
Стефановић Бошко
Стефановић Миодраг
Стефановић Наталија
Стефановић Небојша

Стефановић Миланка
Стефановић Снежана
Стефановић Весна
Стефановић-Томанић Душанка
СТИЈАЧИЋ Ђура
СТИПИЋ Милорад
СТАШЕВИЋ Душанка
СТИШОВИЋ Славица
СТЈЕПАНОВИЋ Слободан
СТОЈАНОВИЋ Братислав
СТОЈАНОВИЋ-МИЛАНОВИЋ Даница
СТОЈАНОВИЋ Зорица
СТОЈАНОВИЋ Бранислав
СТОЈАНОВИЋ Весна
СТОЈАНОВИЋ Јелена
СТОЈАНОВИЋ-БАБИЋ Зорица
СТОЈИЋ Ружица
СТОЈИЋ Ружица
СТОЈИЉКОВИЋ-МИЛИЋ Јасна
СТОЈКОВ Борислав
СТОЈКОВИЋ Олга
СТОШИЋ Стојанка
СТОШИЋ Љубомир
СТРАХИЊИЋ Нада
СТРУГАР Марјана
СТУДЕН Даница
СУЏУК Драгољуб

Т

Табаковић Надежда
Тадиић Милка
Тамановски Славица
Танасковић Радича
Танасковић Љиљана
Танкосић Мићо
Танурчић Спасенија
Тасић Ненад
Тасић Хермина
Таталовић Мирослава
Татић-Ковач Нада
Тахов Весна
Тахов Тамара
Теофиловић Аница
Теофиловић Весна
Теофиловић Игор

Теофиловић Драгољуб
Теофиловић Милорад
Терзић(Милојко)Радован
Тилингер Александра
Тилингер Звонимир
Тимотијевић Михаило
Тодоровић Наталија
Тодоровић Чедомир
Томевски Владимир
Толиачев Гордана
Толић Велимир
Тољевић Божидар
Томанић Родољуб
Томановић Славица
Томић Велимир
Томић Весна
Томић Стеван
Томић Олга
Томић-Ракочевић Зорка
Топић Јасмина
Торњански Ивица
Тошић Војислав
Тошић Јовица
Тошић-Бобић Зорка
Трајковић Милка
Триван Весна
Трифковић Оливера
Трифуновић Властимир
Тричковић Душанка
Трујић Александар
Турнер Костја

Ћ

Ћирилов-Матић Јулка
Ћировић Зоран
Ћоповић Христина
Ћубић Зоран

У

Урошевић Десанка
Урошевић Јован
Урошевић Смиљка
Утржен Милица

Ф

Ференчак Миодраг
Фехмиу Башким
Филиповић Дијана
Фитликовић Љубомир
Фрењо Шемсудин

Х

Хаднаћ Дикосава
Хорватић Славица
Хренек Анкица

Ц

Царевић Владимир
Царевић Гордана
Цвејић Боривоје
Цветковић Милан
Цветковић Снежана
Црногорац Милка

Ч

Чанак Надежда
Чекеревац Радулка
Челар Никола
Червицки Галина
Червицки Нада
Човић Радмило
Човић Драгица
Чолић Милка
Чолић Верица
Чотрић Биљана

Џ

Џебрић Милан

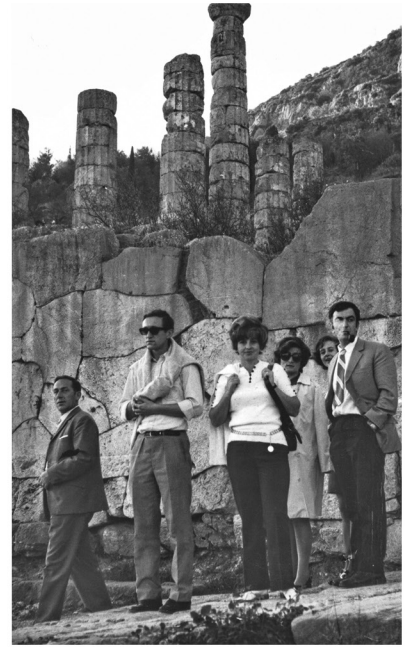
Ш

Шалетић Гордана
Шарац Милан

Шимић Љубдраг
Шнебилић Зорица
Шћекић Милан
Шулајић Ратомир

Монографија

70 година Урбанистичког
завода Београда

УРБАНИСТИЧКИ
ЗАВОД БЕОГРАДА

70
1948
2018

Г О Д И Н А
П Л А Н И Р А Њ А

Књига 3 ЛИЧНОСТИ

Уредници

др Жаклина Глигоријевић,
Ана Граовац

Издавач

Урбанистички завод Београда
Булевар Деспота Стефана 56
Београд

За издавача

Директор
мр Весна Тахов

Разговоре припремиле и водиле

Марија Лалошевић, Јелена Ђерић,
Жаклина Глигоријевић, Ана Граовац

Спровођење анкете

Марија Лалошевић

Списак запослених припремиле

Јелена Ђерић, Весна Лаиновић

Дизајн

Андреа Ђорђевић

Лектура

Ксенија Продановић

Прелом

Радош Вуковић

Штампа

Свен доо
Ниш

Тираж

400

ISBN:

978-86-83273-08-9 (ЗБИРКА),
978-86-83273-11-9

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

658.114.8:71/72(497.11)(047.53)

СЕДАМДЕСЕТ година Урбанистичког

70 година Урбанистичког завода Београда. Књ. 3, Личности / [разговоре припремиле и водиле Марија Лалошевић ... [и др.] ; списак запослених припремиле Јелена Ђерић, Весна Лаиновић]. - Београд : Урбанистички завод Београда, 2018 (Ниш : Свен). - 118 стр. : илустр. ; 23 x 23 cm

Тираж 400. - Урбанистичка породица : 1948-2018: стр. 108-124.

ISBN 978-86-83273-11-9

ISBN 978-86-83273-08-9 (низ)

1. Лалошевић, Марија [особа која интервјуише]

а) Урбанистички завод Београда (Београд) - 1948-2018 - Особље - Интервјуи

COBISS.SR-ID 268887308

